

❖ BORÇ

- **Tanım:** Borç ilişkisi, iki taraf arasındaki bir hukukî bağıdır ki, bu bağ gereğince, taraflardan biri (borçlu) bir şey vermek veya yapmak ya da yapmamak, yani bir edimi yerine getirmek borcu altına girer. Diğer taraf (alacaklı) ise borçlunun borcunu ifa etmesini istemek (talep) hakkına sahip olur.

- **Borç Türleri:** Borç türleri üç ayrı başlıkta incelenebilir:

✚ Verme borçları	✚ Yapma borçları	✚ Yapmama borçları
Satım, bağışlama, trampa sözleşmeleri	Eser, hizmet, vekâlet sözleşmeleri	Rekabet yasağı ve geçit hakkı

❖ EDİM

- **Tanım:** Borç ilişkisine göre, borçlunun yerine getirmek zorunda bulunduğu, alacaklının da borçludan talebe yetkili olduğu davranışa edim denir. Başka bir ifadeyle edim, bir borç ilişkisinde “borcun konusu” dur.

➤ Özellikleri:

- Hukuken korunan bir menfaat olmalıdır.
- İmkânsız olmamalıdır.
- Hukuka aykırı olmamalıdır.
- Genel ahlâka ve kişilik haklarına aykırı olmamalıdır.
- Edimin mutlaka belirli olmasına gerek yoktur. Belirlenebilir edimler de borcun konusunu oluşturabilir.

- **Türleri:** Edimler aşağıdaki şekilde tasnif edilebilir:

✚ <u>Şahsi edim</u>	✚ <u>Maddi edim</u>
---------------------	---------------------

✚ <u>Ani edim</u>	✚ <u>Sürekli edim</u>	✚ <u>Dönemlik edim</u>
-------------------	-----------------------	------------------------

✚ <u>Bölünebilir edim</u>	✚ <u>Bölünemeyen edim</u>
---------------------------	---------------------------

✚ <u>Olumlu edim</u>	✚ <u>Olumsuz edim</u>
----------------------	-----------------------

❖ **BORÇ İLİŞKİSİNDEN DOĞAN HAKLAR**

✚ <u>Asli Hak</u> Alacak hakkı	✚ <u>Bağlı (Fer'i) Haklar</u> Doğumu ve sona ermesi tamamen alacak hakkına bağlı olan haklardır. Faiz, Ceza Koşulu, Güvenceler (Rehin ve Kefalet)
---------------------------------------	---

❖ **BORÇ İLİŞKİSİNDEN DOĞAN YÜKÜMLER**

Esaslı Noktalar (Asli Yükümler)	İkinci Derecedeki Noktalar (Yan Yükümler)	Tali Yüküm
✚ Borç ilişkisini karakterize eden yükümlerdir. ✚ Örnek: Satım sözleşmesinde mal ve semen. Semen belirlenebilir olması da (uzmanın belirleyeceği fiyat üzerinde anlaşılması halinde olduğu gibi) yeterlidir. Kira sözleşmesinde ise kira konusu şey ve kira bedeli asli yükümlerdir.	✚ İfa zamanı, ifa yeri, ödeme planı, montaj, ambalaj, malın teslim ve gönderilmesine dair masraflar vs.	✚ Asli ve yan edim yükümlerinin ihlal edilmesi neticesinde maruz kalınan zararların tazmini yükümüdür: ✚ Tazminat (Zararı Karşılama) Yükümü

❖ **BORÇ VE SORUMLULUK**

- Borç ilişkisinde, borcunu yerine getirmeyen kişinin şahıs varlığı ile sorumluluğu yoktur. Borç ilişkisinde kural olarak, sınırsız mal varlığı ile sorumluluk (şahsî sorumluluk) vardır. Yani borçlu bütün malvarlığı ile sorumludur. Bu sorumluluğun karşılığı olarak alacaklının talep yetkisi vardır. Alacaklı, devletin yetkili makamlarını harekete geçirmek suretiyle borçluyu takip eder (cebrî icra) ve alacağına kavuşur.
- İstisnaen, bazı durumlarda mal varlığı ile sorumluluk sınırlıdır. Bu durumlar;
 - Devletin murisin borçlarından ötürü yalnızca tereke malları ile sorumlu olması,
 - Kefilin sorumluluğu ve rehin verenin sorumluluğu biçiminde özetlenebilir.

❖ **İTİRAZ VE DEF'İLER**

İtiraz

Defi

- Borçlunun, borcun hiç oluşmadığına veya artık mevcut olmadığına dair savunmasıdır. - Bir <u>olaya</u> dayanır. - Varlığını <u>herkes</u> ileri sürebilir. - Hâkim <u>re'sen</u> dikkate alır. - Örnek: Ehliyetsizlik, Şekle Aykırılık, Muvazaa ve Diğer Kesin Hükümsüzlük Halleri - Örnek: İfa ve Borcu Sona Erdiren Nedenler - Örnek: Hak Düşürücü Süre	- Borçlunun, ödemeden kaçınmasına imkân veren özel bir sebebin varlığına dair savunmasıdır. - Bir <u>hakka</u> dayanır. - Sadece <u> taraflar </u> ileri sürebilir. - Hâkim re'sen dikkate <u>alamaz</u>. - Örnek: Zamanaşımı Def'i - Örnek: Ödemezlik Def'i
--	---

❖ YENİLİK DOĞURAN HAKLAR

➤ **Tanım:** Tek taraflı irade beyanıyla kullanılan ve kullanıldıklarında yeni bir hukuki ilişki meydana getiren, mevcut bir hukuki ilişkiyi değiştiren ya da ortadan kaldıran haklardır.

➤ Yenilik Doğuran Hakların Türleri:

- Kurucu Yenilik Doğuran Haklar : Yeni bir hukuki ilişki meydana getirirler.
- Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar : Mevcut bir ilişkide değişiklik yaparlar.
- Bozucu Yenilik Doğuran Haklar : Mevcut ilişkiyi tamamen sona erdirirler.

Kurucu Bozucu	Değiştirici	
- Çocuğun tanınması - Alım, önalım, geri alım - Kabul beyanı - Yasal temsilcinin sınırlı ehliyetsizin işlemine icazet vermesi - Temsil olunanın yetkisiz temsilcinin işlemine icazet vermesi	- Seçimlik borçlarda seçim hakkının kullanılması - Aynen ifadan vazgeçip müspet zararın tazmini	- Sözleşmenin iptali - Sözleşmenin feshi - Sözleşmeden dönme - Mirasın reddi - Mirasçılıktan çıkarma - Boşanma talebi - Takas beyanı

➤ **Yenilik Doğuran Hakların Özellikleri:**

- Hak sahibinin tek taraflı irade beyanıyla kullanılır.
- Bir kez kullanıldığında sona erer, tükenir, geri alınamaz, değiştirilemez.
- Şarta ve vadeye bağlanmaz.
- Bir süre öngörülmüş ise, bu süre hak düşürücü süredir.
- Kural olarak bir yenilik doğuran hakkın kullanılmasında dava açmaya gerek yoktur. İstisnaen önalım veya boşanma talebi gibi yenilik doğuran hakların, yenilik doğuran dava ile kullanılması gereklidir.

❖ **EKSİK BORÇLAR**

- **Tanım:** Eksik borçta; borç tam olarak mevcuttur, ancak alacaklının borcu ödeme yükümlülüğü yoktur.

➤ **Özellikleri:**

- Eksik borç ifa edilirse, bu tamamen geçerli bir ifadır. Dolayısıyla;
 - Bağışlama niteliği taşımaz
 - Sebepsiz zenginleşme teşkil etmez
 - Hata ile ödenmiş olsa bile geçerli bir ifadır
- } GERİ ALINAMAZ

➤ **TBK'da Sayılan Eksik Borçlar:**

- Zamanaşımına uğramış borçlar (TBK 78).
- Kumar ve Bahisten Doğan Borçlar: Kumar ve bahisten doğan alacak hakkında dava açılamaz ve takip yapılamaz (TBK 604). Kumar ve bahis borcu için isteyerek yapılan ödemeler geri alınamaz. Ancak, kumar veya bahsin usulüne göre yürütülmesi beklenmedik olayla veya diğer tarafın fiiliyle engellenmişse ya da diğer taraf kumar veya bahse hile karıştırmışsa, isteyerek yapılan ödeme geri alınabilir (TBK 605). Hâkim borcun kumar ve bahisten doğduğunu re'sen dikkate almak durumundadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti yetkili makamlarınca izin verilmiş olmadıkça piyango ve diğer şans oyunlarından doğan alacaklarda da kumara ilişkin hükümler uygulanır (TBK 606).
- Evlenme Simsarlığından Doğan Borçlar: Evlenme simsarlığından doğan ücret hakkında dava açılamaz ve takip yapılamaz (TBK 524).
- Ahlaki Görevlerin İfasından Doğan Borçlar (TBK 78).

- **Dikkat:** Kişinin kendisini borçlu zannederek yaptığı ödemenin iadesini talep edebilmesi mümkündür. Örneğin, kişi amcasına hukuken nafaka verme borcu olduğunu zannederek bir miktar para ödemiş ise bu paranın iadesini sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca talep edebilir.

- **Dikkat:** Hukuka veya ahlaka aykırı borçlar, eksik borç değildir. Ancak hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey de geri istenemez. Ne var ki, açılan davada hâkim, bu şeyin Devlete mal edilmesine karar verebilir (TBK 81). Örn. Rüşvet olarak verilen para ya da şey, evlilik dışı ilişki için verilen para, silah ya da uyuşturucu kaçakçılığı için verilen şey.

- **TBK’da Sayılmayan Eksik Borçlar:**

- Malikin İyi Niyetli Zilyet Karşısındaki Borcu: İyi niyetli zilyet, elindeki mala yaptığı lüks masrafları mala zarar vermeden söküp alma hakkına sahiptir (TMK m. 994/II). Bu sökme işlemi mala zarar veriyorsa (örneğin, zenginleşenin kendi zevki için elindeki şeyi boyaması) zilyedin bunu sökme imkânı yoktur. İşte sökülemeyen bu masraf nedeniyle malikin iyi niyetli zilyede karşı olan borcu, eksik borçtur.
- Konkordato dışında kalan borçlar

- ❖ **BORÇLAR HUKUKUNA HÂKİM OLAN PRENSİPLER**

1. Sözleşme Özgürlüğü

- Kapsamı

- Sözleşme yapıp yapmama. İstisna: Fiyat etiketiyle teşhir edilen (üzerinde “numunedir” veya “satılık değildir” ibareleri bulunmayan) ürün.
- Sözleşmenin karşı tarafını seçme. İstisna: Kamu hizmeti gören kurumlar (elektrik, su) ve fiili tekeller (ilçedeki tek eczane)
- Sözleşmenin konusunu ve içeriğini belirleme
- Sözleşmeyi değiştirme ve tamamen ortadan kaldırma
- Sözleşmenin şeklini seçme. Kanunda, şekil şartı getirilmemiş sözleşmelerde geçerlidir.

- Sınırları

- Sözleşmenin konusunun hukuka aykırı olması
- Sözleşmenin konusunun ahlaka aykırı olması
- Sözleşmenin konusunun imkânsız olması

2. Sözleşmenin Tipini Seçme Özgürlüğü

Tanım: Borçlar hukukunda “sınırlı sayı ve tipte olma” ilkesi geçerli değildir. Taraflar, Kanunda öngörülen sözleşme tiplerinden bir kaçını birleştirip yeni bir sözleşme tipi meydana getirebilecekleri gibi, kanunda hiç düzenlenmemiş bir sözleşme tipini dahi kararlaştırabilirler.

3. Borç İlişkisinin Nispiliği

- Kural: Bir borç ilişkisinin, sadece o ilişkinin tarafları arasında hüküm ve sonuç doğurmasını ifade eder. Bu bakımdan, alacaklının alacak hakkı nispi bir haktır ve herkese karşı ileri sürülebilen mutlak hakların aksine, bu hak sadece borçluya karşı ileri sürülebilir. Örneğin, alıcı ve satıcı arasındaki bir taşınır satım sözleşmesi yapıldıktan sonra, satıcı malı üçüncü bir kişiye satıp teslim ederse, alıcı bu üçüncü kişiden malı kendisine vermesini talep edemez. Bu noktada alıcı, satıcıdan sadece tazminat isteme imkânına sahip kabul edilir.

➤ İstisnaları:

- Tam üçüncü kişi yararına sözleşmeler
- Kişisel hakların (kira, alım, geri alım, sözleşmeden doğan ön alım, taşınmaz satış vaadi, bağışlamadan rücu hakkı, arsa payı karşılığı inşaat, ipotekte serbest dereceye ilerleme hakkı) tapu siciline şerh edilmesi
- Üçüncü kişileri koruyucu etkili sözleşmeler
- Şahsî edim niteliği taşımayan borçların üçüncü kişiler tarafından ifa edilmesi
- Halefiyet durumları

4. **Üçüncü Kişi Aleyhine Borç Kurulmaması Prensibi:** Nispiyet ilkesinin bir uzantısı olarak kabul edilen bu prensip uyarınca, taraflar kendi aralarında anlaşmak suretiyle üçüncü bir kişiyi borçlu tayin edemezler.

5. **Dürüstlük Prensibi:** Hakların kazanılmasında etkin olan iyi niyet ilkesinin yanı sıra, herkes haklarını kullanırken ve borçlarını ifa ederken dürüstlük ilkesine de uymakla yükümlüdür (TMK 2). Dürüstlük ilkesi, herkesi makul, dürüst, orta zekâda bir insan gibi hareket etmeye zorlamaktadır. Dürüstlük ilkesi aşağıdaki alanlarda uygulanır:

- Sözleşme Öncesi Görüşmelerde (Culpa In Contrahendo)
- Sözleşmenin Kuruluşunda, Tamamlanmasında ve Yorumlanmasında
- Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanmasında
- Sözleşmenin Sona Erdirilmesinde

6. **Kusurlu Sorumluluk İlkesi:** Kural olarak kusur varsa sorumluluk söz konusu olur. Kusur olmadığı hâlde sorumluluğun olduğu durumlar istisnâî nitelik taşımaktadır.

7. **Sözleşmelerde Karşılıklılık (İvaz) İlkesi:** Sözleşmeler kural olarak taraflar arasında karşılıklı olarak borç yüklemektedir. Örneğin, satım sözleşmesinde satıcının borcu satım konusu malın teslimi, alıcının borcu ise satım bedelinin (semenin) ödenmesidir. Bu bağlamda sözleşmelerde tek bir borçlu ve tek bir alacaklı yoktur. İstisna: Bağışlama sözleşmesi, ivazsız karz (faizsiz ödünç) sözleşmesi, kefalet sözleşmesi.

❖ **BORCUN KAYNAKLARI**

🚩 HUKUKİ İŞLEM	🚩 HAKSIZ FİİL	🚩 SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME
Dikkat: Nafaka borçları ve vekâletsiz iş görmeden ve tek taraflı hukuki işlemlerden doğan borçlar bu üçlü ayrımın dışında kalır.		

❖ **HUKUKİ İŞLEMDEN DOĞAN BORÇLAR**

- I. **Hukuki Olay:** Kendilerine hukukî sonuç bağlanmış insan fiilleri ve doğa olaylarıdır.
- II. **Hukuki Fiil:** Kendilerine hukukî sonuç bağlanmış insan fiilleridir.

A. Hukuka Aykırı Fiiller: Haksız Fiil, Borca Aykırı Davranış.

B. Hukuka Uygun Fiiller

1. **Bilgi Açıklamaları:** Maldaki ayıpların veya zapt durumunun satıcıya bildirilmesi.
2. **Duygu Açıklamaları:** Zina halinde, aldatılan eşin af beyanında bulunması.
3. **İrade Açıklamaları:** Zihinden geçen düşüncenin karşı tarafa beyan edilmesidir. İkiye ayrılır:
 - a. **Hukuki İşlem Benzeri Fiiller:** Hukuki işlem benzeri fiillerde hukuk düzeni, kişinin beyanına, o kişinin bu yönde bir arzusu olup olmadığına bakılmaksızın sonuç bağlamaktadır. Örnek: Temerrüt ihtarı, ek süre verilmesi.
 - b. **Hukuki İşlemler:** Bir veya birden çok kimsenin hukukî bir sonuç doğurmaya yönelmiş irade beyanıdır. Hukuki işlemlerde hukuk düzeni, kişinin beyanına, o kişinin arzusu doğrultusunda sonuç bağlamaktadır.

III. Hukuki İşlemlerin Türleri:

A. Tek Taraflı-Çok Taraflı Hukuki İşlemler

1. **Tek Taraflı Hukuki İşlemler:** Yalnız bir kişinin irade beyanıyla sonuç doğurabilen hukuki işlemlerdir.
 - a. Ulaşması Gerekli Olan: Bu irade beyanlarının sonuç doğurabilmesi, karşı tarafa ulaşmasına bağlıdır. Örnek: Öneri, Temsil Yetkisi Verme, Takas, Fesih, Mirasın Reddi.
 - b. Ulaşması Gerekli Olmayan: Burada beyanın karşı tarafa ulaşmasına gerek yoktur. Beyanda bulunan kişinin iradesini dış dünyaya açıklaması yeterlidir. Örnek: El Yazılı Vasiyetname
2. **Çok Taraflı Hukuki İşlemler:** Birden çok kişinin irade beyanıyla sonuç doğurabilen hukuki işlemlerdir.
 - a. Kararlar: Dernek, Şirket Kararları (Aynı doğrultudaki irade beyanları)
 - b. Sözleşmeler: (Karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları)
 - o Tek Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler: Kefalet, Bağışlama.
 - o İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler: İkiye ayrılır:
 - Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler: Tarafların edimlerinin tam olarak birbirinin karşılığını oluşturduğu sözleşmelerdir. Örnek: Satım, Kira, Trampa Sözleşmeleri
 - Eksik İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler: Tarafların edimlerinin tam olarak birbirinin karşılığını oluşturmadığı sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde taraflardan birinin edimi tam olarak mevcutken, diğerinin edimi muhtemel bir giderin veya zararın karşılanması biçimindedir. Örnek: Ücretsiz Vekâlet, Ücretsiz Vedia, Kullanım Ödücü Sözleşmesi (Ariyet), Faizsiz Tüketim Ödücü Sözleşmesi (Karz).

B. Taahhüt İşlemi-Tasarruf İşlemi

1. **Taahhüt İşlemleri (Borçlandırıcı İşlemler):** Bir hakka doğrudan doğruya etkide bulunmayan, sadece malvarlığının pasifini artıran, yani kişiyi borç altına sokan işlemlerdir. Başta sözleşmeler olmak üzere, borç altına sokan hukuki işlemler, taahhüt işlemleridir.

Örnek: Taşınır satım sözleşmesi ve taşınmaz satım sözleşmesi.

2. **Tasarruf İşlemleri:** Tasarruf işlemleri ise bir hakka doğrudan doğruya etki eden, yani hakkı doğuran, devreden veya sona erdiren, yani malvarlığının aktifini azaltan işlemlerdir.

Örnek: Taşınır satım sözleşmesinde teslim, taşınmaz satım sözleşmesinde tescil, alacağın devri sözleşmesi ve ibra sözleşmesi.

C. Sebebe Bağlı-Sebepten Soyut Hukuki İşlem

1. **Sebebe Bağlı Hukuki İşlem:** Taahhüt işleminin geçersiz olması durumunda, bu işleme istinaden yapılan tasarruf işleminin de geçersiz olması durumudur. Örnek: TMK'da taşınmaz satım sözleşmesinin sebebe bağlı olduğu beyan edilmiştir. Yani, taşınmaz satım sözleşmesi (ehliyetsizlik, muvazaa, şekle aykırılık gibi bir sebeple) geçersiz olursa, bu taahhüt işlemine istinaden yapılan tescilin de (tasarruf işleminin de) bir hükmü olmaz. TMK'da geçmemekle birlikte, doktrinde ağırlıklı olarak, taşınır satım sözleşmesinin de sebebe bağlı olduğu ifade edilmektedir. Sebebe bağlı hukuki işlemlerde açılacak dava istihkak davasıdır.
2. **Sebepten Soyut Hukuki İşlem:** Taahhüt işleminin geçersiz olmasının, bu işleme istinaden yapılan tasarruf işleminin geçerli olmasına engel olmaması halidir. Sebepten soyut hukuki işlemlerde açılacak dava sebepsiz zenginleşme davasıdır.

❖ SÖZLEŞMENİN YORUMLANMASI, KURULMASI ve TAMAMLANMASI

➤ Sözleşmenin Yorumlanması

- Eğer taraflar arasında sözleşmenin kurulup kurulmadığı konusunda bir anlaşmazlık varsa, hâkim karşılıklı irade beyanlarını, yani tarafların öneri ve kabul beyanlarını yorumlayarak bunların arasında fiilî ve hukukî uygunluğu arayacaktır.
- Öncelikle, Kanunda yer alan yedek hukuk kurallarına (yorumlayıcı hukuk kurallarına) bakılır.
- Kanunda yedek hukuk kurallarına yer verilmiş değilse, bu takdirde hâkim objektif muhatap kriterini (yeni güven teorisi) uygular. Buna göre, tarafların irade beyanlarının yorumlanmasında, dürüst iyi niyetli ve basiretli bir muhatapın, söz konusu beyana yükleyeceği anlama göre bir yorum yapılır. Bu anlamda objektif muhatap kriteri, objektif üçüncü kişiden farklı bir kriterdir.
- Örneğin, sözleşmede tarafların kullandıkları ayın başı ibaresinden ayın birinci günü, ayın ortası ibaresinden ayın on beşi, ayın sonu ibaresinden ise o ayın sonuncu günü anlaşılır. Kanunda böylesi bir düzenleme olmasaydı, objektif muhatap kriteri tatbik edilecekti.

➤ Sözleşmenin Kurulması ve Tamamlanması

- Sözleşmenin kurulabilmesi için tarafların irade beyanlarının karşılıklı ve birbirine uygun olması gereklidir. İrade beyanı açık olabileceği gibi zımni (örtülü) de olabilir (TBK 1). İrade beyanları karşılıklı ve birbirine uygun değilse sözleşme yok hükmündedir.
- Sözleşmenin kurulabilmesi için, tarafların “esaslı noktalar” üzerinde uyuşmaları şarttır. Esaslı unsurları eksik bir sözleşme kurulmamış sayılır ve yok hükmündedir.
İstisna: Semen “belirlenebilir” olması, sözleşmenin kurulması için yeterlidir.
- Taraflar “ikinci derecedeki noktaları” tartışmışlar ve bir uzlaşma sağlayamamışlarsa (çatışmışlarsa), sözleşme yine kurulmamış sayılır ve yok hükmündedir (TBK 2/1).
- Buna karşılık, taraflar “ikinci derecedeki noktalar” konusunda hiç görüşmemişlerse (yani ikinci derecedeki noktalar sükûtle geçilmişse) veya ikinci derecedeki noktalar görüşülmekle beraber bu hususların ileride çözümleneceği kararlaştırılmış ise artık sözleşme kurulmuştur. Söz konusu ikinci derecedeki noktalar hakkında ise hâkim, yedek hukuk kurallarına (tamamlayıcı hukuk kuralları), yoksa işin mahiyetine bakarak onları tayin eyler (TBK 2/2).
- Örneğin, sözleşmede taraflar faiz ödeneceği konusunda anlaşmışlar, ancak hangi oranda faiz ödeneceğinden bahsetmemişlerdir. Böyle bir durumda TBK, yasal faiz oranının uygulanacağını öngörmektedir.

❖ ÖNERİ (İCAP)

- Öneri, sözleşme yapma çağrısını konu alan ve ulaşması gerekli olan tek taraflı bir hukuki işlemdir.
- Öneri, sözleşmenin bütün esaslı noktalarını taşımalıdır. Semen belirlenebilir olması da sözleşmenin kurulması için yeterlidir. Örneğin, sözleşme yapma çağrısında; “uzmanın belirleyeceği fiyat üzerinden” ibaresinin kullanılması veya bu çağrının cari fiyatı belli olan veya borsaya kayıtlı bir malı konu alması durumunda, yapılan çağrı öneri olarak değerlendirilir.
- Öneri ciddi ve bağlı olma amacı güdülerek yapılmalıdır.
- Öneri karşı tarafa yöneltilmiş olmalıdır. Belirli bir şahsa yönelmiş olabileceği gibi genele de yönelebilir.
- Önerinin varlığından bahsedebilmek için, karşı tarafın “EVET”, “KABUL” demesiyle sözleşmenin kurulabilir olması gereklidir.

Dikkat:

- Bir malın üzerine fiyat konularak sergilenmesi öneridir.
- Tarife, fiyat listesi ya da benzerlerinin gönderilmesi, aksi açıkça anlaşılmadıkça öneri sayılır..
- İsmatlanmamış bir şeyin gönderilmesi ise öneri sayılmaz. Bu şeyi alan kişi, onu geri göndermek veya saklamakla yükümlü değildir.

❖ ÖNERİYE DAVET (BAĞLAYICI OLMAYAN ÖNERİ)

- Önerinin unsurlarından birisi eksikse öneriye davet söz konusu olur:
- Sözleşmenin esaslı unsurlarından birisi eksikse öneriye davet vardır.
- Kişi önerisiyle bağlı olma niyeti taşımıyorsa öneriye davet vardır. Yani kişi;
- ✓ Sözleşmeyi yapıp yapmamada veya } özgür olduğunu beyan ediyorsa yine
- ✓ Kiminle yapacağını belirlemede } öneriye davetten bahsedilecektir.

Dikkat: Malın veya tarifenin üzerinde “numunedir” ya da “stoklarla sınırlıdır” şeklinde bir ibare varsa, bu çağrı, öneriye davet sayılır.

❖ ÖNERİYLE BAĞLI OLMA SÜRESİ

- Öneri yapan önerisiyle bağlı olduğu süre boyunca sözleşmeden dönemez ve kendisine ulaşan kabul beyanıyla sözleşme kurulur. Buna öneri yapan kişinin önerisiyle bağlı olması denilir. Öneriyle bağlanma süresi “karşı tarafın öneriyi öğrenmesinden” itibaren başlar. Konu ikiye ayrılarak incelenebilir:

1. **Sürelili Öneride:** Öneri süreyle sınırlanmışsa, öneriyi yapan bu süre zarfında önerisiyle bağlıdır. Bir diğer ifadeyle öneriyi yapan kişi belirttiği süre içinde önerisinden dönemez.

- Karşı tarafın sürenin dolmasından sonra gelen kabul haberi yeni bir öneri niteliğindedir.
- Kabul haberi zamanında gönderilmesine rağmen bu haber, üçüncü kişilerin kusuru yüzünden (Örn. postanedeki gecikme) öneriyi yapan kişiye sürenin dolmasından sonra ulaşırsa; öneriyi yapan kişi kabul haberinin geç ulaştığını, önerisiyle bağlı bulunmadığını, sözleşmenin kurulmamış olduğunu “derhâl” karşı tarafa bildirmelidir. Aksi halde sözleşme kurulmuş olur.

2. **Süresiz Öneride:** Öneriyi yapan kişi önerisini süreyle sınırlamamışsa;

- Hazırlar arasındaki öneride: Öneri karşı tarafça derhâl kabul edilmelidir. Derhâl kabul edilmemişse artık öneriyi yapan kişi önerisiyle bağlı olmaz.

Dikkat: Telefon veya bilgisayar gibi araçlarla doğrudan iletişim sırasında yapılan öneri hazır olanlar arasında yapılmış sayılır.

- Hazır olmayanlar arasındaki öneride: Öneri karşı tarafça makul bir süre içinde kabul edilmelidir. Öneri makul süre içinde kabul edilmemişse artık öneriyi yapan kişi önerisiyle bağlı olmaz. Makul süre, zamanında ve usulüne uygun olarak gönderilmiş bir yanıtın ulaşmasının beklenebileceği ana kadar olan süredir. Bu süre; Önerinin Karşı Tarafa Ulaşma Süresi + Karşı Tarafın Düşünme Süresi + Kabul Beyanının Öneriyi Yapan Kişiye Ulaşma Süresi biçiminde formüle edilebilir.

Dikkat: Mektup, haberci veya mail yoluyla yapılan öneri hazır olmayanlar arasında yapılmış sayılır.

❖ ÖNERİNİN GERİ ALINMASI

- Önerinin geri alınması sadece süresiz öneri bakımından geçerlidir. Sürelili öneride, öneri geri alınamaz.

- Önerinin geri alınmasında iki ihtimal gündeme gelebilir. Buna göre önerinin geri alındığı haberi;

1. Önerinin ulaşmasından önce veya aynı anda karşı tarafa ulaşmışsa } (Varma Teorisi)
Öneri geçersiz
2. Öneriden sonra ulaşmakla birlikte, öneriden önce öğrenilmişse (Öğrenme Teorisi)
olur.

Dikkat: 1. ihtimalde karşı tarafça önerinin geri alma beyanından daha önce öğrenilmesinin hiçbir önemi yoktur. Yani, geri alma beyanı, öneriden önce veya aynı anda karşı tarafa ulaşsa ve karşı taraf önce öneriyi öğrense bile, geri alma gerçekleşmiş (öneri hükümsüz kılınmış) olur. Bu nedenle “öğrenme anı” sadece 2. ihtimal bakımından önem taşımaktadır.

- Öneri şekle tabi olsa dahi, geri alma beyanı herhangi bir şekle tabi değildir.
- Aynı kurallar kabulden dönme için de geçerlidir.

❖ ÖLÜM VE MEDENİ HAKLARIN KAYBININ İCABA ETKİSİ

- Öneriyi yapan kişinin önerisiyle bağlı olduğu süre içinde ölümü veya medeni haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi halinde, öneriye konu olan edimlerin niteliğine bakılır:
 - Şahsi olmayan edimlerde mirasçılar süre boyunca öneriyle bağlı olmaya devam eder.
 - Şahsi edimlerde öneri hükümsüz sayılır.
- Aynı kurallar kabulden önce ölen karşı taraf bakımından da geçerlidir.

❖ KABUL

- Kabul beyanının mutlaka öneriyi yapan kişinin önerisiyle bağlı olduğu süre içinde ona ulaşması gereklidir. Sonra ulaşan kabul haberi yeni bir öneri niteliği taşır.
- Kabul beyanının öneriyle tamamen uyuşması gerekir. Öneriyi değiştiren veya öneriye eklemelerde bulunan beyan, bir kabul değil, yeni bir öneri niteliği taşır.
- Kural olarak öneriye karşı susmak RET anlamına gelir. Ancak bu kuralın bazı istisnaları vardır:
 - Öneriye davet sonrasındaki önerinin arkasından gelen susma, kabul anlamında değerlendirilebilir.
 - Vekillik işi vekil bakımından bir meslek olarak değerlendirilebiliyorsa veya vekillik yapılacağı ilan edilmiş ise vekâlet sözleşmesinde öneriye karşı susma kabuldür (TBK 503).
 - Doktrinde ibra sözleşmesi bakımından, alacaklının yaptığı icaba, borçlunun susması (icabı reddetmemesi) da kabul olarak değerlendirilmektedir.

❖ ÖNERİ VE KABULDE SÖZLEŞMENİN KURULMA, HÜKÜM VE KESİNLEŞME ANI

- **Hazırlar Arasındaki İcapta:** Kabul beyanıyla birlikte (derhal yöneltilmelidir), sözleşme kurulmuş ve hükümlerini doğurmaya başlamış olur.
- **Hazır Olmayanlar Arasındaki İcapta:** Sözleşme kabul beyanının öneriyi yapan kişinin hâkimiyet alanına ulaşması anında kurulur. Bu anda kurulan sözleşme geçmişe etkili biçimde kabul beyanının gönderilme anından itibaren hüküm ve sonuç doğurur. Bu sözleşme kabul

➤ **Açık Kabule İhtiyaç Olmayan Hâllerde:** Sözleşme önerinin karşı tarafa ulaşma anında kurulur ve aynı anda hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlar. Aşağıdaki örnekte açık kabule ihtiyaç olmadığı varsayılırsa, sözleşme “10.01” tarihinde kurulmuş ve yine bu tarih itibarıyla hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlamış olur.

01.01 İncap 10.01

Kabul (2 gün düşünme)

25.01 20.01 12.01

İncapın Kabul Beyanını Ulaşma Anı: Kabul Beyanının Gönderilme

❖ İLAN YOLUYLA YAPILAN VAATLER

- 12

❖ SÖZLEŞME YAPMA VAADI (ÖN SÖZLEŞME)

- Bir sözleşmenin ileride yapılması mecburiyetini doğuran sözleşmeler geçerlidir. Bu türden hukuki işlemlere ön sözleşme veya sözleşme yapma vaadi denir. Asıl sözleşmenin hangi süre içinde yapılacağı ön sözleşmenin içeriğinden anlaşılmalıdır.
- Ön sözleşmeyi yapan taraflardan her biri, asıl sözleşmenin yapılmasını talep edebilir. Diğer taraf asıl sözleşmeyi yapmayı kabul etmezse, kendisine karşı ifa davası açılabilir ve bu durumda asıl sözleşme hâkim hükmüyle kurulmuş olur. Buna karşılık ifanın imkânsızlaşması veya alacaklı bakımından bir yarar sağlamaması durumlarında ifa davası yerine tazminat davası da açılabilir.
- İleride yapılacağı vaat edilen sözleşmenin taahhüt (borçlandırıcı) işlemi olması şarttır. Yapılacağı vaat edilen işlem tasarruf işlemi ise, bir ön sözleşmeden değil, doğrudan doğruya asıl sözleşmeden bahsedilir. Örn. Alacağın temlikini vadeden sözleşme veya ibra sözleşmesini vadeden sözleşmeler bir ön sözleşme değil, asıl sözleşmedir.
- Asıl sözleşme hangi geçerlilik şekline tabi ise, ön sözleşmede aynı geçerlilik şekline tabidir.

❖ SOYUT (SEBEBİ GÖSTERİLMESİZİN) BORÇ İKRARI

➤ Tanım:

- Sebabi gösterilmemiş olsa bile, borç tanınması geçerlidir. Örneğin; B'ye 1000 TL bağışlamayı düşünen A'nın, "B'ye 1000 TL borçluyum" şeklinde bir senet tanzim edip vermesi durumunda, senette sebebin ne olduğu gösterilmemiştir. Sebep gösterilmeksizin borç ikrarında bulunulan hallerde de daima borcun bir sebebi vardır.

➤ İspat Yükü:

- Soyut borç ikrarında borcun geçerli bir sebebe dayandığı karine olarak kabul edilir. Dolayısıyla alacaklı borcun sebebinin ispatlamaksızın borcun ifasını talep edebilir.
- Buna karşılık borçlu ise ancak senedin düzenlenme gerekçesinin ya hiç oluşmadığını veya geçersiz olduğunu ispatlayarak ifadan kaçabilir (ispat yükü borçludadır). Örneğin; borçlu senedin kanuna veya ahlaka aykırı bir gerekçeye (rüşvet, kumar vs.) ya da muvazaalı bir gerekçeye dayandığını ispatlayarak ifadan kaçabilir. Bu itibarla soyut borç ikrarı, ispat yükünü, alacaklıdan borçluya çeviren bir niteliğe sahiptir.

➤ Soyut Borç İkrarının Geçerlilik Şekli:

- Soyut borç ikrarı herhangi bir geçerlilik şekline tabi değildir. Ancak borç ikrarının dayandığı sebep, (taşınır bağışlama vaadinde olduğu gibi) bir şekle tabi ise, soyut borç ikrarı da aynı şekle tabidir.

➤ Soyut Borç İkrarına Konu Senetten Doğan Alacağın Devri:

- Kural: Senette düzenlenen (bir diğer ifadeyle yazılı biçimde tanzim edilmiş bulunan) alacak devredilmiş ise, borçlu, alacağı devreden kişiye karşı ileri sürebileceği savunmaları, alacağı

devralan kişiye karşı da ileri sürebilir. Örneğin; kanuna veya ahlaka aykırı bir sebepten doğan soyut borç ikrarı, üçüncü kişiye devredilse bile, borçlu bu 3. kişiye de ifadan kaçınabilir.

- **İstisna:** Buna karşılık senette düzenlenen alacak devredilmiş ve senedin düzenlenmesinde muvaazalı bir gerekçe mevcut ise, borçlu, alacağı devreden kişiye karşı ileri sürebileceği muvazaa iddiasını, alacağı devralan iyi niyetli 3. kişiye karşı ileri süremez. Bir diğer ifadeyle, temelinde muvazaa bulunan soyut borç ikrarına konu senedin, iyi niyetli 3. kişiye devri halinde, artık borçlu söz konusu 3. kişiye muvazaa iddiasında bulunamaz, senedi ödemekle yükümlü olur.

Soyut Borç İkrarının Borçlu Tarafından Alacaklı ve 3. Kişiye Ödenmesi Durumu	Alacaklı	İyi Niyetli 3. Kişi
✚ Kanuna Ahlaka Aykırı Gerekçe	X	X
✚ Muvazaalı Gerekçe	X	✓

❖ İRADE BOZUKLUĞU HÂLLERİ

1. YANILMA (HATA)

<u>Açıklamada Yanılma (Beyan Hatası)</u>	<u>Saikte Yanılma</u>
✚ Kişinin iradesini dışa yansıtırken, zihninden geçen düşünceye uymayan bir beyanda bulunması halidir.	✚ İrade ile beyan arasında bir uyumsuzluk bulunmamasına rağmen, kişinin kendisini sözleşme yapmaya sevk eden temel amaçta yanılması halidir.
<u>İletmede Yanılma</u>	
✚ Sözleşmenin kurulmasına yönelik iradenin <u>haberci</u> veya <u>çevirmen</u> gibi bir aracı ya da bir <u>araç</u> tarafından yanlış iletilmiş olması hâlinde de yanılma hükümleri uygulanır.	
✚ Not: Temsilcinin yanılması iletmeye yanılma değil, açıklamada yanılma olarak kabul edilir.	

- **Kural 1:** Yanılma sebebiyle sözleşmenin iptal edilebilmesi için o yanılmanın ESASLI olması şarttır.
- **Kural 2:** Esaslı sayılan Açıklamada Yanılma halleri sözleşmenin geçerliliğini etkiler. TBK 31'de özellikle aşağıda sayılan açıklamada yanılma hâllerinin esaslı olduğu düzenlenmiştir:

- Konuda Yanılma
- Şahısta Yanılma
- Şahsın Niteliğinde Yanılma
- Sözleşmenin Niteliğinde (Vasfında/Türünde) Yanılma
- Miktarda Yanılma
 - Miktarda hata bakımından önemli bir oransızlık olmalıdır.
 - Basit hesap hataları sözleşmenin geçerliliğini etkilemez. Bu hatalar düzeltilir ve sözleşme ayakta kalır.

Sözleşme İptal
EDİLEBİLİR.

- **Kural 3:** Saikte Yanılma hali esaslı yanılma sayılmaz ve sözleşmesinin geçerliliğini etkilemez.

İstisna: Yanılanın, yanıldığı saiki sözleşmenin temeli sayması ve bunun da iş ilişkilerinde geçerli dürüstlük kurallarına uygun olması hâlinde yanılma esaslı sayılır. Ancak bu durumun karşı tarafça da bilinebilir olması şarttır. Bu istisnai durumda sözleşme saikte yanılma sebebiyle de iptal edilebilir.

- **Yanılma Sebebiyle Sözleşmenin İptal Edilemeyeceği (Hakkın Kötüye Kullanımı Sayılan) Haller:**

- Karşı taraf, sözleşmenin yanılan kişinin kastettiği anlamda kurulmasına razı olmuşsa
 - Hataya düşen kişinin herhangi bir zararı gerçekleşmemişse
 - İptal neticesinde karşı tarafın uğrayacağı zarar, sözleşme iptal edilmeseydi
- Sözleşme İptal
- EDİLEMEZ.
- yanılan kişinin maruz kalacağı zarardan daha büyükse

- **Sözleşmenin Karşı Tarafının İyi Niyetli veya Kötü Niyetli Olmasının Etkisi:**

- Kişi kendi kusuruyla hataya düşse ve
 - Sözleşmenin karşı tarafı iyi niyetli olsa bile
- Sözleşme
- İptal
- EDEBİLİR.

- Buna karşılık sözleşmenin karşı tarafı kötü niyetli ise yanılma hükümleri uygulanmaz. Böyle bir durumda, sözleşme yanılan kişinin gerçek iradesine uygun olarak kurulmuş sayılır.

- **Tazminat Borcu:** Kişi kendi kusuruyla hataya düşse ve karşı taraf iyi niyetli olsa bile sözleşmeyi iptal edebilir, ancak bu iki şartın beraberce gerçekleşmesi durumunda kural olarak karşı tarafın menfi zararını tazmin eder. Hâkim hakkaniyete göre müspet zarara da hükmedebilir.

- **İptal Süresi:** Sözleşme, yanılmanın öğrenilmesinden itibaren 1 yıllık hak düşürücü süre içinde iptal edilebilir.
- **Sözleşmeye İcazet (Onama) Verme:** Eğer yanılan kişi bu süre içinde sözleşmeyi iptal etmezse veya bu süre içinde sözleşmeyi iptal etmeyeceğini beyan ederse sözleşmeye icazet vermiş sayılır. Bu durumda sözleşme baştan itibaren geçerli bir sözleşme hüviyeti kazanır.

2. ALDATMA (HİLE)

- Aldatma kişinin saikte yanılmaya düşürülmesidir.
- Aldatmada iptal hakkının kullanılabilmesi için saikte yanılmanın esaslı olmasına GEREK YOKTUR.
- Karşı tarafın aldatması aktif veya pasif (susma) olabilir. Her iki tür aldatma da iptale sebebiyet verebilir.
- Aldatmadan bahsedebilmek için aldatma kastının bulunması ve aldatıcı davranış ile sözleşmenin kurulması arasında nedensellik (illiyet) bağının bulunması şarttır.
- **Taraf Aldatması:** Sözleşmenin karşı tarafınca yapılan aldatmadır ve sözleşmenin iptaline imkân verir.
- **Üçüncü Kişinin Aldatması:** Üçüncü kişinin aldatması sebebiyle sözleşmenin iptal edilebilmesi içinse, sözleşmenin karşı tarafının, üçüncü kişinin yaptığı aldatmayı bilmesi ya da bilebilecek durumda olması gereklidir. Bununla birlikte, karşı tarafın yanında çalışan veya onun temsilcisi olan bir kişinin aldatmasını, karşı tarafın bildiği kabul edilir. Söz konusu aldatma, üçüncü kişinin aldatması değil, taraf aldatması olarak değerlendirilir.
- **Tazminat Borcu:** Aldatan kişi, aldatmaya maruz kalanın menfi zararını tazminle yükümlüdür.
Dikkat: Aldatmaya maruz kalan, sözleşmeyi onasa bile karşı taraftan tazminat isteyebilir. Onama sonrası talep edilecek zarar müspet zarardır.
Dikkat: Somut olayda hem esaslı saik yanılması hem de aldatma var ise, sözleşmeyi aldatma sebebiyle iptal etmek daha avantajlıdır. Zira aldatma sebebiyle iptalde, yanılmadan farklı olarak, aldatılan kişinin karşı taraftan tazminat talep etme hakkı bulunmaktadır.
- **İptal Süresi:** Sözleşme, aldatmanın öğrenilmesinden itibaren 1 yıllık hak düşürücü süre içinde iptal edilebilir.

3. KORKUTMA (İKRAH)

- Korkutma, bir kimsenin yapmak istemediği bir hukuki işleme, aksi takdirde zarara uğrayacağı tehdidi ile razı olmasına yol açan söylem veya davranıştır.
- Korkutma kişinin kendisinin veya yakınlarının mal ve can güvenliğine yönelmiş olmalıdır.
- Tehlike ağır ve derhâl meydana gelebilecek nitelikte olmalıdır.

- Korkutma, hukuka aykırı olmalıdır. Hukuka uygunsa korkutma gerçekleşmez. Ancak, bir hakkın veya kanundan doğan bir yetkinin kullanılacağı korkutmasıyla sözleşme yapıldığında, bu hakkı veya yetkiyi kullanacağını açıklayanın, diğer tarafın zor durumda kalmasından aşırı bir menfaat sağlamış olması hâlinde de, korkutmanın var olduğu kabul edilir.
- Korkutma ile sözleşmenin kurulması arasında nedensellik (illiyet) bağının bulunması şarttır.
- **Taraf Korkutması:** Sözleşmenin karşı tarafınca yapılan tehdittir ve sözleşmenin iptaline imkân verir.
- **Üçüncü Kişinin Korkutması:** Üçüncü kişinin korkutması, karşı tarafça bilinmese dahi, korkutmaya maruz kalan kişi, sözleşmeyi iptal edebilir.
- **Tazminat Borcu:** Korkutan, korkutmaya maruz kalanın uğradığı menfi zararları tazminle yükümlüdür.
Dikkat: Korkutmaya maruz kalan, sözleşmeyi onasa bile, karşı taraftan tazminat isteyebilir. Onama sonrası talep edilecek zarar müspet zarardır.
Dikkat: Üçüncü kişinin korkutması ile sözleşmeyi iptal eden kişi, eğer karşı taraf bu üçüncü kişinin korkutmasını bilmiyorsa ve hakkaniyet de gerektiriyorsa, iptal neticesinde karşı tarafın zararını karşılamakla yükümlüdür. Ancak, karşı tarafa ödediği bu tazminat için, korkutmayı yapan üçüncü kişiye rücu edebilir.
- **İptal Süresi:** Sözleşme, korkutmanın etkisinin ortadan kalkmasından itibaren 1 yıllık hak düşürücü süre içinde iptal edilebilir.

❖ İRADE BOZUKLUĞU HALLERİNİN SONUÇLARI

- Sözleşme; yanılan, aldatılan veya korkutulan tarafı baştan itibaren bağlamaz. Karşı taraf ise bu sözleşme ile bağlıdır. İrade bozukluğu hâllerinde sözleşme kesin hükümsüz (batıl) değil, iptal edilebilirdir.
- Yanılan, aldatılan veya korkutulan tarafın sözleşmeyi iptal etme imkânı vardır.
- İptal, bozucu yenilik doğuran bir haktır, iptal beyanı hiçbir şekle tabi değildir.
- İptal hakkı, karşı tarafa ulaşması gereken tek taraflı beyanla ileri sürülür, dava açılması şart değildir.
- Hâkim yanıлма, aldatma veya korkutma hallerinin varlığını re'sen dikkate almaz.
- Ancak 1 yıllık süre hak düşürücü olduğundan, hâkim bu süreyi re'sen dikkate alır.
- İptalle birlikte tarafların ifa yükümlülükleri de sona erer.
- Taraflar iptale kadar ifa ettiklerini istihkak ya da sebepsiz zenginleşme davasıyla geri alırlar.
- Aldatma ve korkutma aynı zamanda haksız fiil sayıldığından, bu hallerde daimi def'i hakkı vardır. Örneğin, aldatma sebebiyle borç altına giren kişi, bir yıllık hak düşürücü süre içinde sözleşmeyi iptal etmese bile, söz konusu borcu ödemek zorunda değildir. Yanılma halinde ise daimi def'i hakkı yoktur.

- İrade bozukluğu hallerinde yanılan, aldatılan veya korkutulan taraf, sözleşmeye icazet de verebilir. İcazet (onama) iki yolla verilebilir: 1. Bir yıllık hak düşürücü süre içinde iptal hakkının kullanılmaması 2. Bu süre içinde iptal hakkının kullanılmayacağının karşı tarafa beyan edilmesi.

❖ AŞIRI YARARLANMA (GABİN)

- Aşırı yararlanma, sözleşmede tarafların edimi arasında “açık bir oransızlık” bulunması halidir.
- Sözleşme taraflardan birinin;
 - Zor durumundan veya
 - Deneyimsizliğinden veya
 - Düşüncesizliğindendiğer tarafın yararlanmasıyla kurulmalıdır.
- Aşırı yararlanmada zarar gören, durumun özelliğine göre ya sözleşme ile bağlı olmadığını diğer tarafa bildirerek ediminin geri verilmesini ya da sözleşmeye bağlı kalarak edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini isteyebilir.
- Zarar gören bu hakkını, düşüncesizlik veya deneyimsizliğini öğrendiği; zor durumda kalmada ise, bu durumun ortadan kalktığı tarihten başlayarak bir yıl ve her hâlde sözleşmenin kurulduğu tarihten başlayarak beş yıl içinde kullanabilir.
- Sözleşme iptal edilinceye kadar geçerlidir, ancak zarar gören iptal hakkını kullanınca, akit baştan itibaren kesin olarak geçersiz olur.
- Hâkim aşırı yararlanmanın varlığını re’sen dikkate almaz, ancak 1 ve 5 yıllık süreyi alır.

❖ İRADE ve BEYAN ARASINDAKİ UYUMSUZLUKLAR

1. LATİFE BEYANI:

- Latife beyanı, kişinin kendi iradesi ve beyanı arasındaki isteyerek meydana getirdiği uyumsuzluktur.
- Latife beyanı, beyan sahibi tarafından ciddi olarak istenmeyen, görünüşte, sözde bir beyandır. Latife beyanında bulunan kişi, bu beyanın muhatapça ciddiye alınmayacağı, bu beyanın ciddi olmadığının muhatapça anlaşılacağı düşüncesindedir.
- Eğer beyanın, muhatap tarafından, dürüstlük kuralları çerçevesinde ciddiye alınmış olduğu sonucuna varılıyor ise, beyan, sahibini bağlayacaktır.
- Buna karşılık muhatap beyanın latifeden ibaret olduğunu biliyor veya bilebilecek durumda ise, beyan, sahibini bağlamayacaktır.

2. ZİHNİ KAYIT:

- Zihni kayıt, kişinin kendi iradesi ve beyanı arasındaki isteyerek meydana getirdiği uyumsuzluktur.

- Zihni kayıt, beyan sahibinin, gerçek iradesine aykırı bir beyanda bulunarak, gerçek iradesini kendi zihninde gizleyip saklı tutması durumudur.
- Zihni kayıt, muhatap tarafından biliniyor ya da bilinmesi gerekiyorsa, beyan, sahibini bağlamaz; buna karşılık muhatap zihni kaydı bilmiyor ya da bilmesi gerekmiyorsa, böyle bir beyan, sahibini bağlayacaktır.

3. MUVAZAA:

- **Tanım:** Tarafların yaptıkları sözleşmenin, kendi aralarında hukukî sonuç doğurmayacağı konusunda anlaşmalarına muvazaa; bu şekilde yapılmış olan görünürdeki işleme de muvazaalı işlem denir. Burada taraflar, gerçekte istemedikleri bir hukukî işlemi üçüncü kişileri aldatmak amacıyla yapmaktadır.
- Muvazaa birden çok kişinin irade ve beyanları arasında isteyerek meydana getirdikleri uyumsuzluktur.

➤ Muvazaaya İlişkin Temel Ayrım:

Mutlak Muvazaa	Nispi Muvazaa (TBK'da Düzenlenmiştir)
1. Muvazaa Anlaşması 2. Görünürdeki İşlem: Kesin hükümsüzdür.	1. Muvazaa Anlaşması 2. Görünürdeki İşlem: Kesin hükümsüzdür. 3. Gizli işlem: o <u>Kural</u> : Geçerlidir. o <u>İstisna</u> : Şekle aykırılık gibi bir sebeple kesin hükümsüz olabilir. Örnek: Taşınmaz Bağışı.

- **Mutlak Muvazaa Örneği:** İcra tehdidinden mal kaçırmak amacıyla evindeki televizyonu karşı komşusuna satmış gibi gösterme eyleminde mutlak muvazaa vardır. Burada görünürdeki işlemi teşkil eden satım sözleşmesi kesin hükümsüzdür. Mal kaçıran kişi, satım sözleşmesinin kesin hükümsüz olduğundan bahisle televizyonun iadesini talep edebilir. Bu kişinin ölümü halinde mirasçıları da onun yerine geçerek taraf sıfatıyla televizyonun iadesini talep etme imkânına sahiptir. Benzer şekilde, hatır senedi verilmesi durumu da mutlak muvazaa teşkil etmektedir.
- **Nispi Muvazaa Örneği:** Bir baba taşınır malını oğluna satış gibi gösterip bağışlarsa; görünürdeki işlem olan satış sözleşmesi muvazaa nedeniyle geçersiz olduğu hâlde, gizli işlem olan bağış, taşınır bağışında herhangi bir şekil şartı aranmadığı için geçerlidir. Ancak aynı baba, evini oğluna satış gibi gösterip bağışlarsa, satış sözleşmesi muvazaa nedeniyle, bağış sözleşmesi ise şekle uygun yapılmadığı için geçersizdir/kesin hükümsüzdür. Benzer şekilde

ön alım hakkı sahibi de, taraflar arasında bağış olarak gösterilen işlemin gerçekte satış olduğunu ileri sürülebilir.

Not: Bedel muvazaası da bir nispi muvazaa örneğidir. Şayet bedel vergi kaçırma amacıyla düşük gösterilmiş ise satım sözleşmesi geçersiz kılınmaz. Bu durumda sadece gösterilen bedel geçersiz sayılır, vergi borcu, cezasıyla birlikte gerçek bedel üzerinden tahsil edilir. Buna karşılık bedel önalım hakkı olan kişileri caydırabilmek amacıyla yüksek gösterilmişse, bu durumda satım sözleşmesi bütünüyle geçersiz sayılır.

➤ **Muvazaa İddiasının İleri Sürülemeyeceği Hâller:**

- İyi niyetle aynı hak iktisap eden üçüncü kişilere karşı muvazaa iddiası ileri sürülemez. Yani, TMK'daki emin sıfatıyla zilyet ve tapu siciline güven prensipleri muvazaa halinde de geçerlidir. Fakat taşınır veya taşınmaz üzerinde şahsi hak (örn. kira) iktisap eden kişinin kazanımı korunmaz! Bir diğer ifadeyle bu kişiye karşı muvazaa iddiası ileri sürülebilir.
- Soyut borç ikrarına konu bir senette yer alan alacağı devralan iyi niyetli üçüncü kişiye karşı muvazaa iddiası ileri sürülemez. Bir diğer ifadeyle borçlu, iyi niyetli üçüncü kişiye karşı ödeme yapmak mecburiyetindedir.

➤ **Muvazaanın İspatı:**

- Tarafların İspatı: Kural her türlü delille ispattır. Ancak, muvazaalı işlem (görünürdeki işlem) adi veya resmi bir senede bağlanmış ise tanıkla ispat olunmaz. Ancak senet, resmi bir senet bile olsa, muvazaa adi senetle ispat edilebilir. Özetle taraflar, görünürdeki işlemin muvazaalı olduğunu, görünürdeki işlem;
 - Sözlü yapılmış ise her türlü delille (tanık ve yeminle),
 - Adi veya Resmi bir senede bağlanmış ise en azından adi yazılı bir belgeyle, ispat edebilir.
- Üçüncü Kişilerin İspatı: Görünürdeki işleme taraf olmayan üçüncü kişiler, bu işlemin muvazaalı olduğunu (görünürdeki işlem adi veya resmi bir sende bağlanmış olsa dahi) her türlü delille (tanık ve yeminle) ispat edebilir.

❖ **İNANÇLI TEMLİK**

➤ **Tanımı ve Genel Özellikleri:**

- Bir kimsenin, malvarlığındaki bir hakkı bir borca teminat teşkil etmek veya idare edilmek üzere bir başkasına kazandırması, kazananın da bu hakkı tekrar inanana devretme yükümlülüğü altına girmesi hâline denir. Özellikle alınan borca karşılık garanti amacıyla bir taşınır veya taşınmazın mülkiyetinin devrinde görülür. Bu durumda devralan borç ödenince malı eski sahibine devretmeyi taahhüt eder.
- TBK'da düzenlenmemiştir.
- İnançlı temlik tamamen geçerli bir devirdir.

- İnanılan kişi, malı bir üçüncü kişiye devrederse, bu devir de tamamen geçerlidir. Ancak, bu durumda inanılan kişi, inanan kişinin zararını tazmin eder.
- Muvazaadan Farkı: Muvazaalı işlem tarafların gerçek iradelerini yansıtmamaktadır. Oysa inançlı işlemde taraflar gerçek iradelerine uygun ve geçerli bir işlem yapmaktadır.

❖ KANUNA KARŞI HİLE

➤ Tanımı ve Genel Özellikleri:

- Hukuk düzenince yasaklanan bir hukukî işlem ile amaçlanan sonucu elde etmek için, hukuk düzeninin yasaklamadığı başka bir işlemin yapılması kanuna karşı hile teşkil eder.
- Kanuna karşı hileli işlem kesin hükümsüzdür.
- Örnek: Avukatlık mesleğini icradan yasaklanmış A, B'nin C'den olan alacağını, alacağın temlikıyla devralıp, C'ye dava açar veya icra takibinde bulunursa durum ne olur? Burada A esas itibarıyla B'nin C'den olan alacağını "B adına" tahsil etmek, yani B'nin avukatlığını yapmak istemektedir. Ancak meslekten men edildiği için, B ile aralarında öncelikle alacağın devri sözleşmesi yaparak, B'nin C'den olan alacağını kendi üzerine almakta ve daha sonra ise C'ye şahsen müracaat edip bu alacağı tahsil etmeye çalışmaktadır. Bir diğer ifadeyle A, kanunun yasakladığı bir işlemi, kanunen yasak olmayan bir başka işlemde faydalanarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. A ile B arasındaki alacağın devrini konu alan sözleşme, kanuna karşı hile teşkil ettiği için batıldır/kesin hükümsüzdür.
- Muvazaadan Farkı: Muvazaada taraflar görünürdeki işlemin sonuçlarını istemezler. Buna karşılık kanuna karşı hilede taraflar, hileli işlemin sonuçlarını istemektedir.

❖ SÖZLEŞMELERDE ŞEKİL

➤ Şekle İlişkin Temel Ayrım:

Geçerlilik Şekli (Karinedir)	İspat Şekli
🚩 Öngörülen şekle uyulmaması durumunda sözleşmenin geçersizliğine yol açan şekil, geçerlilik şeklidir.	🚩 Öngörülen şekle uyulmaması durumunda sözleşmenin geçersizliğine yol açmayan, ancak sözleşmenin varlığının sadece senetle ispat edilebilmesine yol açan şekil, ispat şeklidir.

- **Geçerlilik Şekli**: Borçlar hukuku genel hükümleri geçerlilik şekliyle ilgilenmektedir. Bir şekil kaidesi getirilmekle birlikte, bunun geçerlilik şekli mi ispat şekli mi olduğu beyan edilmemişse, karineten söz konusu şekil, geçerlilik şekli olarak kabul edilir. Geçerlilik şekli; İradi Şekil ve Kanuni Şekil olarak iki başlık altında incelenmektedir.
- **Kural: İradi Şekil (Şekil Serbestisi)**: Borçlar hukukunda geçerlilik şekli konusunda kural, şekil serbestisidir. Taraflar kanunen şekle tabi tutulmamış bir sözleşmeyi, diledikleri şekilde yapmakta serbest bırakılmıştır. Örnek: Taşınır satım sözleşmesi, Taşınır bağışlama sözleşmesi, Kira sözleşmesi.

- **Önemli:** Kanunen şekle tabi olmayan bir sözleşme taraflarca şekle tabi tutulmuşsa, belirlenen şekle aykırılık durumunda, taraflar sözleşmeyle bağlı olmaz. Yani bu durumda tarafların kendilerinin belirlediği şekil kaidesinden zımnen feragat ettikleri kabul edilmez. Burada Kanun, tarafların kendi belirledikleri şekle sadık kalmasını beklemektedir. Eğer taraflar daha evvel belirledikleri şekle sadık kalmak istemiyorlarsa, bu hususu ayrı bir sözleşme yapmak suretiyle belirlemeleri gereklidir. Herhangi bir belirleme olmaksızın yazılı şekil kararlaştırılmışsa, yasal yazılı şekle ilişkin hükümler uygulanır.
- **İstisna: Kanunen Şekle Tabi Tutulan Sözleşmeler:** TBK'da bazı sözleşmeler bakımından şekil kuralı getirilmiştir. Kanunun bazı sözleşmeleri şekle tabi tutmasının temel amacı, tarafları bir kez daha düşünmeye sevk etmektir. Bir diğer ifadeyle buradaki temel amaç, taraf menfaatinin korunmasıdır. Kanunen Şekle Tabi Tutulan Sözleşmeler üç başlık altında incelenmektedir:
 - **Sözlü Şekil:** Tarafların irade beyanlarının herhangi bir kalıba sokulmadığı, yalnız sözlü beyanın yeterli olduğu şekle sözlü şekil denir.
 - **Yazılı Şekil:** Adi yazılı şekilde sözleşmeyi meydana getiren irade beyanları veya beyanlardan biri yazılı bir metinde üzerinde açıklanır ve imzalanır. Nitelikli yazılı şekle tabi sözleşmelerde ise buna ek olarak bazı şartlar aranmaktadır. Örneğin kefalet sözleşmesinin geçerli bir şekilde düzenlenebilmesi için kefil olunan meblağın da gösterilmesi gereklidir. Kanunda aksi öngörülmedikçe, imzalı bir mektup, asılları borç altına girenlerce imzalanmış telgraf, teyit edilmiş olmaları kaydıyla faks veya buna benzer iletişim araçları ya da güvenli elektronik imza ile gönderilip saklanabilen metinler de yazılı şekil yerine geçer.
 - **Resmî Şekil:** Resmî şekil, sözleşmeyi meydana getiren irade beyanlarının kanunda belirtilen usule göre resmî memur tarafından düzenlenen belgede açıklanmasıyla gerçekleştirilir. Bir hukukî işleme resmîyet kazandıran makamlar farklılıklar arz edebilir. Genel yetkili resmi memur noterlerdir. Bunun dışında, Tapu Memurları ve Sulh Hukuk Hâkimleri de bir hukuki işleme resmîyet kazandırabilir.

<u>SÖZLÜ ŞEKİL</u>	<u>YAZILI</u>	<u>ŞEKİL</u>	<u>RESMİ YAZILI ŞEKİL</u>
	<u>Nitelikli Yazılı Şekil</u>	<u>Adi Yazılı Şekil</u>	
- Evlenme - Sözlü vasiyetname	- Kefalet sözleşmesi - El yazılı vasiyetname - Tüketici sözleşmeleri	- Alacağın temliki sözleşmesi - Taşınır bağışlama vaadi - Ön alım sözleşmesi - Rekabet yasağı sözleşmesi - Taşınmaz simsarlığı - Taksitli satım sözleşmesi - Devletle yapılan ölünceye kadar bakma sözleşmesi - Taşınır/Taşınmaz miras paylaşma sözleşmesi - Mirasçılar arasında miras payının devri sözleşmesi - Çıraklık sözleşmesi - Avukatlık sözleşmesi - Tahkim sözleşmesi	- Mal rejimi sözleşmesi (Noter-düzenleme veya onaylama) - Resmi vasiyetname (Noter veya Sulh Mahkemesi) - Miras sözleşmesi (Noter veya Sulh Mahkemesi) - Taşınmazlara ilişkin aynı hakkı konu alan işlemler (Tapu) - Taşınmaz satımı (Tapu) - Taşınmaz satış vaadi (Noter) - Ölünceye kadar bakma sözleşmesi (Noter) - Miras payının üçüncü kişiye devri sözleşmesi - Mülkiyeti muhafaza kaydıyla satış

		- Lisans sözleşmesi - Portföy yönetim sözleşmesi - Cari hesap sözleşmesi - Deniz araçlarının kiralanması - Kaydı hayatla irat (ömür boyu gelir) - Yayımlı sözleşmesi - Vb.	(Noter) - Motorlu araç devir sözleşmesi (Noter) - Taşınmaz alım sözleşmesi - Taşınmaz geri alım sözleşmesi - Arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi - İpotek sözleşmesi - Futbolcu transfer sözleşmesi
--	--	--	---

➤ **Şekle Aykırılığın Sonuçları:**

- Şekle aykırılık kesin hükümsüzlük nedenidir / itiraz sebebidir / hâkimce re'sen dikkate alınır. Bu itibarla,
 - Sözleşmenin şekle aykırı olduğunu bilmeden edimini ifa eden taraf, edimin iadesini talep edebilir.
 - Sözleşmenin şekle aykırı olduğunu bilerek yerine getirilen edimler ise bağışlama hükmündedir.
- Şekle aykırılığın ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılması teşkil etmemelidir:
 - Taraflar, sözleşmeden kaynaklanan başlıca edimlerini kendi rızalarıyla yerine getirmişse veya
 - Şekle aykırılığı ileri süren taraf, hileli biçimde, karşı tarafı sözleşmenin geçerli olduğu konusunda yanıltmış ise (şekil noksanına kendi hileli davranışı ile kasten sebep olmuşsa) şekle aykırılığın ileri sürülmesi dürüstlük ilkesiyle bağdaşmaz.
- Kanunen belirlenen şekil kuralları emredicidir. Taraflar kanunen şekle tâbi bir sözleşmeyi daha ağır bir şekle tâbi tutabilirler, ancak daha hafif bir şekle tâbi tutamazlar. Örneğin Kanunda adi yazılı şekle tâbi tutulan alacağın devri sözleşmesi taraflarca resmi yazılı şekilde yapılabilirken, sözlü olarak yapılamaz.
- **Önemli:**

Kanunen yazılı veya resmi yazılı şekle tabi tutulan sözleşmeler, aynı şekle sadık kalınarak değiştirilebilir. Ancak, sözleşme metniyle çelişmeyen tamamlayıcı yan hükümler bu kuralın dışındadır.

Taraf iradesiyle şekle bağlanan sözleşmeler, herhangi bir şekle tabi olmaksızın değiştirilebilir.

➤ **Tahvil**

- Şekle uyulmaması sebebiyle kesin hükümsüz olan bir sözleşmede, başka bir sözleşmeye ilişkin şekil kurallarına uyulmuş ise ve eğer tarafların yaptıkları sözleşmenin geçersizliğini bilmiş olsalardı, şekline uyulan diğer sözleşmeyi yapacakları kabul edilebiliyorsa, tahvil durumu söz konusu olur. Şöyle ki, bu sözleşme için aranan geçerlilik şartlarının gerçekleşmiş olması şartıyla, şekil noksanlığı sebebiyle hükümsüz sözleşmenin, şekline uyulan sözleşmeye tahvili (çevrilmesi) ve böylece hüküm doğurması kabul edilmektedir.

- Örnek: Taraflar, bilgisizliklerinden ötürü, taşınmaz satım sözleşmesini noterde yaptıkları takdirde bu işlem geçersizdir (taşınmaz satım sözleşmesi tapu memuru huzurunda yapılabilir). Ancak bu durum esasî şekle feda etmek anlamına geleceğinden, işlem tamamen geçersiz kılınmayıp aynı amaca hizmet eden ve noterin yapabileceği taşınmaz satış vaadi sözleşmesine tahvil edilir.

❖ İMZA

- İmza el yazısıyla (ıslak imza) atılmalıdır. Ancak örf ve âdete göre mümkün olan hallerde ve özellikle çok miktarda tedavüle çıkarılan kıymetli evrakın (para, hisse senedi) baskı ya da mühürle imzalanması mümkündür.
- Görme engellilerin talepleri halinde imzalarında şahit aranır. Aksi takdirde görme engellilerin imzalarını el yazısı ile atmaları yeterlidir.
- Okuma yazma bilmeyen veya bedensel engelli olan kişilerin, el yazısıyla imza yerine usulüne göre onaylanmış olması koşuluyla (resmi şahadetname), mühür veya parmak basma suretiyle imza atmaları mümkündür.
- Bununla birlikte, kambiyo taahhütleri (çek, poliçe, bono) mutlaka ıslak imza ile imzalanmalıdır.
- Temsilci, temsilci olduğunu beyan ederek imza atmalıdır.
- Senette bulunan kazıntı ve eklemeler tarafların imzaları veya parafları bulunmadıkça geçerli değildir.
- İmza metnin altına atılmalıdır.
- Sadece borç altına giren tarafın imzası yeterlidir. Örnek: Kefalet sözleşmesinde kefilin, bağışlama sözleşmesinde bağışlayanın, alacağı devri sözleşmesinde devredenin imza atması yeterlidir.

❖ ELEKTRONİK İMZA

- Kural: Elektronik imza, bir belgenin şifreleme yöntemiyle elektronik ortamda imzalanmasıdır. Kural olarak elektronik imza, el yazısıyla atılan imza hükmündedir.
 - İstisnaları:
 - Kanunun resmi şekle (özel bir merasime) tabi tuttuğu işlemler
 - Teminat işlemleri (Rehin, kefalet)
 - Kambiyo senetleri
- Elektronik imza ile
DÜZENLENEMEZ.

❖ BEYAZA İMZA

- Borçlu tarafından boş bir belgenin imzalanması suretiyle oluşturulan senetlere beyaza imzalı senet denir.

- Alacaklının senedi aldıktan sonra, imzanın üstünü (metin kısmını) doldurması mümkündür. Bu şekilde oluşturulan metnin, karineten, alacaklı ve borçlunun iradelerine uygun olarak hazırlandığı kabul edilir.
- Metnin (imzanın üstünün) iradesi dışında doldurulduğunu iddia eden imza sahibi, bu iddiasını ancak yazılı bir delille ispat edebilir.
- Ancak beyaza imzalı senet, alacaklı tarafından iyi niyetli üçüncü kişilere devredilirse (alacağın devri), imza sahibi yazılı delille dahi, söz konusu iyi niyetli üçüncü kişiye karşı metnin iradesi dışında doldurulduğunu iddia edemez, ona ödeme yapmak mecburiyetinde kalır.

❖ HUKUKİ İŞLEMLERDE HÜKÜMSÜZLÜK

1. **Yokluk:** Sözleşmenin esaslı (kurucu) unsurlarının eksik olması hâlidir.
 - Tarafların irade beyanlarının birbirlerine ulaşmaması
 - Tarafların irade beyanlarının uyuşmaması
 - Sözleşmede esaslı noktalardan (asli edim yükümlerinden) birinin bulunmaması
 - Tarafların yan edim yükümleri üzerinde konuşmuş ve fakat çatışmış olması durumları
 2. **Kesin Hükümsüzlük (Bâtıl Olma):** Sözleşmenin geçerlilik unsurlarının eksik olması hâlidir.
 - Tam ehliyetsizlik
 - Sınırlı ehliyetsizin yasak işlemleri yapması durumu
 - Şekle aykırılık
 - Muvazaa
 - Kanuna karşı hile
 - Hukuka, ahlaka, şahsiyet haklarına, kamu düzenine aykırılık
 - Başlangıçtaki objektif imkânsızlık (Önceki objektif imkânsızlık). Örnek: Ölmüş atın satımını konu alan sözleşme. Buna karşılık başlangıçtaki sübjektif imkânsızlık durumunda ise sözleşme geçerlidir. Örnek: A'nın kendisine ait olmayan (B'ye ait olan) bir arabayı C'ye satımını konu alan bir sözleşme geçerlidir. A bu noktada, yapabiliyorsa öncelikle B'den arabayı satın almalı, daha sonra ise C'ye devretmelidir. Bunu yapamıyorsa geçerli bir sözleşmeye aykırı hareket ettiği için C'nin zararını tazmin etmelidir.
- **Yokluk ve Kesin Hükümsüzlüğün Ortak Sonuçları**
 - Sözleşme baştan itibaren kendiliğinden hüküm ifade etmez.
 - Bu durumu herkes ileri sürebilir, hâkim re'sen dikkate alır.
 - Bu yaptırımın ileri sürülmesi herhangi bir süreyle sınırlı değildir.
 - Hiçbir şekilde sonradan geçerli hale gelemez. (onama vs.)
 - **Yokluk ve Kesin Hükümsüzlüğün Farklı Sonuçları**
 - Tahvil sadece kesin hükümsüz sözleşmeler bakımından gündeme gelebilir.
 - Sadece kesin hükümsüzlüğün ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılması teşkil edebilir.

3. **Kısmi Hükümsüzlük (Kısmi Butlan):** Sözleşmenin tümünün değil, bazı hükümlerinin geçerlilik unsurlarının eksik olması hâlidir. Kısmi hükümsüzlükte kural olarak sözleşme ayakta tutulur, sadece söz konusu hükümler sözleşmeye yazılmamış kabul edilir.

Örnek: Sözleşme hükümlerinden birinin ahlaka aykırı olması durumunda, sadece o hüküm geçersiz sayılır, sözleşmenin geri kalan hükümleri geçerli olmaya devam eder. Lex Commiseria yasağında da benzer bir durum söz konusudur. Bu çerçevede borca aykırılık durumunda mülkiyetin karşı tarafa intikal edeceği yönündeki şart geçersiz, rehin sözleşmesinin diğer hükümleri geçerli addedilir.

- Bununla birlikte, batıl olan hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamı kesin hükümsüz olur (TBK 27/II-2. cümle).

4. İptal Edilebilirlik

- Yanılma
 - Aldatma
 - Korkutma
 - Aşırı Yararlanma
- İşlemlerdir.
- Düzelebilir Hükümsüzlük: Baştan itibaren kişiyi bağlamayan, ama iptal edilmezse baştan itibaren geçerli hale gelen hukuki
- Bozulabilir Geçerlilik: Geçerli olarak meydana gelen, ama iptal edilmezse

baştan itibaren kesin hükümsüz olan hukuki işlemlerdir.

- İptal edilebilirliğin sonuçlarına, İrade Bozukluğu Hallerinin Sonuçları başlığı altında yer verilmiştir.

5. Noksanlık/ Eksiklik

- İcazet verilinceye kadar noksandır/eksiktir. İcazet verilinceye kadar sözleşmenin karşı tarafı işlemle bağlı kabul edilir.
- Sözleşme icazet verilirse geçerli, verilmezse kesin hükümsüzdür.
- Örnek: Sınırlı ehliyetsizin işlemi, Yetkisiz temsilcinin işlemi

❖ GENEL İŞLEM KOŞULLARI

- Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir.
- Bu koşulların, sözleşme metninde veya ekinde yer alması, kapsamı, yazı türü ve şekli, nitelendirmede önem taşımaz.
- Aynı amaçla düzenlenen sözleşmelerin metnlerinin özdeş olmaması, bu sözleşmelerin içerdiği hükümlerin, genel işlem koşulu sayılmasını engellemez.
- Genel işlem koşulları içeren sözleşmeye veya ayrı bir sözleşmeye konulan bu koşulların her birinin tartışılarak kabul edildiğine ilişkin kayıtlar, tek başına, onları genel işlem koşulu olmaktan çıkarmaz.

- Genel işlem koşullarıyla ilgili hükümler, sundukları hizmetleri kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütmekte olan kişi ve kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere de, niteliklerine bakılmaksızın uygulanır.
- Genel işlem koşullarına, dürüstlük kurallarına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte hükümler konulamaz.
- Karşı tarafın menfaatine aykırı genel işlem koşullarının sözleşmenin kapsamına girmesi, sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa,
 - Bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi vermesine,
 - Bunların içeriğini öğrenme imkânı sağlamasına ve
 - Karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesine bağlıdır.
 Aksı takdirde,
genel işlem koşulları
yazılmamış sayılır.
- Sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olan genel işlem koşulları da yazılmamış sayılır.
- Düzenleyene tek yanlı olarak karşı taraf aleyhine genel işlem koşulları içeren sözleşmenin bir hükmünü değiştirme ya da yeni düzenleme getirme yetkisi veren kayıtlar yazılmamış sayılır.
- Sözleşmenin yazılmamış sayılan genel işlem koşulları dışındaki hükümleri geçerliliğini korur. Bu durumda düzenleyen, yazılmamış sayılan koşullar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunu ileri süremez. Yani genel işlem koşullarında TBK 27/II-2. cümle hükmü uygulanmaz.
- Genel işlem koşullarında yer alan bir hüküm, açık ve anlaşılır değilse veya birden çok anlama geliyorsa, düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanır.

❖ HUKUKİ İŞLEMLERDE TEMSİL

- **Temsil İlişkisi:**
 - Temsil ilişkisi şu üç kişiyi konu alır:
 - Temsil Olunan
 - Temsilci
 - Üçüncü Kişi
 Temsilci, Temsil Olunan hesabına, Üçüncü Kişi ile işlem yapmaktadır.
- **Temsil Yetkisinin Verilmesi:**
 - Temsil yetkisinin verilebilmesi için, temsil olunanın, temsilciye ulaşması gerekli tek taraflı irade beyanı yeterlidir. Temsil olunanın zımnî irade beyanı dahi temsil yetkisinin verilmesi için yeterlidir. Temsilcinin ayrıca bu beyanı kabul etmesine ihtiyaç yoktur. Bu husus temsil ilişkisi ile vekâlet sözleşmesinin temel farkını oluşturmaktadır. Vekâlet bir sözleşme olduğundan karşı tarafın kabul etmesi şart iken, temsil ilişkisi ulaşması gerekli tek taraflı irade beyanıyla verildiğinden karşı tarafın (temsilcinin) kabul etmesi şart değildir. Buna bağlı olarak, temsilcinin temsil olunana karşı herhangi bir sorumluluğu doğmazken, vekil olan vekâlet verene karşı sorumlu olur.

- Temsilcinin üçüncü kişiyle yaptığı işlem şekle tabi olsa bile, temsil yetkisinin verilmesi herhangi bir şekle tabi değildir. Örneğin; TBK'ya göre taşınır mallara ilişkin bağışlama taahhüdü yazılı şekle tabidir. Oysa temsilciye, bağışlama taahhüdünde bulunma yetkisi veren temsil yetkisinin yazılı şekilde olması şart değildir. Temsil yetkisinin verilmesi herhangi bir şekle tabi olmaması kuralının istisnası, tapuda yapılacak işlemlerdir. Tapuda yapılacak işlemler bakımından, temsilciye noterde düzenleme şeklinde tanzim edilmiş bir yetki belgesinin verilmesi şarttır.
- Kural olarak tek taraflı-çok taraflı hukuki işlemler ile taahhüt-tasarruf işlemlerinin temsil yoluyla yapılması mümkündür. Ancak evlenme, vasiyetname gibi şahsa sıkı sıkıya bağlı haklara dair işlemlerin temsille yapılması mümkün değildir.

➤ **Temsil Yetkisinin Sona Ermesi**

- Sürenin Sona Ermesi: Temsil yetkisi süre ve konu gibi unsurlar yönünden sınırlandırılarak verilebilir.

Temsil yetkisi bir süre ile sınırlandırılmış ise, sürenin sona ermesi temsil yetkisini de sona erdirir.

- Azil: Temsil yetkisi süreli veya süresiz olsun her zaman için temsil olunanın tek taraflı beyanıyla sona erdirilebilir.

Önemli: Temsil olunanın temsil yetkisini geri alma (azil) hakkından önceden feragat etmesi hükümsüzdür. Temsil olunan azil yetkisinden feragat etse bile, azil yetkisi her zaman mevcuttur.

- Kendiliğinden Sona Erme: Aşağıdaki hallerde temsil yetkisi kendiliğinden sona erer:
Temsilci veya Temsil Olunanın; ölümü, gaipliği, medeni hakları kullanma ehliyetinin kaybı, iflası.

➤ **Temsil Yetkisinin Kapsamı:**

- Genel Temsil Yetkisi: Temsilci, temsil olunan hesabına her türlü hukuki işlemi yapabilir.
- Özel Temsil Yetkisi: Aşağıda sayılan hallerde, temsilcinin özel temsil yetkisinin bulunması şarttır:

○ Dava açma ○ Sulh olma ○ Hakeme başvurma ○ İflas/iflasın ertelenmesi/konkordato talep etme ○ Kambyo taahhüdünde bulunma ○ Bağışlama yapma ○ Kefil olma ○ Taşınmazı devretme ve bir hak ile sınırlandırma

➤ **Dolaylı Temsil**

- **Tanımı ve Özellikleri**

- Temsilcinin üçüncü kişiyle işlem yaparken kendi adına, temsil olunan hesabına işlem yapmasıdır.
- Yapılan işlemin hukuki sonuçları öncelikle temsilci üzerinde doğar. Temsilci daha sonra bu işlemten kaynaklanan hak ve borçları, alacağın devri ve borcun nakli hükümleri çerçevesinde temsil olunana devretmek, temsil olunan da bu hak ve borçları devralmak zorundadır.
- Örnek: Komisyoncunun kendi adına müşterisi hesabına yaptığı hukuki işlemlerde dolaylı temsil vardır.
- Örnek: Nam-ı müstear (takma ad) olarak isimlendirilen müessesenin de dolaylı temsilin bir türü olduğu kabul edilmektedir. Namı müstear da bir kişi adını gizlemek amacıyla, bir başka kişiye, üçüncü kişiyle işlem yapması doğrultusunda yetki verir. Yetki verilen kişi üçüncü kişiyle işlem yaptıktan sonra, bu işlemten doğan hak ve yükümleri takma ad kullanan kişiye devretmek, takma ad kullanan kişi de devralmak durumundadır. Örneğin, A, çevresindekilerden gizlemek amacıyla B'ye para vermiş ve C'den dubleks daireyi satın almasını istemiştir. B de A'nın verdiği para ile C'den söz konusu daireyi satın almıştır. Burada B, kendi adına ama A hesabına hareket etmektedir. Eğer B, bu daireyi A'ya devretmez ise A açacağı tescile zorlama davası ile dairenin kendi adına tescilini sağlayabilir.

➤ **Doğrudan Temsil (TBK'da Düzenlenmektedir)**

▪ **Tanımı ve Özellikleri**

- Temsilcinin üçüncü kişiyle işlem yaparken, doğrudan doğruya temsil olunanın adına ve hesabına işlem yapmasıdır. Bu itibarla herhangi bir devir işlemine gerek kalmaksızın, hak ve borçlar doğrudan doğruya temsil olunan kişiye ait kabul edilir.
- Doğrudan temsilin gerçekleşebilmesi için temsilcinin temsil yetkisine sahip olması gereklidir.
- Doğrudan temsilin gerçekleşebilmesi için, temsilcinin karşı tarafa, işlemin temsil olunan hesabına yapıldığını (veya kendisinin temsilci olduğunu) bildirmesi gereklidir. Temsilci bildirim şartına uymazsa, dolaylı temsil hükümleri tatbik edilir. Yani hak ve borçlar öncelikle temsilci üzerinde doğar, daha sonra ise temsil olunana devredilir. Bununla birlikte; üçüncü kişi, içinde bulunulan hâl ve şartlardan işlem yaptığı kişinin temsilci olduğunu anlaması gerekiyorsa veya üçüncü kişi bakımından işlemin temsil olunan ya da temsilciyle yapılması arasında bir farklılık bulunmuyor ise yine doğrudan temsil hükümleri uygulanır

▪ **Doğrudan Temsilde Ehliyet:**

- Temsilcinin ayırt etme gücüne sahip olması yeterlidir. Örneğin; bir sınırlı ehliyetsiz temsilci olabilir.
- Kural: Temsil olunanın hukuki işlem (fiil) ehliyetine sahip olması şarttır. Zira hak ve borçlar doğrudan temsil olunan üzerinde doğmaktadır.
- İstisna: Sınırlı ehliyetsizlerin kendi başlarına yapabilecekleri işlemler bakımından temsilci atayabilmeleri, yani temsil olunan sıfatına sahip olabilmeleri mümkündür. Buna karşılık sınırlı ehliyetsizlerin kanuni temsilcilerinin izniyle işlem yapabilecekleri hallerde temsilci atayabilmeleri için ise kanuni temsilcilerinin izni şarttır.

▪ **Doğrudan Temsilde İrade Bozukluğu Halleri (Yanılma, Aldatma, Korkutma):**

- Temsilcinin iradesi sakatlanırsa, iptal hakkı kural olarak temsil olunandadır. Temsilcinin iptal hakkını kullanabilmesi için ayrıca yetkilendirilmesi gerekir.
- Temsilcinin aldatması veya korkutması, 3. kişinin aldatması veya korkutması değil, “taraf aldatması” ya da “taraf korkutması”dır.

▪ **Doğrudan Temsilde İyi Niyetin Gerekli Olduğu Hâller:**

- Bir malın mülkiyetinin kazanılması için iyi niyetin gerekli olduğu, (emin sıfatıyla zilyetten taşınır mal mülkiyetinin veya tapu siciline güven ilkesi çerçevesinde taşınmaz mal mülkiyetinin kazanılması gibi) hâllerde, temsilcinin ve temsil olunanın iyi niyetli olması gereklidir.

➤ **Temsil İlişkisinde İyi Niyetli Üçüncü Kişilerin Korunması:**

▪ **Temsilcinin Yetkisinin Sona Erdiğini Bilmemesi:**

- Temsilci yetkisinin sona ermiş olduğunu bilmiyorsa, temsil olunan, temsilcinin iyi niyetli (yetkinin sona ermiş olduğunu bilmeyen) üçüncü kişilerle yapmış olduğu hukuki işlemlerle bağlı olur.

▪ **Temsil Yetkisi Verildiğinin Üçüncü Kişilere Duyurulması:**

- Temsil olunan temsilciye temsil yetkisi verildiğini; gazete, ilan, mektup vs. gibi bir yolla üçüncü kişilere duyurmuş ise, bu yetkinin geri alınmasında da aynı usulü takip etmelidir.
- Temsil olunan temsilciyi azletmesine rağmen, bu hususu üçüncü kişilere (temsil yetkisinin verilmesinde takip edilen yolun aynıyla) duyurmamışsa ve temsilci de iyi niyetli bir üçüncü kişiyle işlem yapmışsa, temsil olunan yetkisiz temsilcinin iyi niyetli üçüncü kişiyle yaptığı hukuki işlemle bağlı olur.
- Üstelik temsilcinin kötü niyetli olması dahi durumu değiştirmez. Zira bu durumlarda üçüncü kişinin iyi niyetli olması yeterlidir.

▪ **Temsilciye Yetki Belgesi Verilmesi:**

- Temsilciye yetki belgesi verilmesi şart değildir. Ancak işlem güvenliğinin tesisi için uygulamada genellikle temsil olunan tarafından temsilciye bir yetki belgesi verilmekte ve temsilci de üçüncü kişilerle işlem yaparken bu belgeyi ibraz etmektedir.
- Temsil olunan temsilciyi, ona bir yetki belgesi vermek suretiyle yetkilendirmişse, temsil yetkisini geri alındığında, bu yetki belgesini de geri alması gerekir. Temsilci yetki belgesini iadeyi kabul etmezse, temsil olunan dava açmak suretiyle onu iadeye zorlamalıdır.
- Temsil olunan temsilciyi azletmesine rağmen yetki belgesini geri almayı ihmal etmişse ve temsilci de bu belgeyi kullanarak iyi niyetli bir üçüncü kişiyle işlem yapmışsa, temsil olunan söz konusu iyi niyetli üçüncü kişinin **menfi zararını tazminle yükümlü olur**.

➤ **Yetkisiz Temsil:**

- **Tanım:** Yetkisiz temsil, bir kişinin yetkisi olmaksızın başkası adına ve hesabına işlem yapması halidir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, yetkisiz temsil, sadece doğrudan temsilde söz konusu olur.
- **Yetkisiz Temsil Hâlleri:**
Aşağıdaki durumlardan herhangi birinin gerçekleşmesi yetkisiz temsile sebebiyet verir:
 - Temsil yetkisi hiç doğmamıştır.
 - Mevcut temsil yetkisi sona ermiştir.
 - Temsilci tarafından yapılan hukuki işlem, temsil yetkisinin sınırlarını aşmıştır.
- **Yetkisiz Temsilin Sonuçları:**
 - Yetkisiz temsile konu işlem, temsil olunanın onamaya ilişkin kararına kadar noksandır/askıdadır.
 - Temsil olunan onarsa işlem baştan itibaren geçerli, onamazsa baştan itibaren kesin hükümsüz olur. Noksan işlemlerin genel özelliği gereği, onamaya ilişkin karar verilene kadar, yetkisiz temsilcinin işlem yaptığı üçüncü kişi, işlemle bağlı kabul edilmektedir.
 - Hukuki işlemin temsil olunan tarafından onanmaması durumunda;
 - a. Yetkisiz temsilci, kendisiyle işlem yapan iyi niyetli (temsilcinin yetkisiz olduğunu bilmeyen) üçüncü kişinin menfi zararını karşılamakla yükümlüdür.
 - b. Hâkim hakkaniyete göre kusurlu yetkisiz temsilcinin bir miktar daha zarar (müspet zarar) ödemesine hükmedebilir.
 - c. Yetkisiz temsilci hiçbir zaman için o işlemin tarafı haline gelmez. Zira yetkisiz temsilci, işlemi temsil olunan adına ve hesabına yapmıştır.
 - **Dikkat:** Temsilcinin üzerinde tasarruf yetkisine sahip olmadığı bir mal varlığı değeri üzerinde **“kendi”** adına ve hesabına hareket etmesi yetkisiz temsil değildir. Böyle bir durumda subjektif imkânsızlık vardır. Subjektif imkânsızlıkta sözleşme geçerli olarak kurulur. İmkânsız olan edimi yerine getiremeyen kişi karşı tarafın zararını tazmin etmekle yükümlü olur. Bunun yanında hiçbir zaman böyle bir sözleşme için mal üzerinde gerçek hak sahibi kişiden icazet istenmesi yoluna gidilemez. Örneğin, boyacı B, evin maliki M'nin kendisine boyaması için verdiği evi K'ya kiralamıştır. B ve K arasındaki kira sözleşmesi geçerlidir. B, sözleşmeden doğan edimini yerine getiremeyeceği için sözleşmeye aykırı hareket etmiş kabul edilecek ve K'nın zararını tazmin edecektir. Bu sözleşme hiçbir biçimde M'yi bağlamaz.
 - **Önemli:** Yetki belgesinin temsilciden alınmasının ihmal edilmesi yetkisiz temsile sebep olmaz. (Bu durumun sonuçlarına yukarıda yer verilmişti.) Buna karşılık, yetki belgesinin alınmasına rağmen, temsilcinin temsil olunan adına işlem yapması ise yetkisiz temsildir.

- **Önemli:** Gerçekte mevcut bulunmayan bir kişi adına ve hesabına işlem yapılması durumunda, icazet alma durumu söz konusu olamayacağı için, sözleşme geçersiz kabul edilir.

➤ **Yetkisiz Temsil Sonucuna Bağlanan Hâller:**

▪ **Temsilcinin Kendisiyle İşlem Yapması**

- **Kural:** Temsil olunanın temsilciye yetki vermesi durumunda, temsilci, kural olarak, bu temsil yetkisini bir üçüncü kişiyle işlem yaparken kullanmalıdır. Temsilcinin işlemi bizzat kendisiyle yapması durumunda yetkisiz temsil hükümleri uygulanır. Bir diğer ifadeyle, noksan/eksik bir işlem ortaya çıkar. Temsil olunan icazet verirse işlem baştan itibaren geçerli, icazet vermezse baştan itibaren kesin hükümsüz olur. Örneğin; temsil olunan temsilciye bir taşınmazını satma konusunda yetki vermiş, temsilci de bu taşınmazı kendisi satın alarak, satış sözleşmesini önce hak sahibi adına temsilci sıfatıyla imzalamış, sonra da alıcı sıfatıyla kendi adına imzalamıştır. Bu durumda yetkisiz temsil hükümleri uygulanır.
- **İstisna:** Temsil olunan, temsilciye kendisiyle işlem konusunda önceden yetki vermişse veya işin niteliği gereği temsil olunan bakımından işlemin kiminle yapıldığı önem arz etmiyorsa, temsilcinin kendisiyle işlem yapması dahi temsil olunanı bağlar. Örneğin; TO, T'ye evinin satımı konusunda yetki verirken “evimi 100.000 TL karşılığında dilediğin kişiye satabilirsin” şeklinde bir yetki vermişse veya sözleşme konusu malın sabit bir piyasa ya da borsa fiyatı varsa, T'nin kendisiyle işlem yapması TO'yu bağlar.

▪ **Çifte Temsil**

- **Kural:** Birden fazla temsil olunanın aynı temsilciye yetki vermesi durumunda, temsilcinin, bu temsil olunanlar arasında bir işlem yapması durumunda, kural olarak, yetkisiz temsil hükümleri uygulanır. Bir diğer ifadeyle, noksan/eksik bir işlem ortaya çıkar. Temsil olunanlardan her biri icazet verirse işlem baştan itibaren geçerli, icazet vermezse baştan itibaren kesin hükümsüz olur. Örneğin; TO1 arabasını satmayı, TO2 de araba almayı düşünmektedir. Her ikisinin de temsilcisi olan T, TO1 adına arabayı satıp, TO2 adına satın alırsa çifte temsil söz konusu olur ve yetkisiz temsil hükümleri uygulanır.
- **İstisna:** Temsil olunanlar, temsilciye çifte temsil konusunda önceden yetki vermişse veya işin niteliği gereği temsil olunanlar bakımından işlemin kiminle yapıldığı önem arz etmiyorsa, temsilcinin çifte temsil yapması dahi temsil olunanları bağlar. Örneğin sabit fiyatı belli olan (sigara vs) veya borsa fiyatı mevcut bulunan mallar bakımından çifte temsil ilişkisi, temsil olunanları bağlar.

➤ **Temsile İlişkin Bazı Kavramlar**

- **Aktif Temsil:** Yetkisi hem temsil olunana yapılan beyanları almak hem de temsil edilen adına irade beyanında bulunmak olan temsilci, aktif temsilci olarak tanımlanır.
- **Pasif Temsil:** Pasif temsil ilişkisinde ise temsilci sadece temsil olunan adına kendisine yöneltilen beyanları kabule yetkilidir.

- **Müteselsil Temsil:** Temsil olunanın birden fazla temsilci ataması ve bu temsilcilerden her birine tek başına hareket etme yetkisi vermesi halidir.
- **Müşterek Temsil:** Temsil olunanın birden fazla temsilci ataması ve bu temsilcilere birlikte hareket etme mecburiyeti yüklemesi halidir. İhtilaf halinde müşterek temsilin mevcut olduğu kabul edilir.

❖ İFA

- **Tanım:** İfa borçlanılmış olan edimin tam ve doğru biçimde yerine getirilmesi, alacaklının tatmin edilerek borcun sona erdirilmesidir. Her borç ve borç ilişkisi ifa edilmek amacıyla kurulur.
- **İfanın Hukuki Niteliğine Göre; İfa Kastı ve İfada Ehliyet Konuları:**
 - Edim maddi bir davranış (bir hizmetin ifası), kaçınma (rekabet yasağı), imkân tanıma niteliğindeyse:
 1. İfa Kastı: Borçlunun ifada bulunma kastı olmasa dahi (yani borçlu olduğunu veya ifada bulunduğunu bilmeseyse), edimin fiilen gerçekleştirilmiş olmasıyla borç ifa edilmiştir.
 2. İfada Ehliyet: İfanın geçerli olması için borçlunun hukuki işlem ehliyetine sahip olması gerekmez. Eğer ki borcun ifasına alacaklının katılımı gerekmiyorsa, ifanın geçerli olabilmesi için, alacaklının da hukuki işlem ehliyetine sahip olması gerekmez.
 - Edim bir hukuki işlem niteliğindeyse (alacağın devri, taşınır ve taşınmaz mülkiyetinin nakli):
 1. İfa Kastı: Tarafların “hukuki sebebin ifa olduğu konusunda” anlaşmış olmaları şarttır. Yani böyle bir anlaşma olmaksızın borcun fiilen yerine getirilmesi borcun ifa edilmiş sayılması için kâfi olmaz.
 2. İfada Ehliyet: İfanın geçerli olması için kural olarak borçlunun tam ehliyetli olması şarttır. Borçlu sınırlı ehliyetsiz ise, bu durumda borçlunun yaptığı ifanın geçerli olabilmesi için yasal temsilcinin icazet vermesi zorunludur. Eğer ki borcun ifasına alacaklının katılımı gerekli ise, ifanın geçerli olabilmesi için, alacaklının da hukuki işlem ehliyetine sahip olması şarttır. Borçlunun iyi niyetli olması, yani alacaklının ehliyetsiz olduğunu bilmeden ifada bulunması, onu borcundan kurtarmaz.

➤ **İfada Tasarruf Yetkisi:**

- Kural: Borcun ifa edilmiş sayılabilmesi için; borçlunun edimin konusunu oluşturan mal ve alacaklının da alacağı üzerinde tasarruf yetkisine sahip olması gereklidir.

Örneğin, Hırsız H'nin, çaldığı saati A'ya satmak için A ile yaptığı sözleşmenin gereği olarak, saati A'ya teslim etmesi geçerli bir ifa değildir. H, A'dan aldığı bedelin karşılığı olan borcunu ifa etmiş sayılmaz.

- İstisna: Borçlunun edimin konusunu oluşturan mal üzerinde tasarruf yetkisi olmasa dahi, alacaklının iyi niyetinin korunduğu hallerde borç ifa edilmiş sayılır.

Örneğin; Kuru temizlemeci K'nın, B tarafından kendisine temizlenmesi için bırakılan takım elbiseyi; iyi niyetli Ü'ye satması neticesinde yaptığı teslimle borç ifa edilmiş olur. Zira burada Ü, TMK md. 988 anlamında, emin sıfatıyla zilyetten mal iktisap eden iyi niyetli üçüncü kişi konumundadır. Yukarıdaki hırsız H'ye ilişkin örnekte de, eğer ki A iyi niyetliyse beş yıllık kazandırıcı zamanaşımı sonrasında mülkiyeti kazanacağı için, saatin teslimi ancak söz konusu sürenin geçmesinden sonra geçerli bir ifa olarak kabul edilir.

Önemli: Yukarıda verilen örneklerde geçersiz olan sözleşme değil, ifadır. Kişinin üzerinde tasarruf yetkisi bulunmayan bir edim üzerinde sözleşme akdetmesi, subjektif imkânsızlık kapsamında değerlendirildiği için, her zaman geçerlidir.

➤ **Borçlu Tarafından İfa:**

- Borcun bizzat borçlu tarafından ifasında “alacaklının bir yararı varsa” borç kuralı olarak borçlu tarafından ifa edilir. Örn: Borçlunun kişisel niteliklerinin ön planda olduğu şahsi edimler veya iş görme edimlerinde (hizmet, eser, vekâlet, yayım, adi ortaklık sözleşmelerinde), borç üçüncü kişi tarafından ifa edilemez. Bu tür edimlerde borcun borçlu tarafından ifa edilmesinde alacaklının menfaati vardır. Bununla birlikte, borçlunun şahsi bir edimi ifa ederken ifa yardımcılarının desteğini almasında ise herhangi bir sakınca yoktur. Örneğin; heykeltıraş heykelin kaba inşaat işinde sıvacıdan yararlanabilir.

NOT: Tarafların, şahsi ifa yükümlülüğünün bulunmadığı bir borç ilişkisinde şahsi ifa yükümlülüğü öngörmeleri mümkün olduğu gibi, bunun aksi de geçerlidir.

➤ **Üçüncü Kişi Tarafından İfa:**

- Borcun bizzat borçlu tarafından ifasında “alacaklının bir yararı yoksa” borç, üçüncü kişi tarafından da ifa edilebilir. Örn: Para borçlarının, borçlu dışında üçüncü bir kişi tarafından ifa edilmesi mümkündür. Zira maddi edimler bakımından borcun bizzat borçlu tarafından ifa edilmesinde alacaklının menfaati bulunmamaktadır. Bu sebeple alacaklı, üçüncü kişi

tarafından yapılan ifayı kabul etmek zorundadır. Aksi takdirde alacaklının temerrüdü hükümleri uygulanır¹.

- Kural: Borcun üçüncü kişi tarafından ifa edilmesiyle, borçlunun borcu ve bağlı haklar sona erer. Borcun sona ermesi için, borçlunun üçüncü kişiye temsil yetkisi vermesi gerekli olmadığı gibi, borçlunun üçüncü kişinin ifasından haberi olması da gerekmez. Bununla birlikte, bazı durumlarda borçlu ile borcu ödeyen üçüncü kişi arasındaki iç ilişkiye göre, üçüncü kişinin borçluya rücu etmesi mümkündür. Ancak borç sona erdiği için hiçbir şekilde, üçüncü kişinin kefile/rehin verene rücu etmesi mümkün değildir.
- İstisna: Üçüncü kişi tarafından borcun ifasıyla borçlunun borcunun sona ermesi kuralının istisnasını halefiyet hâlleri oluşturmaktadır. Kanunda sayılan halefiyet hallerinin gerçekleştiği durumlarda, üçüncü kişinin ifasıyla alacaklı tatmin edilir (yani borçlu alacaklıya karşı olan borcundan kurtulur). Ancak borçlu bu defa borcunu ödeyen üçüncü kişiye karşı borçlanmış olur. Bir diğer ifadeyle, alacağın borcu ödeyen üçüncü kişiye geçmesi olarak tanımlanan halefiyet hallerinde, borç sona ermez. Borç sona ermediği için üçüncü kişinin borçluya da, kefile/rehin verene de rücu etme hakkı vardır.
- Halefiyet Halleri:
 1. Borçlunun alacaklıya ihbarı ile halefiyet: Borçlu ödemedi önce veya en geç ödeme sırasında, alacaklıya, borcu ödeyen üçüncü kişinin alacaklıya halef olacağını bildirirse, ödeme ile borç sona ermez, alacak üçüncü kişiye geçer.
 2. Malını rehinden kurtulan kişi lehine halefiyet
 3. Müteselsil borçlulukta halefiyet
 4. Kefalette halefiyet
 5. Bölünemeyen edimlerde halefiyet
 6. Mal sigortalarında halefiyet (TTK)
- Halefiyetin Sonuçları:
 1. Üçüncü kişi tarafından yapılan ödeme ile borç sona ermez.
 2. Alacak hakkı borcu ifa eden üçüncü kişiye geçer.
 3. Alacağa bağlı haklar (rehin, kefalet) da borcu ödeyen üçüncü kişi lehine devam eder.
 4. Alacaklının şahsından doğanlar hariç, rüçhan hakları da üçüncü kişiye geçer.
 5. Borçlu, eski alacaklıya karşı sahip olduğu def'ileri yeni alacaklıya karşı da ileri sürebilir.
- **İfanın Konusu**:
 - Kural: İfanın konusu borç ilişkisinde belirlenen edimdir. Tarafların anlaşmamalarına rağmen kararlaştırılan edimden başkasının verilmesine aliud (yanlış edim) denir. Aliud halinde borç ifa edilmemiş sayılır ve borçlu sorumlu olur.

¹ NOT: Borçlunun borcun üçüncü kişi tarafından ifasına karşı çıkması durumunda ise, alacaklının ifayı reddetme veya kabul etme imkânı vardır. Alacaklı ifayı kabul ederse borç sona erer. Ama alacaklı ifayı, borçlunun karşı çıkmasına uyararak reddederse, borç sona ermez, ancak alacaklı bu durumda temerrüde düşmüş olmaz.

- İstisna: Taraflar, borcun ifası sırasında anlaşarak başka bir şeyle borcun ifasını kararlaştırabilir. Doktrinde bu şekilde yapılan ifalar “İfa ikamesi” olarak isimlendirilmektedir. İfa ikameleri, ifa öncesinde değil, ifa sırasında gündeme getirilir (yenilemeden farkı). İfa ikameleri üçe ayrılır:

➤ **İfa İkameleri:**

1. İfa Yerine Edim	2. İfa Amacıyla/Uğruna Edim (Karine)
- Tarafların, borçlanılan edimden başka bir şeyin teslimiyle borcun ifa edilmesi konusunda anlaşmalarıdır. - Kararlaştırılan edimin alacaklıya teslimiyle borç sona erer.	- Tarafların, borçlanılan edimden başka bir şeyin teslimi ve bu teslim edilen şeyin de alacaklı tarafından paraya çevrilmesiyle borcun ifa edilmesi konusunda anlaşmalarıdır. - Kararlaştırılan edimin alacaklıya teslimiyle borç sona ermez. Borcun sona ermesi ancak satış sonrasında gündeme gelir. - Satış bedeli borçtan çoksa, bakiye meblağ borçluya verilir. Satış bedeli borçtan azsa, borçlu bakiye meblağ için borçlu kalmaya devam eder. - Belirlenen edimin ifa yerine mi, ifa uğruna mı olacağı tespit edilmemişse, karineten, ifa uğruna edimin var olduğu kabul edilir.
3. Seçimlik Yetki	
- Borçlu veya alacaklının aslî edim yerine ikame (yedek) bir edim sunma veya talep etme hakkına sahip olmasına seçimlik yetki denir. - Örneğin, B'nin A'ya 1.000 € borcu vardır. Bu durumda B, borcunu dilerse € olarak dilerse ifa zamanındaki satış kuru üzerinden TL olarak ödeme hakkına sahiptir. Bu durum B'nin seçimlik yetkisi olarak tanımlanır. Ancak eğer sözleşmede aynen ödeme kaydı varsa B'nin, borcunu mutlaka € olarak ödemesi gerekmektedir.	

➤ **Kısmi İfa (TBK 84):**

- Kural: Taraflar arasında bölünebilir bir edim borcunun tamamı belli ve muaccel ise, alacaklı kısmi ifayı kabul etmek zorunda değildir. Kısmi ifayı reddeden alacaklı temerrüde düşmez.
- Alacaklı kısmen ifayı kabul ederse borçlu, borcun kendisi tarafından kabul edilen kısmını ifadan kaçınmaz.
- İstisna: Alacaklı bazı hâllerde kısmi ifayı reddedemez. Reddederse temerrüde düşer:
 - Sözleşmede kısmi ifa kararlaştırılmışsa
 - İşin niteliği kısmi ifayı zaruri kılıyorsa
 - Kısmi ifanın reddi dürüstlük kuralıyla bağdaşmıyorsa

} Kısmi İfa Reddedilemez.

➤ **Parça Borçlarında İfa:**

- Borcun konusu “ayırıcı özellikleriyle (ferden) belirlenmiş” ise söz konusu borç parça borcudur.
- Parça borcunun ifası ancak “belirlenen edimin” teslimiyle mümkündür.

➤ **Çeşit Borçlarında İfa (TBK 86):**

- Borcun konusu, cins olarak belirlenmişse söz konusu borç çeşit borcudur.
- Borcun ifası o cinse dâhil eşyadan birinin teslimiyle mümkün olabilir.
- Çeşit borçlarında işin mahiyetinden veya sözleşmeden aksi anlaşılmadıkça verilecek şeyin seçimi borçluya aittir.
- Ancak, borçlu seçim hakkını kullanırken orta kalitenin altına düşemez.

➤ **Sınırlı Cins Borcunda İfa:**

- Belirli bir topluluğun içinden bir bölümünün borç konusu olarak kararlaştırılması durumu sınırlı cins borcu olarak ifade edilmektedir.
- Sınırlı cins borçları da parça borcu gibi hüküm ve sonuç doğurur. Sınırlı cins borcunda da imkânsızlık gündeme gelebilir.
- Parça borçları ile sınırlı cins borçları arasındaki en önemli fark, ifa yerinde kendisini göstermektedir. Sözleşmede başkaca bir yer tayin edilmemişse, parça borçları parçanın bulunduğu yerde, sınırlı cins borçları ise borçlunun yerleşim yerinde ifa edilir.

➤ **Seçimlik Borçlarda İfa (TBK 87):**

- Birden ziyade edimin borcun konusunu oluşturduğu, ne var ki bu edimlerden sadece birinin seçilerek ifasının yeterli olduğu hâl seçimlik borçtur.
- Seçim hakkı işin niteliği veya sözleşmeden aksi anlaşılmadıkça borçluya aittir.
- Seçim hakkının kullanılmasıyla seçilen edim borcun tek konusu olur. Seçim yapılması anına kadar borcun konusu belli değildir.
- Seçim hakkının kullanılması değiştirici yenilik doğuran bir haktır.
- Seçim hakkının kullanılması herhangi bir şekle tabi değildir.

➤ **Parça, Cins ve Seçimlik Borçlarda Sözleşme Konusunun Sonraki Kusursuz İmkânsızlığı:**

Parça Borçları	Cins Borçları	Seçimlik Borçlar
🚩 Parça borçlarında, borcun konusu, borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız hale gelirse, <u>borç sona erer</u> .	🚩 Cins borcunda, borcun konusu, borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız hale gelse bile ifa imkânsızlığından söz edilemez. Nevi telef olmaz.	🚩 Borcun konusu olan edimlerden biri baştan itibaren imkânsızsa veya sonradan tarafların kusuru olmaksızın imkânsız hale gelmişse bile borç ilişkisi geçerli olmaya devam eder. Borcun konusunu geri kalan edim

		oluşturur.
--	--	------------

➤ **Bölünmeyen Edimlerde İfa (TBK 85)**

- Nitelik ve değerinde değişiklik olmaksızın kısmen ifası mümkün olmayan edimler bölünemez edimlerdir. Örn: Bir otomobil, televizyon, at vs.
- Bölünemez bir edimin alacaklısı ve borçlusu tek ise sorun yaşanmaz. Ancak birden fazla alacaklı veya borçlu varsa bir ayrıma gidilmelidir.
- Alacaklılar veya borçlular arasında kanundan veya sözleşmeden kaynaklanan bir teselsül hali varsa, ifa TBK'daki teselsül hükümlerine göre çözülür. Böyle bir teselsül hali yok ise;

Alacaklı Birden Çoksa	Borçlu Birden Çoksa
Alacaklılardan her biri borcun tamamının ifasını borçludan isteyebilir. Buna karşılık borçlu edimi alacaklıların tümüne birden ifa etmek zorundadır. Borçlu alacaklılardan birine ya da birkaçına yapacağı ifayla borcundan kurtulamaz.	Borçlulardan her biri borcun tamamını ifa ile yükümlüdür. Durumun gereğinden aksi anlaşılmadıkça, ifada bulunan borçlu, alacaklıya halef olur ve diğer borçlulardan payları oranında alacağını isteyebilir.

➤ **Para Borçlarında İfa (TBK 99):**

- Para borcu, 1. Sözleşmeden, 2. Haksız Fiilden, 3. Sebepsiz Zenginleşmeden doğabilir.
- Türk Parası Borçlarının İfası: Konusu para olan borç ÜLKE parasıyla ödenir. Yani taraflar para borcunun TL olarak ödeneceğini kararlaştırmış iseler, borçlunun TL yerine döviz, altın veya çek gibi bir başka ödeme yöntemiyle borcunu ifa etmeyi teklif etmesi halinde, alacaklı bunu kabul etmek mecburiyetinde değildir.

- Yabancı Para Borçlarının Vadesinde İfası:

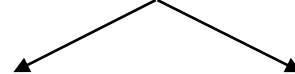
Aynen Ödeme Kaydı Varsa

Para borcu sözleşmede kararlaştırılan yabancı para üzerinden ödenmek zorundadır.

Aynen Ödeme Kaydı Yoksa

Borçlunun "seçimlik yetkisi" vardır.

Borçlu borcunu dilerse;

Aynen VEYA	Vade tarihinde üzerinden TL ödeyebilir. kur olarak
---------------	---

▪ Yabancı Para Borçlarının Temerrüt Halindeki İfası:

Aynen Ödeme Kaydı Varsa

Para borcu sözleşmede kararlaştırılan yabancı para üzerinden ödenmek zorundadır.

Aynen Ödeme Kaydı Yoksa

Seçim hakkı alacaklıya geçer.

Alacaklı dilerse borcun;

Aynen ödenmesini VEYA	Vade tarihindeki kur üzerinden TL karşılığının ödenmesini VEYA	Fiili Ödeme tarihindeki kur üzerinden TL ödenmesini talep edebilir
Her üç durumda da alacaklının ayrıca temerrüt faizi talep etme hakkı vardır.		

- Altın Değeri veya Yabancı Para Değeri Kaydı: Tarafların para değerindeki muhtemel değişimlere karşı kendilerini koruma altına almak amacıyla sözleşmeye koydukları kayıtlardır (Örneğin; Kira bedelinin beş tam altın karşılığı olarak veya 500 € karşılığı olarak ödeneceğini gösteren kayıtlar). Dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Bu tür kayıtların varlığı halinde, borç yine Türk Lirası olarak ödenecektir. Bir diğer ifadeyle “altın veya yabancı para değeri kaydı” ile “altın veya yabancı para ile ifa” farklıdır.

➤ **Para Borçlarında Faiz**

- **Tanım:** Hukuki açıdan faiz, para alacaklısına parasından yoksun kaldığı süre için ödenmesi gereken bir karşılıktır. Faiz, sadece para borcundan doğabilir.
- **Türleri:**
- Anapara faizi: Sadece sözleşmeden kaynaklanan para borçlarından doğar.
 - Temerrüt Faizi: Sözleşmeden, Haksız Fiilden veya Sebepsiz Zenginleşmeden kaynaklanan para borçlarından doğabilir. Temerrüt faizi kural olarak borçlunun temerrüde düştüğü tarihi izleyen günden itibaren işlemeye başlar ve borcun ifa edildiği güne kadar devam eder. Buna karşılık, faiz veya irat borcunu ya da bağışladığı bir miktar parayı ödemekte temerrüde düşen borçlu, icra takibine girildiği veya dava açıldığı günden başlayarak, temerrüt faizi ödemekle yükümlüdür. Aksi yönde anlaşma ceza koşulu kabul edilir.

▪ **Faiz Miktarlarının Belirlenmesi**

Anapara Faizi Miktarı

Sözleşmede Kararlaştırılmışsa	Sözleşmede Kararlaştırılmamışsa
🚩 Kararlaştırılan oran uygulanır. 🚩 Adi işlerde kararlaştırılan oran, yasal faiz oranının <u>yüzde ellisinden</u> daha fazla ise hâkim kararıyla faiz oranının indirilmesi	🚩 Adi işlerde faiz talep edilemez. 🚩 Ticari işlerde yasal faiz oranı uygulanır.

mümkündür. ✚ Faiz oranı indirilse dahi, sözleşme geçerliliğini korumaya devam eder. <u>TBK 27/II-2. cümle uygulanmaz.</u> ✚ Sözleşmede faiz uygulanacağı kararlaştırılmış olmasına rağmen, faiz oranının ne olacağı beyan edilmemişse yasal faiz oranı uygulanır.	
--	--

Temerrüt Faizi Miktarı

Sözleşmede Kararlaştırılmışsa	Sözleşmede Kararlaştırılmamışsa
✚ Kararlaştırılan oran uygulanır. ✚ Adi işlerde kararlaştırılan oran yasal faiz oranının <u>yüzde yüzünden</u> daha fazla ise hâkim kararıyla faiz oranının indirilmesi mümkündür. ✚ Faiz oranı indirilse dahi, sözleşme geçerliliğini korumaya devam eder. <u>TBK 27/II-2. cümle uygulanmaz.</u> ✚ Sözleşmede faiz uygulanacağı kararlaştırılmış olmasına rağmen, faiz oranının ne olacağı beyan edilmemişse yasal faiz oranı uygulanır. (Ticari işlerde ise yasal faiz oranı yanında kısa vadeli avans faiz oranı da gündeme gelebilir.)	✚ Adi iş-ticari iş ayrımı yapılmaksızın yasal faiz oranı uygulanır. (Ticari işlerde ise yasal faiz oranı yanında kısa vadeli avans faiz oranı da gündeme gelebilir.) ✚ Anapara faiz oranı kararlaştırılmış, temerrüt faizi kararlaştırılmamışsa ve kararlaştırılan anapara faizi yasal faiz oranından fazlaysa, anapara faizi temerrüt faizi olarak da uygulanır.

■ Faiz Borcunun Özellikleri:

- Faiz borcu asıl borca bağlı fer'i nitelikte bir borçtur. Bu itibarla;
- ✓ Asıl borç sona erdiğinde, faiz borcu da sona erer. Yani, alacaklı "faiz alacağını saklı tutmadan" asıl alacağın ödenmesini kabul ederse, faiz alacağı da sona erer.
- ✓ Asıl alacak zamanaşımına uğradığı zaman, faiz alacağı da zamanaşımına uğramış kabul edilir. Ancak, asıl alacak yönünden zamanaşımının kesilmesi, faiz alacağı için de zamanaşımını kesmez. Asıl alacak kaç yıllık zamanaşımına tâbi olursa olsun, faiz alacağı beş yıllık zamanaşımına tâbidir.
- ✓ Asıl alacak devredildiği zaman faiz alacağı da devredilmiş sayılır. Bununla birlikte doğmuş faiz alacağı asıl alaktan bağımsız biçimde de devredebilir.

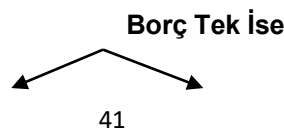
- ✓ Faiz alacağının ödenmesi kısmi ifa değildir. Asıl alacak ödenmese bile faiz alacağı ödenebilir. Dolayısıyla, alacaklı bu ödemeyi reddederse temerrüde düşer.

- **Bileşik Faiz Yasağı:** Önceden işleyen faiz alacağının anaparaya eklenerek, birlikte tekrar faiz işletilmesine “bileşik faiz” denmektedir. TBK 388/III uyarınca; faizin anaparaya eklenerek birlikte yeniden faiz yürütülmesi kararlaştırılmaz. Ayrıca TBK 121/III maddesinde de temerrüt faizine, ayrıca temerrüt faizi yürütülemez hükmüne yer verilmiştir. Bileşik faiz yasağının istisnaları Türk Ticaret Kanununda yer almaktadır.

➤ Para Borçlarında Ödemenin İspatı

- Para borçlarında ödemeyi yapan borçlunun, söz konusu ödemeyi yaptığının ispatı hususu, TBK’da “Makbuz ve Senetlerin Geri Verilmesi” başlığı altında incelenmiştir.
- **Makbuz:** Borcun ifa edildiğini gösteren ve alacaklı tarafından verilen bir belgedir.
 - Borçlu, hem tam hem de kısmi ödemede alacaklıdan makbuz isteme hakkına sahiptir.
 - Alacaklı, makbuz vermezse borçlu ödeme yapmayabilir ve temerrüde düşmüş olmaz.
 - Tam tersine, böyle bir durumda alacaklı temerrüde düşmüş kabul edilir.
- **Senet:** Borçlu tarafından imzalanarak alacaklıya verilen ve borcun ifasını ispat eden belgedir.
 - Borçlu sadece tam ödemede senedin iadesini talep edebilir. Kısmi ödemede senedin iadesini değil, yapılan ödemenin senet üzerinde yazılmasını talep edebilir.
 - Alacaklı, senedi vermezse borçlu ödeme yapmayabilir ve temerrüde düşmüş olmaz.
 - Tam tersine, böyle bir durumda alacaklı temerrüde düşmüş kabul edilir.
 - Alacaklı, borç senedini kaybettiğini iddia ederse, borçlunun istemi üzerine, borcu ödeme sırasında, kendisine borç senedinin iptalini ve borcun sona ermiş olduğunu gösteren resmen düzenlenmiş veya usulüne göre onaylanmış bir belge vermek zorundadır.
- **Makbuz Verilmesinin ve Senedin İadesinin Sonuçları**
 - Faiz veya kira bedeli gibi dönemsel edimlerden biri için, alacaklı tarafından çekince belirtilmeksizin makbuz verilmişse, önceki dönemlere ait edimler de ifa edilmiş sayılır.
 - Alacaklı anaparanın tamamı için makbuz vermişse, faizlerini de almış olduğu kabul edilir.
 - Alacaklı senedi borçluya geri vermişse borç sona ermiş sayılır.

➤ Para Borçlarında Mahsup

Faiz Borcu Muaccelse	Teminat Varsa
(Borçlu Faiz Borcunu Ödemede Gecikmişse) Borçlunun yaptığı kısmi ödeme öncelikle faiz borcundan düşülür. Faiz ve giderler müeccelse (yani borçlu faiz veya giderleri ödemede henüz gecikmemişse), borçlu kısmen yaptığı ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahiptir. <u>Aksine anlaşma yapılamaz.</u>	Yapılan kısmi ödeme teminatlı olmayan kısma yönelik olarak kabul edilir.

Borç Birden Çok İse

Borçlunun ödeme sırasındaki beyanı esas alınır.

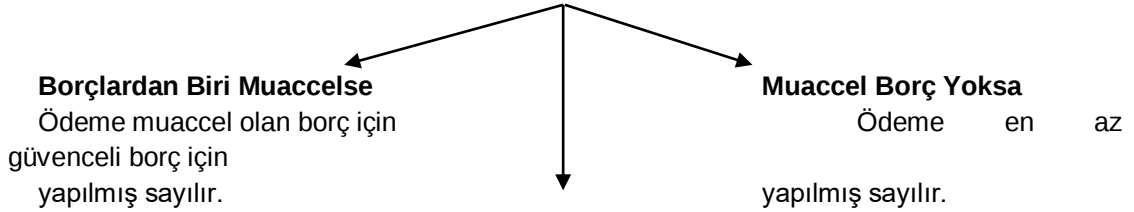
Borçlu beyanda bulunmazsa, alacaklının makbuzda gösterdiği borç ödenmiş sayılır.

Borçlu makbuzda derhal itiraz eder ve bu aşamada hangi borcu için ödemede bulunduğunu beyan ederse yine borçlunun beyanı esas alınır.

Borçlu bir beyanda bulunmamış ve alacaklı da makbuzda göstermemiş ise;

Borçlardan Her İkisi de Muaccelse

Ödeme ilk takip (icra) edilen borca yapılmış sayılır.

Borçlulardan hiçbirisi henüz takip edilmemişse ödeme vadesi önce gelen borca yapılmış sayılır.

Borçların vadesi aynı tarihte gelmişse ödeme borçların miktarıyla orantılı olarak mahsup edilir.

➤ İfa Yeri

- **Tarafların İradesi:** Taraflar borcun nerede ifa edileceğini açık veya zımni iradeleriyle serbestçe belirleyebilir. Tarafların ifa yerine ilişkin böyle bir tespit yapmamaları halinde üçlü bir ayrıma gidilir ve aşağıdaki yedek hukuk kuralları uygulama alanı bulur:

Para Borçları	Parça Borçları	Diğer Borçlar
- Ödeme (ifa) zamanındaki alacaklının yerleşim yeridir. - Götürülecek borçlardandır	- Sözleşme kurulduğu sırada borç konusunun bulunduğu yerdir. - Alınacak borçlardandır.	- Borcun doğumu zamanındaki borçlunun yerleşim yeridir. - Aranacak borçlardandır

- Para borçlarında alacaklının ikametgâhını değiştirmesi ifa yerini etkiler. Ancak, para borçlarında alacaklının ikametgâhının değişmesi, borcun ifasını borçlu bakımından önemli ölçüde güçleştirmekte ise, borç alacaklının önceki ikametgâhında da ifa edilebilir.
- Karşılıklı borç doğuran sözleşmelerde ifa yeri her bir borç için ayrı ayrı belirlenir. Örneğin: A, B'ye 100.000 TL karşılığında Mercedes marka bir otomobil satma borcu altına girmiş ve taraflarca ifa yeri tespit edilmemişse, otomobil borcun doğumu zamanındaki borçlunun (A'nın) ikametgâhında, para ise ifa zamanındaki alacaklının (A'nın) ikametgâhında teslim edilir. Eğer, otomobilin plakası veya şasi no'su belirli olsaydı, sözleşmenin yapıldığı sırada otomobilin bulunduğu yerde ifa edilirdi.

➤ İfa Zamanı

- Muaccel Borç:** Derhâl ifa kuralı geçerlidir. Yani bir borçta vade söz konusu değilse o borç doğduğu anda muaccel hâle geleceğinden derhâl ifa edilmelidir.
 - Müeccel Borç:** İfa zamanı iki farklı şekilde belirlenebilir:
- Yasa Gereği:** Satım Sözleşmesi (TBK 234) ve Kira Sözleşmesinde (TBK 314) ifa zamanına ilişkin düzenlemeler TBK Özel Hükümlerinde belirlenmiştir. Buna göre satım bedeli malın tesliminden, kira bedeli ise kira konusunun kullanımından sonra ifa edilmelidir. Ancak bahse konu hükümler yedek hukuk kuralı niteliğindedir. Yani tarafların aksini karlaştıracılabilmeleri mümkündür.

2. Sözleşmeyle

Belirli Vade	Belirsiz Vade	Kesin Vade
- Vadenin gün olarak belirlenebildiği hallerdir. 10.10.2010 tarihinde 10 gün sonra 2012 yılının Ocak ayında	- Vadenin gün olarak değil, dönem olarak belirlenebildiği hallerdir. - Yaz gelince, sonbaharda - Hasat mevsiminde	- Vadeden sonra yapılan ifanın anlamlı olmadığı hallerdir. - En geç, geçmemek üzere, mutlaka - Doğum günü pastası, düğün davetiyesi, gelinlik siparişi vs.

🚩 Önemli: Ticari işlerde belirli vade, kesin vade olarak hüküm ve sonuç doğurur.

Muacceliyet İhbarı

- 🚩 İfa zamanı sözleşmede taraflardan birinin veya üçüncü kişinin ihbarına bırakılabilir. Bu durumda “Muacceliyet İhbarı” gündeme gelir.
- 🚩 Borç, ihbarın yapılmasından hemen sonra muaccel olamaz. İhbarla borçluya belirli bir süre tanınması gerekir ve borçlu bildirilen ifa tarihinde herhangi bir ihtara gerek kalmaksızın temerrüde düşer

➤ İfa Süreleri:

- Ayın Başı: Ayın birinci günü.
- Ayın Ortası: Ayın on beşi.
- Ayın Sonu: O ayın sonuncu günü.
- Gün Olarak: Süre gün olarak belirlenmişse, sözleşmenin yapıldığı gün sayılmaz. Süre sekiz veya on beş gün ise bu müddet bir veya iki haftayı değil tam sekiz veya on beş günü ifade eder.
Dikkat: İfa zamanı gün olarak tayin edildiğinde sürenin hesabında pazar ve resmi tatil günleri de dikkate alınır.
- Hafta Olarak: Süre hafta olarak belirlenmişse, sözleşme “hangi gün” kurulmuşsa, borcu son haftanın aynı günü muaccel olur.
- Ay Olarak: Süre ay olarak belirlenmişse, sözleşmenin yapıldığı gün ayın “kaçıncı gün”ü ise sözleşme son ayın bunun karşılığı gününde muaccel olur.
Dikkat: Son ayda sözleşmenin yapıldığı günün karşılığı bulunmuyorsa, borç o ayın sonuncu gününde muaccel olur.
Dikkat: Borcun ifası için gün belirtilmeksizin sadece ay belirlenmişse, bundan o ayın son günü anlaşılır. Örneğin, borcun 2012 yılının Mart ayında ödeneceği kararlaştırılmışsa, ifa zamanı 31.03.2012 tarihidir.
Dikkat: Yarım aydan onbeş günlük süre anlaşılır. Bir veya birden çok ay ve yarım ay olarak belirlenmiş sürenin dolduğu gün, son aya onbeş gün eklenerek belirlenir.
- Yıl Olarak: Süre yıl olarak belirlenmişse, işlemin yapıldığı günle aynı rakamı taşıyan gün ve aynı adı taşıyan ayda borç ifa edilecektir.
- Süre yıl, ay, gün olarak belirlenmişse; uzun süreden kısa süreye doğru gidilerek, önce yıl sonra ay en son ise gün hesap edilir.
- Tatil günleri de sürenin hesaplanmasına dâhil edilir. Ancak yapılan hesaplama neticesinde borcun ifa günü pazar ya da kanundaki tatil günlerine rastlıyorsa ifa günleri de bunu takip eden çalışma günüdür. Ancak tarafların resmi tatil gününde de borcun ifa edileceğini kararlaştırmaları GEÇERLİDİR.
- Borç vade günündeki işlere tahsis olunan saatler zarfında (iş saatlerinde) ifa edilmelidir.

- Borcun ifası için tayin olunan vade uzatılmış ise (tecil) yeni süre, aksi kararlaştırılmadıkça önceki sürenin sona ermesini takip eden birinci günden başlar.

➤ Erken İfa

- Kural: Borçlu henüz vadesi gelmemiş borcunu ifa edebilir ve alacaklı da bu ifayı kabul etmek zorundadır. Aksi halde alacaklının temerrüdü söz konusu olur.
- İstisna: “Sözleşmenin hükümlerinden veya özelliğinden ya da durumun gereğinden” zamanından önce yapılan ifanın kabul edilmeyeceği anlaşılıyorsa, zamanından önceki ifanın reddi alacaklıyı mütemerrit kılmaz.
- Aksi kararlaştırılmış olmadığı müddetçe, erken yapılan ifa, borçluya borçtan indirim yapma yönünde bir hak bahşetmez.

➤ İfa Sırası (Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde)

Kural : Aynı Anda İfa	Kuralın Koruması : Ödemezlik Def'i
İstisna : Önce İfa Yükümlülüğü	İstisnanın Koruması : Aciz Hâli

- **Kural: Aynı Anda İfa**: Karşılıklı borç doğuran sözleşmelerde taraflardan biri için önce ifa yükümlülüğü bulunmuyor ise, kural olarak taraflar borçlarını aynı anda ifayla yükümlüdür.
- **Ödemezlik Def'i**
 - Tanım: Karşılıklı borç doğuran ve “aynı anda ifa” kuralının geçerli olduğu sözleşmelerde, taraflardan her biri diğer tarafı ifaya zorlayabilmek için;
 - ✓ Ya kendi borcunu ifa etmiş olmalıdır,
 - ✓ Ya da en azından kendi borcunun ifasını teklif etmiş olmalıdır.
 - ✓ Kendi borcunu ifa etmemiş veya en azından teklif etmemiş olduğu halde alacağının ödemesini isteyen kişiye karşı, diğer taraf ödemezlik def'inde bulunabilir.
 - Şartları:
 - ✓ Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşme olmalıdır.
 - ✓ Aynı anda ifa kuralı geçerli olmalıdır. (Taraflardan birinin önce ifa yükümlülüğü bulunmamalıdır).
 - ✓ İfayı isteyen taraf kendi borcunu ifa etmemiş veya en azından ifasını teklif etmemiş olmalıdır.
 - ✓ Edimler aynı sözleşmeden doğmalı ve birbirinin karşılığını oluşturmalıdır.
 - ✓ Her iki tarafın alacağı da muaccel olmalıdır.
 - ✓ İfayı talep edenin borcu halen mevcut olmalıdır. (Yani ifayı talep edenin borcu sonraki kusursuz imkânsızlık gibi bir sebeple sona ermiş ise diğer taraf ödemezlik def'ini ileri süremez.)
 - Sonuçları:

- ✓ Ödemezlik def'inin kullanılması sözleşmenin geçerliliğine etkide bulunmaz.
 - ✓ İfayı isteyen taraf ödemezlik definde bulunan tarafı temerrüde düşüremez.
 - ✓ Zamanaşımı def'inin aksine, ödemezlik def'i geçici bir nitelik taşır.
 - ✓ Ödemezlik def'inde bulunmak herhangi bir şekle tâbi değildir.
- **İstisna: Önce İfa Yükümlülüğü:** Taraflardan birinin diğer tarafa göre borcunu sözleşmeye, kanuna veya edimin mahiyetine göre daha önce ifa etme yükümlülüğü bulunabilir.
 - **Önce İfa Yükümlüsü Olmayan Tarafın Aciz Hali**
 - Şartları:
 - ✓ Aciz hali sözleşmenin kurulmasından sonra gerçekleşmiş olmalıdır.
 - ✓ Ödeme güçsüzlüğü diğer tarafın alacağını tehlikeye sokmalıdır. Yani, âciz borçlunun alacak için daha önceden rehin veya kefalet gibi bir teminat vermemiş olması gereklidir.
 - Sonuçları:
 - ✓ Önce ifa yükümlüsü olan alacaklı, aciz halindeki borçluya teminat göstermesi için uygun bir süre verir.
 - ✓ Önce ifa yükümlüsü teminat gösterilinceye kadar ifadan kaçınabilir.
 - ✓ Karşı taraf kendisine verilen süre içinde teminat göstermezse, önce ifa yükümlüsü olan taraf geriye etkili olarak sözleşmeden dönebilir.
 - ✓ Sözleşmeden dönen taraf, karşı taraftan ayrıca bir tazminat isteyemez.

❖ BORCA AYKIRILIK HALLERİ

1. Sözleşmenin kurulmasından sonraki kusurlu imkânsızlık
2. Borçlunun temerrüdü
3. Borcun gereği gibi ifa edilmemesi
4. Sözleşme öncesi kusurlu davranış (Culpa In Contrahendo)

❖ BORCA AYKIRILIĞIN GENEL SONUÇLARI

- Borca aykırılığın iki önemli genel sonucu vardır: 1. İfa Davası ve Cebri İcra 2. Tazminat Davası.

1. İfa Davası (Aynen İfa Talebi) (TBK 113)

Verme Borçları	Yapma Borçları	Yapmama Borçları
Borcun aynen ifası talep edilebilir.	✚ Borç ifa edilmemişse alacaklı hâkimden edimin kendisi veya başkası tarafından ifasına izin verilmesini talep edebilir. ✚ Alacaklı taahhüde muhalif olarak yapılan şeyin kaldırılmasını veya bu konuda kendisinin yetkili	Aynen ifa imkânı yoktur. Tazminat davası

	kılınmasını isteyebilir. ✚ Tüm bu hâllerde masraflar borçlu tarafından karşılanır. ✚ Alacaklının tazminat davası açma hakkı bakidir.	açılabilir.
--	---	-------------

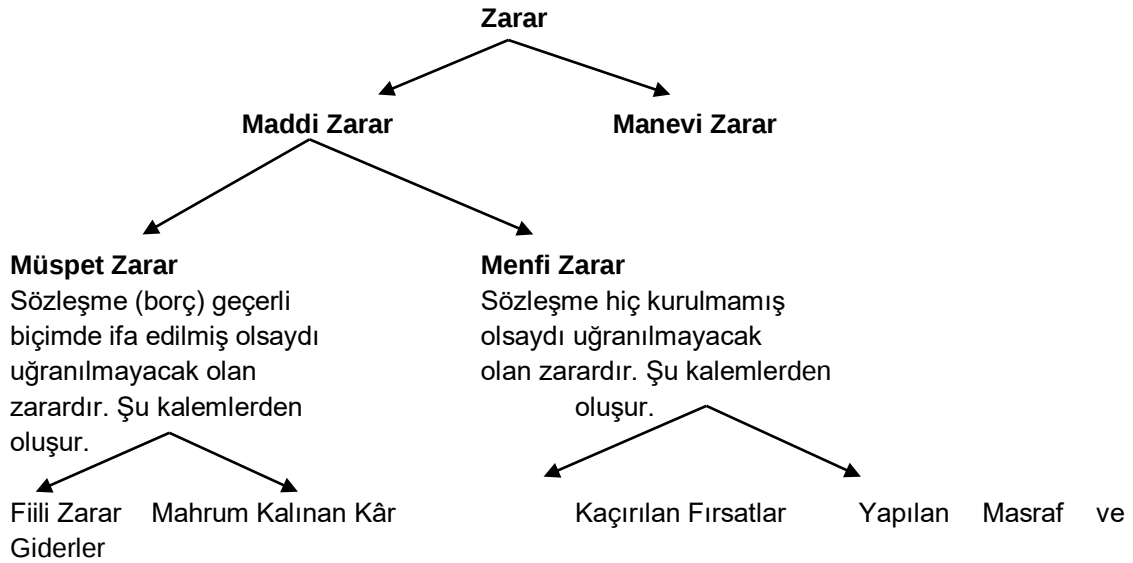
- **Önemli:** Taraflarca sözleşmede borcun ifa edilmemesi halinde ifa davası açılmayacağı, sadece tazminat davası açılacağı yönündeki anlaşmalar geçerlidir. Böylesi bir ihtimalde ifa davası açılmaz.

2. Tazminat (Giderim) Davası (TBK 112)

➤ Şartları:

✚ Borca Aykırı Davranış
✚ Zarar
✚ Kusur
✚ İlliyet Bağı

- A. **Borca Aykırı Davranış:** Borca aykırılık borcun hiç ifa edilmemesi veya gereği gibi ifa edilmemesi şeklinde olabilir.
- B. **Zarar:** Alacaklı borca aykırı davranışa rağmen herhangi bir zarara uğramamışsa, borçlunun tazminat sorumluluğu doğmaz.

- **Müspet-Menfi Zarar Hesap Örneği:**

A	←→	B (1 adet TV)	
Sözleşme bedeli		: 50 TL	Müşpet Zarar: 70-50= 20
TL			
Sözleşme zamanı rayici		: 60 TL	Menfi Zarar: 70-60= 10 TL
Borca aykırı davranış sonrası rayiç		: 70 TL	

- İspat Yükü: Zararın varlığını ve miktarını ispat yükü alacaklının üzerindedir.

C. Kusur

- Borçlu her türlü kusurundan sorumludur. (Kast, ağır ihmal, hafif ihmal)
- Kusurun varlığından söz edebilmek için kural olarak borçlunun ayırt etme gücüne sahip olması gerekir. İstisnası: Hakkaniyet sorumluluğu
- Kusur Karinesi:**
 - Borca aykırılık durumunda kusur karinesi geçerlidir. Yani borca aykırılıkta borçlunun kusurlu olduğu farz edilir. Buna göre;
 - ✓ Kusurun varlığı konusunda alacaklının bir ispat yükü yoktur.
 - ✓ Aksine borçlu kendi kusurunun bulunmadığını (kusursuzluğunu) ispat etmelidir.
 - ✓ Borçlu ancak şu iki hale dayanarak kusursuzluğunu ispat edebilir:
 - Olağanüstü Hâl (Umulmayan/Beklenmeyen)
 - Mücbir Sebep

D. İlliyet Bağı (Nedensellik)

- Borçlunun tazminat sorumluluğu için borca aykırı kusurlu davranış ile alacaklının zararı arasında uygun illiyet bağının bulunması gereklidir.
- İlliyet bağını kesen sebepler:
 - Olağanüstü Hal,
 - Mücbir Sebep,
 - 3. Kişinin Ağır Kusuru,
 - Zarar Gören Kişinin Ağır Kusuru

❖ İMKÂNSIZLIK

- **Tanım:** Borcun ifasının hiçbir şekilde mümkün olmaması haline imkânsızlık denmektedir.

✚ <u>Maddi İmkânsızlık:</u> Borcun konusunun madden ortadan kalkması hâlidir. ✚ <u>Hukuki İmkânsızlık:</u> Borcun konusunun yerine getirilmesinin hukuken mümkün olmaması hâlidir.	✚ <u>Objektif İmkânsızlık:</u> Borcun konusunun herkes için imkânsız olması hâlidir. ✚ <u>Subjektif İmkânsızlık:</u> Borcun konusunun yerine getirilmesinin, borçlunun şahsından kaynaklanan sebeplerle mümkün olmaması hâlidir.
--	--

➤ **Sözleşme Konusunun SUBJEKTİF İmkânsızlığı**

- Sözleşme geçerliliğini korur.
- Borçlu, borcunu ifa ile yükümlüdür.

➤ **Sözleşme Konusunun OBJEKTİF İmkânsızlığı:**

- Kusursuz ve kusurlu imkânsızlık olarak ikiye ayrılır:

- **KUSURSUZ İMKÂNSIZLIK (Deprem, Yangın, Sel, Fırtına vs.)**

ST
10

VT
17

ÖNCEKİ	SONRAKİ	TEMERRÜT
▪ Sözleşme kesin hükümsüzdür. ▪ Daha önce yerine getirilen edimler, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iade edilir. ▪ Borçlu, karşı tarafın zararını tazmin etmez. 	▪ Sözleşme geçerlidir. ▪ Daha önce yerine getirilen edimler, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iade edilir. ▪ Borçlu, karşı tarafın zararını tazmin etmez. <i>İstisna: Bildirim yükümlülüğü:</i> Borçlu ifanın imkânsızlaştığını alacaklıya gecikmeksizin bildirmez ve zararın artmaması için gerekli önlemleri almazsa, bundan doğan zararları gidermekle yükümlüdür. ▪ Borç sona erer. <i>İstisna: Kısmi İmkânsızlık:</i> Borcun ifası kısmen imkânsızlaşırsa, borçlu sadece imkânsızlaşan kısım bakımından borcundan kurtulur. Ancak, kısmi ifa imkânsızlığı, önceden görülseydi taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa veya alacaklının böyle bir ifaya razı olmaması hâlinde borcun tamamı sona erer.	▪ Sözleşme geçerlidir. ▪ Borçlu temerrüde düşmüş iken, sonraki kusursuz imkânsızlık hali meydana gelmişse (Beklenmedik Hâl), borçlu karşı tarafın zararını tazmin etmekle yükümlüdür. <i>İstisna 1:</i> Temerrüde düşmedeki kusursuzluğun ispatı. <i>İstisna 2:</i> Borç vadesinde ifa edilseydi bile zararın kaçınılmazlığı.

▪ KUSURLU İMKÂNSIZLIK

ST
10

VT
17

ÖNCEKİ	SONRAKİ	TEMERRÜT
▪ Sözleşme kesin hükümsüzdür. ▪ Borçlu, karşı tarafın MENFİ zararını tazmin eder. ▪ Culpa In Contrahendo sorumluluğu.	▪ Sözleşme geçerlidir. ▪ Aynen ifa borunun yerini MÜSPET zararın tazmini borcu alır.	▪ Sözleşme geçerlidir. ▪ Aynen ifa borunun yerini MÜSPET zararın tazmini borcu alır.
<u>Dikkat:</u> Müspet zararın tazmini alacağı asıl alacağın devamı niteliğindedir. Bu itibarla; - Asıl alacak için verilen teminatlar tazminat alacağını da garanti eder. - Asıl alacak bakımından var olan def'i ve itirazlar, tazminat alacağı bakımından da ileri sürülebilir. - Asıl alacak için işleyen zamanaşımı alacağın tazminat alacağına dönüşmesiyle kesilmez. - Tazminat alacağı imkânsızlık tarihinde değil, borcun muaccel olduğu tarihte istenebilir.		

➤ **Sözleşme Konusunun GEÇİCİ Olarak İmkânsızlığı:**

- Borcun ifasında imkânsızlık geçici nitelikte ise borç imkânsızlık nedeniyle sona ermez, ifa gecikerek yapılır. Ancak geçici nitelikte olsa da ifa imkânsızlığının ne kadar süreceği belli değilse veya ifa zamanı alacaklı için önemli ise kesin imkânsızlığın hukukî sonuçları meydana gelir.

❖ **BORÇLUNUN TEMERRÜDÜ (TBK 117)**

➤ **Şartları:**

- Borç muaccel olmalıdır.
- Borcun ifası hâlâ mümkün olmalıdır.
- Borçlunun temerrüde düşmesi için kusurlu olması gerekmez.
- Alacaklı borçluya iharda bulunmalıdır.
- Haksız fiilde fiilin işlendiği, sebepsiz zenginleşmede ise zenginleşmenin gerçekleştiği tarihte borçlu temerrüde düşmüş olur. Sebepsiz zenginleşenin iyi niyetli olduğu hâllerde temerrüt için bildirim şarttır.

➤ **İhtar**

- İhtar, hukuki işlem benzeri bir fiildir.
- Sadece "belirsiz vade"li sözleşmelerde ve "vadesi belirtilmeyen" sözleşmelerde ihtarla gerek vardır.

- Belirli ve kesin vadeli sözleşmeler ile muacceliyet ihbarının söz konusu olduğu durumlarda ihtara gerek olmaksızın borçlu temerrüde düşer.
- İhtar, mutlaka alacağın muaccel olmasından sonra yapılmalıdır.
- İhtar (borcu doğuran hukuki işlem bir şekle tabi olsa bile) herhangi bir şekle tabi değildir. Ancak, tacirler arasındaki hukuki işlemlerde ihtarın noter aracılığıyla, iadeli taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı e-posta sistemiyle yapılması zorunludur (Yeni TTK bakımından ispat şartıdır).

➤ **Borçlunun Temerrüdünün Sonuçları**

Genel Sonuçları	Para Borçlarına İlişkin Sonuçları	Karşılıklı Borç Doğuran Sözleşmelere İlişkin Sonuçları
✚ Gecikme Tazminatı	✚ Gecikme Faizi	✚ Aynen İfa ve Gecikme Tazminatı
✚ Beklenmedik Hâlden (Kaza Hâli) Sorumluluk	✚ Munzam Zararın Tazmini	✚ Aynen İfadan ve Gecikme Tazminatı İsteme Hakkından Vazgeçip Müspet Zararın Tazmini
		✚ Sözleşmeden Dönüp Menfi Zararın Tazmini

1. Genel Sonuçları

Gecikme (Temerrüt) Tazminatı	Beklenmedik Hâlden (Kaza Hâli) Sorumluluk
- Gecikme tazminatı, temerrüt tarihi ile fiili ifa günü arasında geçen süre için işletilen, borcun ifasında gecikmeden doğan fiilî zarar ile gecikme nedeniyle yoksun kalan kârı kapsayan bir tazminattır. ✓ Kusur ✓ Zarar	- <u>Kural</u>: Karşı tarafın zararı karşılanır. - <u>İstisna 1</u>: Borçlu “temerrüde düşmedeki” kusursuzluğunu ispatlarsa, zararın tazmininden kurtulur. - <u>İstisna 2</u>: Borçlu, borcu vadesinde yerine getirmiş olsaydı dahi, zararın her ihtimalde gerçekleşeceğini ispatlayabilirse, zararın tazmininden kurtulur.

2. Para Borçlarına İlişkin Sonuçları

Gecikme (Temerrüt) Faizi	Aşkın (Ek) Zararın Tazmini
- Sözleşmeden, haksız fiilden ve sebepsiz zenginleşmeden doğabilir.	- Alacaklının gecikme faiziyle karşılanamayan ek zararıdır.

- Yabancı para borçlarında da istenebilir. X Kusur X Zarar ✓ Talep	✓ Kusur ✓ Zarar ✓ Talep
--	--

3. Karşılıklı Borç Doğuran Sözleşmelerde Temerrüdün Sonuçları (TBK 123)

▪ Alacaklının Seçimlik Hakları:

1. Aynen İfa ve Gecikme Tazminatı	2. Aynen İfa ve Gecikme Tazminatından Vazgeçip Müspet Zararın Tazmini	3. Sözleşmeden Dönüp Menfi Zararın Tazmini
X Süre ✓ Zarar ✓ Kusur - Sözleşme geçerlidir.	✓ Süre ✓ Zarar ✓ Kusur - Sözleşme geçerlidir.	✓ Süre ✓ Zarar ✓ Kusur - Sözleşme sona erer. - Taraflar karşılıklı olarak ifa yükümlülüğünden kurtulurlar. - Taraflar daha önce ifa ettikleri edimleri sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri isteyebilirler.
Önemli: Alacaklının <u>münhasıran</u> sözleşmeden dönebilmesi için, borçlunun kusurlu olmasına gerek yoktur. Kusur, sözleşmeden dönmeyen yanında menfi zararın tazmininin talep edildiği halde gereklidir.		

▪ Süre (Mehil) Verilmesi

- Karşılıklı borç doğuran sözleşmelerde borçlunun temerrüde düşmesinden sonra, alacaklının 2. ve 3. seçimlik hakları kullanabilmesi için, borçluya uygun bir süre vermesi şarttır. (Yedek hukuk kuralı).
- Mehil, hukuki işlem benzeri bir fiildir.
- Mehil, (borcu doğuran hukuki işlem bir şekle tabi olsa bile) herhangi bir şekle tabi değildir. Sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. Ancak, tacirler arasındaki hukuki işlemlerde mehilin noter aracılığıyla, iadeli taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı e-posta sistemiyle yapılması zorunludur.
- Mehil, borçlunun temerrüde düşmesinden sonra verilmelidir.
- Mehilin ihtarla birlikte verilmesi de mümkündür.
- Mehil makul bir süre olmalıdır, aksi takdirde alacaklının itiraz hakkı vardır.
- Mehil verilerek kullanılan 2. ve 3. seçimlik haklar, yenilik doğuran haklardır.

▪ **Süre Sonunda Alacaklının Suskun Kalması (Hangi Hakkı Seçtiğini Bildirmemesi Durumu)**

- Mehilin sonunda alacaklının 2. veya 3. seçimlik haktan faydalanabilmesi için derhâl hangi hakkı tercih ettiğini bildirmesi gerekir. Alacaklı hangi hakkı kullanacağını bildirmemiş ise;
- ✓ Adi İşlerde 1. hakkı (Aynen İfa ve Gecikme Tazminatını) tercih ettiği,
- ✓ Ticari İşlerde 2. hakkı (Aynen İfadan Vazgeçip Müspet Zararı) tercih ettiği kabul edilir.

▪ **Süre Vermeye Gerek Olmayan Haller**

- Borçlunun durum veya tutumundan bu tedbirin etkisiz olacağı anlaşılırsa
 - Borçlunun temerrüdü neticesi olarak borcun ifası alacaklı için vermeden yararsız kalmış ise
- Alacaklı süre
2. ve 3. seçimlik haklarını

- Kesin vade varsa (Önemli: Ticari işlerde belirli vade kesin vade sayılır) kullanabilir.

▪ **Sürekli Edimli Sözleşmelerde Borçlu Temerrüdü Hâlinde Alacaklının Seçimlik Hakları (TBK 126)**

- İfasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü hâlinde alacaklı, ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi, sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de isteyebilir:

1. Aynen İfa ve Gecikme Tazminatı	2. Sözleşmeyi Feshedip Menfi Zararın Tazmini ▪ Taraflar daha önce ifa ettikleri edimleri sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre <u>geri isteyemezler</u>.
-----------------------------------	--

- İfasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüde düşmesi hâlinde alacaklının, sözleşmeden dönme imkânı bulunmadığı gibi, aynen ifa ve gecikme tazminatından vazgeçip müspet zararın tazmini talep etme imkânı da yoktur.

❖ **ALACAKLININ TEMERRÜDÜ**

- **Tanım:** Alacaklının borçlunun kendisine sunduğu edimi “haklı bir neden olmaksızın” reddetmesidir. Alacaklının temerrüde düşmesiyle borç kendiliğinden sona ermez.

➤ **Şartları**

- Borcun ifasının borçlu tarafından borca uygun biçimde teklif edilmesi gereklidir. Yani, borcun konusunun miktar, nitelik, yer ve zaman yönünden borca uygun şekilde alacaklıya sunulması gereklidir.

- Alacaklının bu teklifi haklı bir neden olmaksızın reddetmesi gereklidir.
- Alacaklının temerrüdünden söz edebilmek için, alacaklının borcun ifasına katılması gerekli olmalıdır. Yani, alacaklının borcun ifası için aktif bir davranışta bulunması gerekli değil ise temerrüt uygulanmaz.
- Alacaklının temerrüdü için, alacaklının kusurlu olması şartı aranmaz.

➤ Sonuçları

1. Verme Borçlarında

▪ Malı Tevdi Hakkı

- Kural: Tevdi, ifa yerindeki hâkimin belirleyeceği yere (ardiye, yed-i emin) yapılmalıdır.
- İstisna: Ticari malların, hâkim kararına gerek olmaksızın, bir ardiyeye tevdi mümkündür.
- Borçlunun malın tevdi edildiğini alacaklıya bildirmesi gereklidir (TMK 2).
- Borçlu, alacaklının temerrüdüyle değil, tevdi ile asıl borç ve fer'ilerinden kurtulur.
- Tevdiden kaynaklanan hasar ve masraflar, temerrüde düşen alacaklıya aittir.
- Borçlunun tevdi ile borcundan kurtulması, alacaklının tevdi konusu malın mülkiyetini kazandığı anlamına gelmez. Mülkiyetin kazanılabilmesi için, alacaklının malı teslim alması veya malı kabul ettiğini bildirmesi gereklidir.
- Alacaklı kabul beyanında bulunmuş olmadıkça veya tevdi bir rehnin kaldırılması sonucunu doğurmuş olmadıkça, borçlu tevdi edilen şeyi geri alabilir. Bu durumda borç ve fer'ileri yeniden canlanır.
- Borçlu ile tevdi edilen kişi arasındaki hukuki ilişki, vedia (saklama) sözleşmesi şeklinde olmalıdır.
- Bu sözleşme aynı zamanda alacaklının lehine (üçüncü kişi lehine) bir sözleşme özelliği taşır.

▪ Malı Satarak Bedelini Tevdi Hakkı

- Niteliği bizzat tevdiye izin vermeyen veya bozulmaya müsait olan mallar ile muhafazası ya da tevdi edilmesi büyük masrafları gerektiren mallar için uygulanır.
- Öncelikle durumun borçlu tarafından alacaklıya ihtar edilmesi ve kabul için bir süre tanınması gerekir.
- Satışın mutlaka (ticari olsun veya olmasın) hâkim izniyle olması gereklidir.
- Satış yerini hâkim belirler ve satış gün saatini de alacaklıya bildirir.
- Satış açık artırmayla yapılır. İstisnaen, teslim edilecek şey, borsada kayıtlıysa veya piyasa fiyatı varsa ya da yapılacak gidere oranla değeri az ise, satışın açık artırma yoluyla yapılması zorunlu olmadığı gibi, hâkim, bu durumlarda önceden ihtarla bulunma koşulunu aramaksızın satışa izin verebilir.
- Borçlu satışla değil, satış bedelinin hâkimin göstereceği yere alacaklı lehine yatırılmasıyla, yani satım bedelinin tevdi ile borcundan kurtulur.

2. Yapma Borçlarında

- Yapma borcunda tevdiden söz edilmez.
- Borçlu, alacaklıya uygun bir süre tanır veya süre tanınmasını hâkimden talep eder.

- Süre içinde alacaklı ifayı kabul etmezse borçlu borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümlere göre sözleşmeden dönebilir.
- Sözleşmeden dönen borçlu, mütemerrit alacaklıdan menfi zararının tazminini talep edebilir.

3. Alacaklının Temerrüdünün Genel Sonuçları

- Temerrüde düşen alacaklı, ifa isteğinde bulunan borçluya karşı ödemezlik def'inde bulunamaz.
- Borçlunun kusuru olmaksızın, alacağın kime ait olduğunda veya alacaklının kimliğinde duraksama sebebiyle ya da alacaklıdan kaynaklanan diğer kişisel bir sebeple borç, alacaklıya ifa edilemezse, borçlu, alacaklının temerrüdünde olduğu gibi, tevdi ya da sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir.
- Borçlunun, alacaklının temerrüde düşmesinden önce olduğu gibi, alacaklının temerrüdünden sonra da, borcun konusu olan şeyi özenle saklama yükümlülüğü vardır. Ancak, alacaklının temerrüdünden sonra borçlunun bu sorumluluğu daha az şiddetle takdir olunur. Yani, borçlu alacaklı temerrüdünden sonra sadece kast ve ağır ihmalle verdiği zararlardan sorumlu olur, hafif ihmalden sorumlu olmaz.
- Alacaklıdan daha önce temerrüde düşmüş borçlu hakkında işlemekte olan borçlunun temerrüdü hükümleri, alacaklının temerrüde düşmesi anıyla birlikte işletilmez. Örneğin; borçlu hakkında, alacaklının temerrüdü anından itibaren, gecikme faizi işletilmez.

❖ BORCUN GEREĞİ GİBİ İFA EDİLMEMESİ

- Borçlu, borcunu ifa ederken, kanundan, sözleşmeden veya dürüstlük kurallarından doğan yükümlülüklerine aykırı davranırsa borç gereği gibi ifa edilmemiş sayılır.
- Borcun gereği gibi ifa edilmemesinden doğan alacaklı zararının, borçlu tarafından tazmin edilmesi gerekmektedir.
- Alacaklı, borca uygun olmayan ifayı reddetmek ve borcun gereği gibi ifasını istemek hakkına sahiptir.
- Alacaklının kötü ifayı kabul etmesi, borcun gereği gibi ifa edilmemesinden doğan zararı istemekten vazgeçtiği anlamına gelmez.

❖ BORCA AYKIRILIKTAN DOLAYI SORUMSUZLUK ANLAŞMALARI

- Borca aykırılığın gerçekleşmesinden ve zararın doğmasından sonra, tarafların kast, ağır ve hafif ihmalden sorumlu olmayacaklarına ilişkin anlaşmalar geçerlidir.
- Aşağıdaki tablolarda yer alan açıklamalar borca aykırılıktan önceki sorumsuzluk anlaşmalarına ilişkindir.
- Taraflar arasındaki sözleşmede, aşağıdaki tablolarda yer verilen kurallara ihlal edilirse, kısmi hükümsüzlük uygulanır. Sözleşmenin diğer bölümleri taraflar için bağlayıcı olmaya devam eder.

- Sorumsuzluk anlaşmasına esas teşkil eden sözleşme belirli bir şekle tabi olsa bile, sorumsuzluk anlaşması şekle tabi değildir.

1. Borçlunun Kendi Fiilinden Kendisini Sorumsuz Kılan Anlaşmalar

Kast ve Ağır İhmal	Hafif İhmal
X	✓
	<u>İstisnaları:</u> 1. Kanun ve yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülen mesleklere ilişkin sorumsuzluk kayıtları geçersizdir. 2. Uzmanlık gerektiren mesleklere ilişkin sorumsuzluk kayıtları geçersizdir. 3. Alacaklı ve borçlu arasındaki hizmet sözleşmesine dayanan sorumsuzluk kayıtları geçersizdir.

2. Borçlunun İfa Yardımcısının Fiilinden Kendisini Sorumsuz Kılan Anlaşmalar

Kast ve Ağır İhmal	Hafif İhmal
✓	✓
<u>İstisnası:</u> 1. Kanun ve yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülen mesleklere ilişkin sorumsuzluk kayıtları geçersizdir. 2. Uzmanlık gerektiren mesleklere ilişkin sorumsuzluk kayıtları geçersizdir.	

❖ TBK'DA DÜZENLENEN BORÇLARIN SONA ERMESİ HALLERİ

1. İfa

- İfa borcun en doğal sona erme halidir. Asıl borç ifa ya da aşağıda yer verilecek olan diğer bir sebeple sona erdiği takdirde, rehin, kefalet, faiz ve ceza koşulu gibi bağlı hak ve borçlar da sona ermiş olur.

2. İbra (TBK 132)

- İbra, alacaklı ve borçlunun aralarında yaptıkları bir sözleşmeyle alacaklının alacağından vazgeçmesi, borçluyu borcundan kurtarmasıdır.
- İbra bir sözleşmedir. Bir diğer ifadeyle ibranın gerçekleşebilmesi için borçlunun muvafakati zorunludur. Bununla birlikte, doktrinde ibra sözleşmesi bakımından, alacaklının yaptığı öneriye, borçlunun susması (öneriyi reddetmemesi) kabul olarak değerlendirilmektedir.
- İbra bir tasarruf işlemidir. Dolayısıyla ibranın gerçekleşebilmesi için alacaklının alacağı üzerinde tasarruf yetkisinin bulunması şarttır. Örneğin, iflas eden bir kişinin alacağı üzerinde tasarruf yetkisi kalmadığından, karşı taraf kabul etse bile ibra hakkı bulunmamaktadır.
- İbraya konu olan borç şekle tabi bir sözleşmeden doğmuş olsa dahi, ibra sözleşmesi herhangi bir geçerlilik şekline tabi değildir.
- İntifa ile yükümlü alacağın ibra edilebilmesi, intifa hakkı sahibinin rızasına bağlıdır (TMK 820).
- Üzerinde rehin hakkı bulunan alacağın ibrası, rehin hakkı sahibinin rızasına bağlıdır (TMK 961).

3. Yenileme (Tecdit) (TBK 133)

▪ Tanım:

- Yenileme, mevcut geçerli bir borcun, tarafların açıkça anlaşmasıyla, yeni bir geçerli borç meydana getirilerek sona erdirilmesidir.

▪ Unsurları:

- Mevcut Bir Borç Olmalıdır: Mevcut borç; sözleşme, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden doğabileceği gibi, vasiyet veya nafaka borçları dahi yenileme yoluyla sona erdirilebilir.
- Mevcut Borç Geçerli Olmalıdır: Kanuna veya ahlaka aykırı borçların yenilemeye konu olması mümkün değildir. Buna karşılık zamanaşımına uğramış bir borç veya ahlaki görevlerin ifasından doğan bir borç yenileme yoluyla sona erdirilebilir.
- Yeni Borç Geçerli Olarak Kurulmalıdır
- Tarafların Yenileme Konusunda Açıkça Anlaşması Gereklidir

▪ Özellikleri:

- Yenileme, borç ilişkisinin konusunun veya taraflarının değiştirilmesi suretiyle gerçekleştirilebilir.
- Eski borcun sona ermesiyle yeni borcun doğumu arasında illiyet bağı gereklidir.
- Yeni borcun doğumu bir geçerlilik şekline bağlı kılınmış ise, bu şekle uymak zorunludur.

▪ **Sonuçları:**

- Kural: Yenilemeyle eski borç ve diğer tüm bağlı haklar (faiz, ceza koşulu, kefalet, rehin) sona erer.

İstisna: Cari hesaba dayalı yenilemede, cari hesap kalemlerinden her biri için verilmiş teminat (kefalet, rehin), bakiye hesap için de geçerliliğini korumaya devam eder.

- Yenileme neticesinde yeni borç için yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar.
- Eski alacak başka bir zamanaşımına tâbi olsa bile, yeni alacak 10 yıllık zamanaşımına tâbi hâle gelir.

▪ **Tecdit Sayılmayan Bazı Özel Hâller:**

- Mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunmak
 - Mevcut bir borç için yeni bir alacak senedi düzenlemek
 - Mevcut bir borç için yeni bir kefaletname düzenlemek
- } Aksi taraflarca
yenileme sayılmaz.
- Cari Hesap Sözleşmeleri: İki kişinin, birbirlerinden olan alacaklarını talep etmeyip, bunların bir hesaba aktif ve pasif olarak kaydedilmesi ve belirli devreler sonunda aktif ve pasifte yer alan alacak ve borçların topluca takas edilerek, kalan miktarı borçlanma hususunda yaptıkları sözleşme uyarınca tutulan hesaba cari hesap denir. Bir alacağın cari hesaba geçirilmesi yenileme değildir. Kararlaştırılan hesap devresi sonunda hesabı tutan tarafın, alacak ve borçları birbirinden çıkardıktan sonra bulduğu bakiye karşı tarafça kabul edilince, her iki tarafın alacakları sona ermiş, onların yerine bakiye, yeni bir alacak olarak doğmuş olur. İşte bu bakiye hesap, yenileme olarak kabul edilir. Ancak, yenilemenin genel sonuçlarından farklı olarak; cari hesap kalemlerinden her biri için verilmiş teminat, bakiye hesap için de geçerliliğini korumaya devam eder. ★★★★★

▪ **TBK Dışında Yenileme Sayılan Bazı Özel Hâller:**

- İpotekli borç senedi veya yenilenmesi
 - İrat senedi düzenlenmesi (TMK 910/I)
- } Tecdit (mevcut borcun
olarak kabul edilmektedir.

4. Alacaklı ve Borçlu Sıfatlarının Birleşmesi (TBK 135)

▪ **Özellikleri:**

- Alacaklılık ve borçluluk sıfatlarının bir kişide birleşmesi ile borç ve ferileri (fazi, cezai şart, teminatlar) sona erer.

- Birleşme ölüm ve miras yoluyla gerçekleşebileceği gibi, hukuki işlem marifetiyle de (bir işletmenin aktif ve pasifleriyle birlikte devralınması) gerçekleşebilir.
- Birleşme neticesinde borç sona ermesine rağmen, üçüncü kişiler lehine tesis edilen haklar (intifa hakkı, rehin hakkı gibi) devam eder.
- Birleşmeyi gerektiren sebep geçmişe etkili olarak ortadan kalkarsa (mirasın reddinde olduğu gibi) önceki borç yeniden doğar.

▪ **Birleşmeye Rağmen Borcun Sona Ermediği Hâller:**

Eğer ki birleşmeye konu edilen borç	
○ Taşınmaz rehni kapsamında yer alan;
İpotekli borç senedi veya
İrat senedine bağlanmış ise	} Birleşmeyle borç sona ermez.
Borçlu senedi yeniden
tedavüle çıkarabilir.
○ Kıymetli evrakta da;
Emre yazılı bir kıymetli evrakın borçluya ciro edildiği	} Kıymetli evraka bağlı borç sona
ermez.
Hamiline yazılı bir kıymetli evrakın ise borçluya teslim	} Alacak hakkı yeniden başkasına
temlik	
edildiği hâllerde	edilebilir.

5. İfa İmkânsızlığı

- **Sonraki Kusursuz İmkânsızlık (TBK 136):** Borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkânsızlaşırsa, borç sona erer. Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde imkânsızlık sebebiyle borçtan kurtulan borçlu, karşı taraftan almış olduğu edimi sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca geri vermekle yükümlü olup, henüz kendisine ifa edilmemiş olan edimi isteme hakkını kaybeder. Borçlu ifanın imkânsızlaştığını alacaklıya gecikmeksizin bildirmez ve zararın artmaması için gerekli önlemleri almazsa, bundan doğan zararları gidermekle yükümlüdür.
- **Kısmi ifa imkânsızlığı (TBK 137):** Borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle kısmen imkânsızlaşırsa borçlu, borcunun sadece imkânsızlaşan kısmından kurtulur. Ancak, bu kısmi ifa imkânsızlığı önceden öngörülseydi taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, borcun tamamı sona erer. Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, bir tarafın borcu kısmen imkânsızlaşır ve alacaklı kısmi ifaya razı olursa, karşı edim de o oranda ifa edilir. Alacaklının böyle bir ifaya razı olmaması veya karşı edimin bölünemeyen nitelikte olması durumunda, tam imkânsızlık hükümleri uygulanır.
- **Aşırı ifa güçlüğü (TBK 138):** Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülmeyen ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir ve borçlu da borcunu

henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır. Bu hüküm yabancı para borçlarında da uygulanır.

○ **Uyarılama ve sözleşmeden dönme imkânının şartları:**

1. Borcun ifası; ekonomik kriz, devalüasyon, deprem, savaş hali vs. gibi bir olay sebebiyle, sözleşmenin kurulması aşamasında önceden görülemeyen nedenlerden ötürü ağırlaşmış olmalıdır.
2. Tarafların edimleri arasındaki denge, borçludan bunun sonuçlarını yüklenmesi istenemeyecek şekilde bozulmuş, ifa borçlu yönünden aşırı derecede güçleşmiş olmalıdır.
3. Sözleşmenin uyarlanmasını talep eden taraf henüz edimini ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olmalıdır.

Örneğin, Devalüasyon (kur ayarlaması) durumlarında yabancı para üzerinden borçlu olan kişilerin borcu bir gecede yaklaşık iki katına çıkmıştır. Bu durumda taraflar uyarılama yapabileceği gibi (ki genelde alıcı buna pek fazla yanaşmaz) tarafların anlaşamaması hâlinde hâkim, ortalama bir çözüm yolu benimseyerek borçlunun ekonomik yönden çok zor duruma düşmesini engellemektedir. Hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını istemenin mümkün olmaması halinde, borçlu, **sözleşmeden dönme** hakkına da sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır.

6. Takas (TBK 139)

▪ **Özellikleri:**

- İki kişi, karşılıklı olarak bir miktar para veya özdeş diğer edimleri birbirine borçlu oldukları takdirde, her iki borç muaccel ise her biri alacağını borcuyla takas edebilir (TBK 139/1).
- Takas, ancak borçlunun takas iradesini alacaklıya bildirmesiyle gerçekleşir. Bu durumda her iki borç, takas edilebilecekleri anda daha az olan borç tutarınca sona erer (TBK 143).
- Takas bir sözleşme değildir. Taraflardan birinin karşı tarafa ulaşması gerekli olan bir takas beyanında bulunması yeterlidir. Karşı tarafın takas beyanı kabulüne ihtiyaç yoktur.
Dikkat: Takas, şartları oluşsa bile, kendiliğinden gerçekleşemez. Taraflardan birinin takas beyanında bulunması şarttır.
- Takas beyanında bulunmak herhangi bir şekle tâbi değildir.
- Alacaklardan biri çekişmeli olsa bile takas ileri sürülebilir (TBK 139/2).
- Taraflar takasta bulunma hakkından, bu hakkın doğumundan “önce” de feragat edebilir (TBK 144).
- Takas tüm borç ilişkisini değil, dar anlamda borcu sona erdirir.

▪ **Şartları:**

A. Taraflar Arasındaki Borçlar Karşılıklı Olmalıdır:

- **Örnek:** Üçüncü kişi lehine sözleşmelerde, üçüncü kişi lehine taahhütte bulunan kişi, borcunu, ancak söz konusu üçüncü kişiden olan alacağı ile takas edebilir. Buna karşılık, üçüncü kişi lehine taahhütte bulunan kişi, borcunu, sözleşmenin karşı tarafından olan alacağı ile takas edemez (TBK 141).
- **Örnek:** Kefil, kefaletten doğan borcu ile ancak alacaklıdan olan kendi alacağını takas edebilir. Buna karşılık kefil, kefaletten doğan borcu ile asıl borçlunun alacaklıdan olan alacağını takas edemez. Ancak, asıl borçlunun takası ileri sürme hakkı oldukça, kefil alacaklıya ödemede bulunmaktan kaçınabilir. Bir diğer ifadeyle, kefilin asıl borçluyu takas beyanında bulunmaya zorlama imkânı mevcuttur (TBK 140).
- **Dikkat:** Alacağın Devri: Alacağın devri sözleşmesinde borçlu; yeni alacaklıya (devralan kişi) olan borcunu eski alacaklıdan (devreden kişi) olan alacağıyla takas edebilir. Yani alacağın devri sözleşmesi takastaki karşılıklılık kuralının istisnasını oluşturur.

B. Taraflar Arasındaki Borçlar Özdeş (Aynı Cins) Olmalıdır:

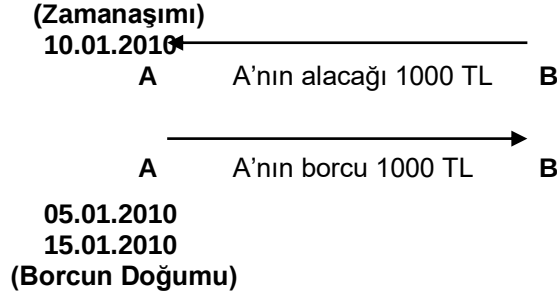
- Para borçlarında karşılıklı borçların özdeş olması, para borcuyla para borcunun takas edilebileceğini ifade eder.
- Konusunu bir mal tesliminin oluşturduğu borçlarda ise özdeşlikten kasıt, malın isminin değil cinsinin özdeş olmasıdır.
- Borçların özdeş olması şart iken, aynı miktarda olması veya aynı kaynaktan doğması (sözleşme, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme) şart değildir.

C. Takas Beyanında Bulunan Taraf, Alacağı Bakımından Karşı Tarafı İfaya Zorlayabilme İmkânına Sahip Olmalıdır:

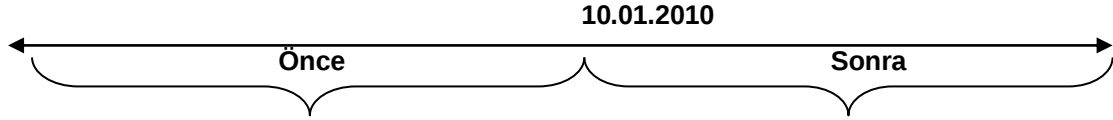
- **Takas Beyanında Bulunan Tarafın Alacağı Muaccel Olmalıdır:**
 - ✓ **Kural:** Taraflardan birinin alacağı muaccel (vadesi gelmiş), diğeri müaccel (henüz vadesi gelmemiş) ise, sadece alacağı muaccel olan tarafın takas beyanında bulunması mümkündür.
 - ✓ **İstisna:** Karşı taraf iflas etmiş ise, alacağı müaccel olan taraf da takas beyanında bulunabilir (TBK 142).
- **Takas Beyanında Bulunan Tarafın Alacağı Tam Bir Alacak Olmalıdır:**
 - ✓ Taraflardan birinin alacağı tam bir alacak (örneğin satım sözleşmesinden kaynaklanan bir alacak), diğeri ise eksik bir alacak (örneğin kumar borcundan kaynaklanan bir alacak) ise, sadece alacağı tam olan tarafın takas beyanında bulunması mümkündür.
- **Zamanaşımına Uğramış Bir Alacağın Takas Edilip Edilmeyeceği Sorunu (TBK 139/III):**
 - ✓ Normalde zamanaşımına uğramış bir alacak, eksik bir alacak haline geleceği için, takasa konu edilemez. Bununla birlikte, TBK 139/III hükmünde bu kurala zamanaşımına uğramış bazı alacaklar bakımından bir istisna getirilmiştir. Buna göre, kişi alacağı zamanaşımına uğramadan önce bir kere takasta bulunma hakkını elde etmişse, bu hakkını alacağı zamanaşımına uğradıktan sonra da kullanabilmektedir. Burada önemli olan takasta bulunmak

isteyen kişinin alacağı zamanaşımına uğramadan önce kısa bir süre için bile olsa takas hakkını elde etmiş olmasıdır. İşte böyle bir hakkı elde etmiş, ancak bu dönemde takas hakkını kullanmamış olan bir kişi, alacağı zamanaşımına uğradıktan sonra da takas hakkını kullanma imkânına sahip kılınmıştır. Yani zamanaşımına uğramış bir alacak, takas ileri sürülebileceği zamanda zamanaşımına uğramamış idiyse, bu alacağın zamanaşımına uğramasından sonra da takası ileri sürülebilecektir.

- ✓ Bu çerçevede zamanaşımına uğramış bir alacağın, alacaklı bakımından ne zaman takas beyanında bulunmaya imkân vereceği, ne zaman vermeyeceği şu şekilde formüle edilebilir:

- A'nın alacağının zamanaşımına uğrama tarihine ve A'nın borcunun doğum tarihine bakılır:

▪ A'nın borcu, alacağının zamanaşımına uğradığı tarihten önceki bir tarihte doğmuş ise, A alacağının zamanaşımına uğramasından sonra da takas beyanında bulunabilir.

▪ A'nın borcu, alacağının zamanaşımına uğradığı tarihten sonraki bir tarihte doğmuş ise, A alacağının zamanaşımına uğramasından sonra takas beyanında bulunamaz.

- **Tek taraflı beyanla takası mümkün olmayan alacaklar (TBK 144)**

1. Tevdi edilmiş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar.
2. Nafaka ve işçi ücreti gibi, borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu olup, özel niteliği gereği, doğrudan alacaklıya verilmesi gereken alacaklar.
3. Haksız olarak alınmış veya aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar.

❖ MÜTESELSİL BORÇLULUK

- **Tanım:** Müteselsil borçluluk, bir borç ilişkisinde borçluların birden çok olduğu ve borçluların her birinin alacaklıya karşı borcun “tamamından” sorumlu olduğu hukuki ilişkidir.

➤ **Türleri:**

- Müteselsil borçluluk kural olarak tarafların iradesinden (sözleşmeden) doğar. İstisnaen müteselsil borçluluğun kanundan doğması da mümkündür. Aşağıda Borçlar Kanunundan doğan bazı müteselsil borçluluk hallerine yer verilmiştir:
 - Birlikte haksız fiil işleyen kimseler
 - Birlikte ödünç alanlar
 - Birlikte vekil olan veya vekâlet verenler
 - Birlikte vediaı (saklama) kabul edenler
 - Borca katılan ile borçlunun, alacaklıya karşı sorumluluğu
 - Sözleşmeye katılan ile yanında yer aldığı tarafın, sözleşmenin diğer tarafına karşı sorumluluğu
 - İntifa ve oturma hakkı sahibinin, binadaki bakım eksikliğinden, yapı malikiyle birlikte sorumluluğu
 - Ortaklığın borçlarından dolayı adi şirket ortakları
 - Bir mameleki veya bir işletmeyi aktif ve pasifleriyle birlikte devralan kimse iki yıl müddetle evvelki borçluluyla birlikte müteselsilen mesul kalır.

➤ **Özellikleri:**

- Müteselsil borçlulukta, alacaklı alacağının tamamını veya bir kısmını, borçluların tamamından veya herhangi bir müteselsil borçludan isteyebilir.
- Müteselsil borçlulardan birinin borcu ödediği veya takas ettiği oranda diğerlerinin de borcu sona erer.
- Ancak borcu ödeyen müteselsil borçlunun alacaklıya halef sıfatıyla, diğer borçlulara rücu etme imkânı vardır.
- Ödemeyi yapan borçlu kural olarak diğer borçlulara eşit oranda rücu eder. Hisse oranları varsa buna bakılır.
- Rücu edilen borçlulardan birinin ödeme yapamaması durumunda, onun hissesi diğer borçlular tarafından eşit olarak paylaştırılır.
- Müteselsil borçluluk sadece dış ilişkide alacaklıya karşı vardır. İç ilişki de esas olan kısmi borçluluktur.

➤ **Müteselsil Borçlulukta Bağımsızlık Kuralı**

- Alacaklının müteselsil borçlulardan her birinden olan alacağı bağımsız bir nitelik taşır:
 - Müteselsil borçluların ifa zamanı ve ifa yeri birbirinden farklılık gösterebilir.
 - Alacaklı borçlulardan birine açtığı davayı kaybetse dahi diğerlerine dava açabilir.
 - Alacaklının borçlulardan birine yaptığı temerrüt ihtarı diğer borçluları temerrüde düşürmez.
 - Buna karşılık, alacaklı, müteselsil borçlulardan birine karşı temerrüde düşerse, diğerlerine karşı da temerrüde düşmüş olur (TBK 106/II).

➤ **Müteselsil Borçluların Birbirlerine Karşı Olan Hak ve Yükümlülükleri**

- Kural: Müteselsil borçlular birbirlerinin durumunu kötüleştirecek hareketlerde bulunamazlar.
Örnek: Müteselsil borçlulardan birinin sözleşmenin kurulmasından sonra, “ceza koşulu” kabul etmesi durumunda bu ceza koşulu sadece kendini bağlar.

➤ **Ortak ve Kişisel Savunmalar**

Ortak Savunmalar	Kişisel Savunmalar
✚ Müteselsil borçlulardan birinin ortak savunmaları ihmal ederek alacaklıya ödemede bulunması durumunda, bu borçlunun diğer müteselsil borçlulara rücu imkânı kalmaz. ✚ Örnek: Zamanaşımı def'i, şekle aykırılık, borcu sona erdiren sebepler vs.	✚ Müteselsil borçlulardan birinin şahsi bir savunmada bulunmayarak, alacaklıya ödemede bulunması durumunda, bu borçlunun diğer müteselsil borçlulara rücu imkânı devam eder. ✚ Örnek: Yanılma, aldatma, korkutma hallerinde iptal hakkı

➤ **Alacaklının Müteselsil Borçlulara Karşı Hak ve Yükümlülükleri: Müteselsil Borçlulukta İbra**

- Alacaklı, müteselsil borçlulardan bazılarının durumunu, diğer borçluların zararına olarak iyileştiremez.
- Alacaklının borçlulardan birini ibra etmesi diğer borçluların borcunu ortadan kaldırmaz. Alacaklının borçlulardan biriyle yaptığı ibra sözleşmesi, diğer borçluları sadece ibra edilen borçlunun iç ilişkideki borca katılma payı oranında borçtan kurtarır. Örneğin, üç müteselsil borçlu 90 TL'lik bir borçtan sorumludur. Alacaklı bunlardan birini ibra ettiğinde, diğerlerinden sadece 60 TL talep edebilir. Yani alacaklının müteselsil borçlulardan birini ibra etmesi durumunda, diğerlerinin de borçtan kurtulacağı bilgisi doğru değildir.
- Alacaklıya hissesinden fazlasını ödeyen bir müteselsil borçlu alacaklı tarafından ibra edilen bir borçluya rücu edebilir.

❖ **MÜTESELSİL ALACAKLILIK**

➤ **Tanımı ve Özellikleri:**

- Birden çok alacaklının varlığı durumunda, bu alacaklılardan her birinin borcun tamamının ifasını talep etme imkânına sahip olduğu, borçlunun da bu alacaklılardan “birine” yaptığı ifayla bütün alacaklılara karşı borcundan kurtulduğu hukuki ilişkidir.
- Alacaklılardan birinin icraya veya mahkemeye başvurmuş olduğu kendisine bildirilmedikçe, borçlu onlardan dilediği birine ifada bulunabilir. Bir diğer ifadeyle, borçlu, alacaklılardan birinin dava açtığından veya icra takibi başlattığından haberdar olursa, sadece dava açan veya icra takibi başlatan o alacaklıya ödemede bulunabilir. Diğerlerine yaptığı ödeme onu borcundan kurtarmaz.
- Aksi kararlaştırılmadıkça veya alacaklılar arasındaki hukuki ilişkinin niteliğinden anlaşılmadıkça, alacaklılardan her birinin edim üzerindeki hakları eşittir.

- Kendisine düşen paydan fazlasını elde eden alacaklı, bu fazlalığı payını alamamış olan diğer alacaklılara ödemekle yükümlüdür.

➤ **Müteselsil Alacaklılıkta Bağımsızlık Kuralı**

- Müteselsil alacaklılardan her birinin alacağı bağımsız bir nitelik taşır:
 - Borçlunun müteselsil alacaklılara farklı ifa zamanı ve ifa yeri göstermesi mümkündür.
 - Alacaklılardan birinin temerrüde düşmesi diğer alacaklıları da temerrüde düşürmez. Borçlu, tüm alacaklıları temerrüde düşürmesinden sonra, tevdi ile borcundan kurtulma imkânına sahiptir.
 - Bir alacaklının borçluyla anlaşarak alacak hakkının şartlarını değiştirmesi (örneğin vade tarihini ötelemesi) sadece kendisi için hüküm ifade eder. Bir alacaklının lehine tesis edilen teminata (rehin veya kefalet) sadece o alacaklı başvurabilir.

❖ **ZAMANAŞIMI**

▪ **Özellikleri:**

- Zamanaşımı belirli bir süre hareketsiz kalan kişinin, alacağını dava yoluyla tahsil etme imkânını kaybetmesidir.
- Zamanaşımına uğramış bir borç eksik borç haline gelir. Yani, **zamanaşımıyla borç sona ermez**. Bir diğer ifadeyle, borç vardır ancak borçlunun ödememe imkânı gündeme gelir.
- Zamanaşımı bir def'dir ve dolayısıyla sadece taraflarca ileri sürülebilir, hâkim re'sen dikkate alamaz.
- Zamanaşımının ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılması teşkil edebilir. Kötü niyet olgusu hâkim tarafından re'sen dikkate alınır. Örneğin, borçlunun alacaklıyı sürekli biçimde borcu ödeyeceğini söyleyerek oyalaması ve bu arada zamanaşımı süresini doldurması durumu.
- Taşınmaz rehni ile teminat altına alınmış bir alacak, rehin devam ettikçe zamanaşımına uğramaz.
- Taşınır rehni ile teminat altına alınan bir alacak ise zamanaşımına uğrar. Buna karşılık, alacaklı rehinden yararlanma yetkisini muhafaza eder (TBK 159). Yani alacaklı, alacağı zamanaşımına uğrasa bile, taşınır rehnini paraya çevirip alacağını tahsil etme imkânına sahiptir.

▪ **Genel Zamanaşımı Süresi (TBK 146):**

- Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, her alacak on yıllık zamanaşımına tabidir.

▪ **Beş Yıllık Zamanaşımına Tabi Olan Alacaklar (TBK 147):**

1. Kira bedelleri, anapara faizleri ve ücret gibi diğer dönemsel edimler.
2. Otel, motel, pansiyon ve tatil köyü gibi yerlerdeki konaklama bedelleri ile lokanta ve benzeri yerlerdeki yeme içme bedelleri.
3. Küçük sanat işlerinden ve küçük çapta perakende satışlardan doğan alacaklar.
4. Bir ortaklıkta, ortaklık sözleşmesinden doğan ve ortakların birbirleri veya kendileri ile ortaklık arasındaki; bir ortaklığın müdürleri, temsilcileri, denetçileri ile ortaklık veya ortaklar arasındaki alacaklar.

5. Vekâlet, komisyon ve acentalık sözleşmelerinden, ticari simsarlık ücreti alacağı dışında, simsarlık sözleşmesinden doğan alacaklar.
6. Yüklenicinin yükümlülüklerini ağır kusuruyla hiç ya da gereği gibi ifa etmemesi dışında, eser sözleşmesinden doğan alacaklar.
 - **Altı Aylık Zamanaşımına Tabi Olan Alacak (TBK 389)**
 - Ödünç alanın, ödünç konusunun teslimine ve ödünç verenin de bu şeyin teslim alınmasına ilişkin istemleri, diğer tarafın temerrüde düşmesinden başlayarak altı ayın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.
 - **Zamanaşımının Başlaması:**
 - Zamanaşımı alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren işlemeye başlar.
 - Zamanaşımı süresinde, sürenin başladığı gün hesaba katılmaz ve zamanaşımı ancak sürenin son günü de hak kullanılmaksızın geçince gerçekleşmiş olur.
 - Zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında da, borçların ifasındaki sürelerin hesaplanmasına ilişkin hükümler uygulanır.
 - Son gün Pazar ya da bir tatil gününe denk gelirse, zamanaşımı sonraki ilk iş gününde dolmuş olur.
 - Muacceliyet ihbarında: Alacağın muaccel olmasının bir bildirimle bağlı olduğu hâllerde, zamanaşımı süresi bu bildirimin yapıldığı andan itibaren değil, yapılabileceği günden itibaren işlemeye başlar.
 - Dönemsel edimlerde: Dönemsel edimlerde (kira, ömür boyunca gelir vb), alacağın tamamı için zamanaşımı süresi, ifa edilmemiş ilk dönemsel edimin muaccel olduğu günde işlemeye başlar.
 - Alacağın tamamı zamanaşımına uğramışsa, ifa edilmemiş dönemsel edimler de zamanaşımına uğramış olur.
 - **Zamanaşımının Durması Sebepleri ve Durmanın Sonuçları:**
 1. Velayet süresince, çocukların ana ve babalarından olan alacakları için
 2. Vesayet süresince, vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle Devletten olan alacakları için
 3. Evlilik devam ettiği sürece, eşlerin diğerinden olan alacakları için
 4. Hizmet ilişkisi süresince, ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için
 5. Borçlu, alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu sürece
 6. Alacağı, Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmadığı sürece
 7. Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece.
 - Bu hallerde işleyen zamanaşımı durur.
 - Belirtilen haller sona erdikten sonra zamanaşımı kaldığı yerden devam eder.
 - **Zamanaşımı Kesilmesi Sebepleri ve Kesilmenin Sonuçları:**

Borçlunun Fiiliyle	Alacaklının Fiiliyle	Hâkimin Fiiliyle
- Borcu sözlü ikrarı Borcu yazılı ikrarı - Faiz ödemesi - Kısmi ifada bulunması - Teminat göstermesi	- Dava açması - Def'i ileri sürmesi - İcra takibinde bulunması - İflas masasına başvurusu	- Hâkimin her ara kararı Hâkimin esasa ilişkin kesin kararı
- Dava veya def'i yoluyla kesilmiş olan zamanaşımı, dava süresince tarafların yargılamaya ilişkin her işleminden veya hâkimin her kararından sonra yeniden işlemeye başlar. - İcra takibiyle kesilen zamanaşımı, alacağın takibine ilişkin her işlemten sonra yeniden işlemeye başlar. - İflas masasına başvurma sebebiyle kesilen zamanaşımı, iflasa ilişkin hükümlere göre alacağın yeniden istenmesi imkânının doğumundan itibaren yeniden işlemeye başlar.		

- Kesilme anından itibaren yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar.
 - Yeni işlemeye başlayan zamanaşımı süresi kural olarak eski zamanaşımı süresinin aynıdır. Ancak;
- Yeni zamanaşımı süresi
- ✓ Borcun bir senetle (yazılı olarak) ikrar edildiği
 - ✓ Borcun mahkeme kararıyla kesinleştiği durumlarda
- daima on yıldır. (TBK 156/II).

Dikkat: Zamanaşımının durması ve kesilmesi sebepleri, hak düşürücü süreler için uygulanmaz!!!!

▪ **Zamanaşımından Feragat:**

- Zamanaşımından önceden feragat geçersizdir.
- Zamanaşımı süresinin dolmasından sonra zamanaşımından feragat mümkündür.

▪ **Kesilme ve Feragatin İlgili Kişiler Yönünden Sonuçları**

Kesilme	Feragat
- Müteselsil borçlulardan birine karşı kesilen zamanaşımı diğerlerine karşıda kesilir. - Bölünemeyen edim borçlularından birine karşı kesilen zamanaşımı diğerlerine karşı da kesilir.	- Müteselsil borçlulardan birinin zamanaşımından feragati diğerlerini bağlamaz. - Bölünemeyen edimin borçlulardan birinin zamanaşımından feragati diğerlerini

○ Asıl borçluya karşı kesilen zamanaşımı kefile karşı da kesilmiş sayılır. ○ Buna karşılık, kefile karşı kesilen zamanaşımı asıl borçluya karşı da kesilmiş <u>olmaz</u>.	bağlamaz. ○ Asıl borçlunun zamanaşımından feragati kefile bağlamaz.
--	--

▪ **Zamanaşımı Kurallarının Niteliği:**

- Borçlar Kanununun 146, 147 ve 156/II maddelerinde öngörülen 10 ve 5 yıllık zamanaşımı süreleri kesindir, emredicidir, sözleşme ile değiştirilemez. Buna karşılık, TBK'daki diğer zamanaşımı sürelerinin, taraflarca, 10 yılı aşmamak üzere değiştirilebilmesi mümkündür.
- TBK'da sayılan zamanaşımının durma ve kesilme sebepleri de kesindir. Taraflarca değiştirilemez.

▪ **Zamanaşımı Süresinin Dolmasında Ek Süre:**

- Alacaklı tarafından açılan dava veya ileri sürülen def'i;

✓ Mahkemenin yetkili veya görevli olmaması
arada da

✓ Düzeltilebilecek bir yanlışlık yapılması

✓ Davanın vaktinden önce açılması

haklarını kullanabilir.

Sebeplerinden biriyle reddedilmiş ve bu

zamanaşımı veya hak düşürücü süre dolmuş ise

alacaklı 60 günlük ek süre içinde

Dikkat: Zamanaşımının durması ve kesilmesi sebepleri hak düşürücü süreler için uygulanmaz. Ancak, 60 günlük ek süreden faydalanma imkânı hak düşürücü süreler bakımından da geçerlidir!!!!!!

❖ **BAĞLANMA PARASI ve CAYMA PARASI**

➤ **Bağlanma Parası (Karine)**

- Sözleşme kurulurken sözleşmenin yapıldığına kanıt olarak verilen bir miktar paradır.
- Aksine sözleşme veya yerel âdet olmadıkça, bağlanma parası esas alacaktan düşülür.
- Başlangıçta verilen bir miktar paranın bağlanma parası mı cayma parası mı olduğu anlaşılmaz ise, bağlanma parası olduğu kabul edilir.
- Taraflar arasındaki sözleşme geçersiz olursa bağlanma parası sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri istenebilir.

➤ **Cayma Parası**

- Sözleşmenin yapıldığı sırada verilen, sözleşmeden cayabilmek için kararlaştırılan tazminattır.
- Cayma parasını bir taraf verse bile her iki tarafın cayma hakkı vardır.
- Parayı veren cayarsa verdiğini bırakır. Parayı alan cayarsa aldığı için iki katını verir.
- Sözleşme ifa edilirse (hiç kimse caymazsa), cayma parası da geri verilir.

❖ **KOŞULA BAĞLI BORÇLAR**

➤ **Koşulun Unsurları:**

1. Geleceğe ilişkin olma
2. Gerçekleşmesi şüpheli olma

➤ **Koşulun Türleri:**

🚦 <u>Geciktirici Koşul</u> : Bir hukuki işlemin ileriki bir tarihte kendiliğinden geçerli olmasının, gerçekleşmesi kesin olmayan bir olaya bağlanmasıdır.
🚦 <u>Bozucu Koşul</u> : Geçerli bir hukuki işlemin kendiliğinden sona ermesinin, gerçekleşmesi kesin olmayan bir olaya bağlanmasıdır. Bozucu şart geçmişe değil, ilke olarak geleceğe etkili sonuçlar doğurur.
🚦 <u>İradi Koşul</u> : Taraflardan birinin iradesine bağlı şarttır.
🚦 <u>Gayri İradi/Tesadüfî Koşul</u> : Taraflardan birinin iradesine bağlı olmayan şarttır.
🚦 <u>Karma Koşul</u> : Şartın iradi ve gayri iradi unsurları beraberce bünyesinde barındırması halidir.
🚦 <u>Olumlu Koşul</u> : Mevcut durum veya ilişkisinin değişmesinin şart olarak öngörülmesi halidir.
🚦 <u>Olumsuz Koşul</u> : Mevcut durum veya ilişkisinin değişmemesinin şart olarak öngörülmesi halidir.

➤ **Koşula Bağlanamayacak İşlemler:**

- Yenilik doğuran haklar
- Evlenme, boşanma, evlat edinme, soy bağının reddi vb. kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar
- Taşınmaz tescili (tasarruf işlemi). Buna karşılık, taşınmazlara yönelik borçlandırıcı işlemlerin, örneğin, taşınmaz satım vadinin veya taşınmaz satım sözleşmesinin şarta bağlanmasına engel yoktur.

➤ **Geciktirici Koşulun Hükümleri:**

- Aksi kararlaştırılmamışsa, geciktirici koşula bağlı sözleşme, ancak koşulun gerçekleştiği andan başlayarak hüküm ifade eder. Şart gerçekleşinceye kadar sözleşmenin hükümleri askıda kabul edilir.
- Geciktirici şarta bağlı sözleşmelerde zamanaşımı şartın gerçekleştiği anda işlemeye başlar.
- Koşul gerçekleşinceye kadar borçlu, borcun gereği gibi ifasını engelleyecek her türlü davranıştan kaçınmakla yükümlüdür.
- Koşula bağlı hakkı tehlikeye düşürülen alacaklı, alacağı koşula bağlı olmayan alacaklıların haklarını korumak üzere başvurabilecekleri önlemleri alabilir.
- Geciktirici koşula bağlı işlem bir **taahhüt işlemi** ise (borçlandırıcı işlem ise), koşul gerçekleşene kadar yapılan bir başka taahhüt işlemi geçerli olur.

Örnek: B saatini, oğlunun yurt dışından gelmesi şartına bağlı olarak, A'ya satıp parasını aldıktan sonra, şart gerçekleşmeden aynı saati C'ye satıp devrederse bu satım geçerlidir, C saatin mülkiyetini kazanır. Daha sonra B'nin oğlu yurt dışından gelirse; B, A'nın zararını tazmin etmekle yükümlü olur.

- Geciktirici koşula bağlı işlem bir **tasarruf işlemi** ise, şart gerçekleşene kadar yapılan bir başka tasarrufi işlem, şartın hükümlerini ihlal ettiği nispette geçersiz olur.

Örnek: A, B'den olan alacağını şarta bağlı olarak C'ye devrettikten sonra, aynı alacağı D'ye devrederse ikinci devir, devralan D iyi niyetli olsa bile geçersiz olur. Zira alacağın devri bir tasarruf işlemidir ve tasarruf işlemleri sadece bir kere yapılabilir.

- Koşulun gerçekleşmesinden önce taahhüt olunan şey kendisine teslim olunan alacaklı;
 - Koşul gerçekleşirse, teslimle koşulun gerçekleşmesi arasındaki zamanda o şeyden elde ettiği yararların da sahibi olur.
 - Koşul gerçekleşmezse, alacaklı elde ettiği bu yararları geri vermekle yükümlüdür.

➤ **Bozucu Koşulun Hükümleri:**

- Bozucu koşula bağlanmış sözleşmenin hükümleri, koşulun gerçekleştiği anda ortadan kalkar.
- Aksi kararlaştırılmadıkça veya işin niteliğinden anlaşılmadıkça sona erme, geçmişe etkili olmaz.

➤ **Koşulun Ortak Hükümleri:**

- Taraflardan biri, koşulun gerçekleşmesine dürüstlük kurallarına aykırı olarak engel olursa, koşul gerçekleşmiş sayılır.
- Taraflardan biri, koşulun gerçekleşmesini dürüstlük kurallarına aykırı biçimde sağlarsa, koşul gerçekleşmemiş sayılır.
- Bir koşul, hukuka veya ahlaka aykırı bir yapma veya yapmama filini sağlamak amacıyla konulmuşsa, bu koşula bağlı hukuki işlem kesin olarak hükümsüz olur.
- Koşula bağlanan edim şahsi bir edim değilse, taraflardan birinin ölümü halinde, mirasçılar ölen kişinin yerine geçer.

❖ **CEZA KOŞULU (CEZAİ ŞART)**

➤ **Tanım:**

- Ceza koşulu, borcun hiç ve gereği gibi ifa edilmemesi durumunda, borçlunun belirli bir miktar para veya mal vermesini ya da belirli bir şeyi yapmasını konu alır.
- Ceza koşulu asıl sözleşme içinde bir madde olarak düzenlenebileceği gibi, ayrı bir sözleşme olarak da düzenlenebilir.

➤ **Şartları:**

1. Alacaklının zarara uğraması şart değildir.
2. Borçlunun kusurlu olması şarttır. Borçlu borca aykırı davranışında kusursuz olduğunu ispat etmek suretiyle ceza koşulu yükümünden kurtulabilir. Kusursuz ifa imkânsızlığında da ceza koşulu ödenmez.
3. Her tür borç için ceza koşulu kararlaştırılabilir. (Sözleşme, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme).
4. Ceza koşulunun ayrı bir sözleşmeyle düzenlendiği durumlarda, asıl sözleşme hangi geçerlilik şekline tabi ise ceza koşulunun düzenlendiği sözleşme de aynı geçerlilik şekline tabidir.
5. Manevî değerler ceza koşulu olarak kararlaştırılamaz.

➤ **Ceza Koşulunun Türleri**

1. Seçimlilik Ceza Koşulu Aksi kararlaştırılmadıkça; alacaklı borcun <u>Hiç yerine getirilmemesi</u> veya <u>Eksik yerine getirilmesi</u> durumunda; ▪ Ya edimin ifasını ▪ Ya da cezanın ödenmesini talep edebilir.	2. İfaya Eklenen Ceza Koşulu Alacaklı borcun <u>Belirtilen yerde</u> veya <u>Belirtilen zamanda yerine getirilmemesi</u> durumunda ▪ Hem edimin ifasını ▪ Hem de cezanın ödenmesini talep edebilir. ▪ Bununla beraber, ifanın yanı sıra ceza koşulu isteme hakkına sahip olan alacaklı, bu hakkından açıkça vazgeçmiş veya ceza koşulu isteme hakkını saklı tutmaksızın ifayı kabul etmişse, ceza koşulunun ödenmesini isteyemez.
3. Dönme Cezası (Cayma Cezası) Borçluya sözleşmede kararlaştırılan cezayı ödeyerek, sözleşmeden dönme imkânı veren ceza koşuludur. Alacaklının cayma hakkı yoktur (Cayma parasından birinci farkı). Cayma cezası sözleşmenin başında değil, cayıldığı zaman verilir (Cayma parasından ikinci farkı).	

➤ **Ceza Koşulunda Aşkın Zarar**

- Cayma cezasında aşkın zarar talep edilememektedir. Ancak seçimlik ceza koşulu ve ifaya eklenen ceza koşulu bakımından aşkın zarar talep edilebilir. Bilindiği üzere ceza koşulu için zararın varlığına gerek yoktur. Bunun yanında eğer alacaklının bir zararı var ve bu zarar ceza koşuluyla karşılanamayacak düzeyde ise, alacaklı ceza koşulunu aşan zararının (aşkın zararının) tazmin edilmesini talep edebilir.
- “Alacaklının” ceza koşulunda aşkın zararını talep edebilmesi için şu iki hususu ispatlaması gerekmektedir:
 - Kendi zararını ve
 - Borçlunun kusuru

➤ **Ceza Koşulunun İndirilmesi**

- Kural olarak taraflar cezanın miktarını tayinde serbesttirler.
- Adi işlerde taraflardan biri hâkimden yüksek ceza koşulunu indirilmesini talep edebilir. Hâkim, aşırı gördüğü ceza koşulunu kendiliğinden indirir.
- Ticari işlerde, kural olarak, ceza koşulunun indirimi talep edilemez. Ancak ceza koşulu, tacirin mahvına sebep olacak nispette yüksekse, ticari işler bakımından da cezai şartın indirilmesi mümkündür.

➤ **Ceza Koşulunun Ödenmemesi/Batıl Olması**

- Asıl borç herhangi bir sebeple geçersiz ise veya aksi kararlaştırılmadıkça sonradan borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple imkânsız hâle gelmişse, cezanın ifası istenemez.
- Buna karşılık, ceza koşulunun geçersiz olması veya borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple sonradan imkânsız hâle gelmesi, asıl borcun geçerliliğini etkilemez.

❖ **BORÇLARIN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE ETKİSİ**

➤ **Üçüncü Kişi Yararına (Lehine) Sözleşme**

- **Tanım:**
 - Sözleşmenin tarafları kendi adlarına hareket ettikleri ve bir temsil ilişkisi söz konusu olmadığı hâlde, borçlu edimini üçüncü bir kişiye ifa etmekle yükümlü kılınıyor ise, burada üçüncü kişi lehine bir sözleşme söz konusudur. Üçüncü kişi lehine sözleşmede, sözleşmenin tarafları kendi adlarına hareket etmektedir.
- **Türleri:**
 - Eksik Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme (Karine): Lehine sözleşme yapılan üçüncü kişi, borçludan edimin ifasını talep edemez. Bu tip sözleşmelerde üçüncü kişi bir alacak hakkı kazanmaz, sadece, kendisine yapılacak ifayı kabul etmeye yetkilidir. Başkası yararına yapılan sözleşmeler, ilke olarak üçüncü kişi lehine eksik sözleşme niteliğindedir.
 - Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme: Lehine sözleşme yapılan üçüncü kişinin şahsen borcun ifasını isteyebilmesi, tarafların amacına veya örf ve âdete göre, edimin ifasını talep etmeye yetkili kılınmış olmalarına bağlıdır. Bu takdirde tam üçüncü kişi lehine sözleşmeden bahsedilir.

▪ **Özellikleri:**

- Tam üçüncü kişi yararına sözleşmelerde talep anına, eksik üçüncü kişi yararına sözleşmelerde ise kabul anına kadar alacak üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi alacaklıdadır. Alacaklı belirtilen anlara kadar, dilerse borçluyu borcundan kurtarma imkânına dahi sahiptir.
- Eksik üçüncü kişi lehine sözleşmelerde, lehine sözleşme yapılan üçüncü kişinin medenî hakları kullanma ehliyetine sahip olması gerekmez. Zira bu ihtimalde üçüncü kişi, sadece kabulle yetkilidir.
- Üçüncü kişi lehine sözleşmelerde, üçüncü kişinin hakkı taraflar arasındaki sözleşmeden doğduğu için, borçlu, alacaklıya karşı ileri sürebileceği bütün def'i ve itirazları, üçüncü kişiye karşı da ileri sürebilir.

➤ **Üçüncü Kişinin Fiilini Üstlenme (Taahhüt Etme)**

▪ **Tanım:**

- Başkasının edimini borçlanmada borçlu, diğer bir kişinin edimini (bir şey vermesini, yapmasını veya yapmamasını) onun temsilcisi sıfatıyla hareket etmeksizin, kendi adına ve hesabına yaptığı bir sözleşme ile taahhüt etmektedir. Edim yerine getirilmezse bundan doğacak zarardan, edimi taahhüt edilen üçüncü kişi değil, onun edimini taahhüt eden kimse sorumlu olacaktır.

▪ **Özellikleri:**

- Başkasının edimini borçlanma bir tür garanti sözleşmesidir.
- Edimi taahhüt edilen kişinin, edimi yerine getirmemesi hâlinde, edim, taahhüt eden kişi tarafından yapılmaz. Taahhüt eden sadece sözleşme yaptığı kişinin müspet zararını tazmin eder.
- Üçüncü kişinin edimini taahhüt sözleşmesi herhangi bir şekle tabi değildir.
- Örnek: Banka teminat mektupları bu müessesenin tipik örneğini oluşturmaktadır. Burada banka, taahhüt eden; teminat mektubunu alan ise edimi taahhüt edilen olarak tanımlanır.

❖ **ALACAĞIN DEVRİ (TEMLİKİ) SÖZLEŞMESİ**

➤ **Tanım:**

- Alacaklının belirli bir alacağını, borçlunun rızasına gerek olmaksızın, yazılı olarak üçüncü bir şahsa devretmesine "alacağın devri" denir.

➤ **Alacağın Devrinin Türleri**

✚ İsteğe Bağlı (Rızai) Devir	X Borçlunun Rızası	✓ Yazılı Şekil
✚ Kanuni Devir	X Alacaklının ve Borçlunun Rızası	X Yazılı Şekil
✚ Yargısal (Kazai) Devir	X Alacaklının ve Borçlunun	X Yazılı Şekil

	Rızası	
--	--------	--

➤ İsteğe Bağlı Devrin Şartları

1. Yazılı Sözleşme Olmalıdır:

- Devreden ve devralan arasında “yazılı” devir sözleşmesi olmalıdır.
- Alacağın devri sözleşmesinin adi yazılı biçimde yapılması geçerlilik şartıdır.
- Devir sözleşmesine sadece devreden imza atması yeterlidir.
- Alacağın devri sözü vermek (alacağın devrini vaat sözleşmesi), herhangi bir şekle tabi değildir.

2. Devir Yasağı Olmamalıdır:

▪ Kanundan Kaynaklanan Devir Yasakları

- Konut ve çatılı işyeri kiralarında kiracının kullanım hakkı (TBK 322/II)
- Ürün (hâsılat) kiracısının kullanım hakkı (TBK 366/I)
- Kullanım öduncü (ariyet) sözleşmesinde ödünç alanın kullanım hakkı (TBK 380/II)
- Hizmet sözleşmesinde işverenin işin görülmesini isteme hakkı (TBK 395)
- Ölünceye kadar bakma sözleşmesinde bakım alacaklısının hakkı (TBK 619)

▪ İşin Niteliğinden Kaynaklanan Devir Yasağı

- Örnek: Müvekkilin vekilden işin görülmesini isteme hakkı

▪ Sözleşmeden Kaynaklanan Devir Yasağı

Kural: Taraflar sözleşmede devir yasağı koymuşsa alacak devredilemez. Buna rağmen yapılan devir geçersizdir. Devralan kişinin iyi niyetli olması sonucu değiştirmez.

İstisna: Borçlu, devir yasağı içermeyen yazılı bir borç tanımına güvenerek alacağı devralmış olan üçüncü kişiye karşı, alacağın devredilemeyeceğinin kararlaştırılmış bulunduğunu ileri süremez.

3. Alacağın Devrinin Geçerli Olabilmesi İçin Borçlunun Rızasına İhtiyaç Yoktur:

- Devir sözleşmesi alacağı devreden ile devralan arasında yapılır. Borçlunun katılmasına veya muvafakat etmesine gerek yoktur. Zira borçlu için alacaklının kim olduğu önemli değildir.

4. Alacağın Devri Tasarrufi Bir İşlemdir:

- Devreden alacak üzerinde tasarruf yetkisine sahip olması şarttır.
- Alacağın devri sadece bir kere yapılır. İkinci devir, devralan iyi niyetli olsa bile geçersizdir.

5. Alacağın Devri Soyut (Sebebe Bağlı Olmayan) Bir İşlemdir:

- Kural: Devir sözleşmesinde devir sebebi gösterilmemişse, devir sebebinin geçerli olup olmadığına bakılmaksızın, alacağın devri işlemi geçerli kabul edilir.
- İstisna: Devir sözleşmesinde devir sebebi gösterilmişse, alacağın devri işlemi de sebebe bağlı hâle gelir. Bu durumda devir sebebi geçerli ise alacağın devri işlemi de geçerli, devir sebebi geçersiz ise alacağın devri işlemi de geçersiz kabul edilir.

➤ İsteğe Bağlı Devrin Sonuçları

1. Alacağın devrinde yeni alacaklı, eski alacaklı ve borçlu arasındaki ilk borç ilişkisinin tarafı haline gelmez. Yeni alacaklı sadece alacak hakkını devralmaktadır. Alacağı devreden, borç ilişkisinin tarafı olmaya devam eder. Özetle alacağın devrinde taraf sıfatı değil, alacaklı sıfatı değişmektedir.
2. Borçlu alacağın devredildiğini öğrendiği zaman eski alacaklıya karşı sahip olduğu savunmaları (def'i ve itirazları) yeni alacaklıya karşı da ileri sürebilir.
Örnek: Borçlu, borcun zamanaşımına uğramış olduğu def'ini yeni alacaklıya karşı da ileri sürebilir.
Örnek: Borçlu devreden tarafından yapılmış olan hileye dayanarak sözleşmeyi feshetmeye hazırlandığı bir esnada alacak devredildiğinde, yeni alacaklıya karşı da hileyi ileri sürebilir.
Örnek: Borçlu alacağın ehliyet veya şekil eksikliği yüzünden meydana gelmediğini ya da ifa, ibra, takas vs. nedeniyle sona erdiğini yeni alacaklıya karşı da ileri sürebilir.
İstisna 1: Muvazaa: Borçlu, alacağı yazılı bir borç ikrarına istinaden devralan iyi niyetli üçüncü kişiye karşı, senedin düzenlenmesinin muvazaalı bir gerekçeye dayandığını ileri süremez.
İstisna 2: Beyaza İmza: Borçlu, alacağı beyaza imzalı bir senede istinaden devralan iyi niyetli üçüncü kişiye karşı, imzanın üstünün iradesi dışında doldurulduğunu ileri süremez.
3. Alacağın devrinde, devreden kimsenin şahsına has olanlar dışındaki öncelik (rüçhan) hakları ve bağlı haklar (faiz, ceza koşulu, teminatlar) devredilmiş kabul edilir. Örneğin, alacak hakkı için daha önce rehin verilmiş ise, bu rehin hakkı da alacak ile birlikte devralana geçmiş olur.
4. Alacağın devri borçluya bildirilmemişse, borçlu iyi niyetli olarak önceki alacaklıya (alacak birkaç kez devredilmişse, son devralan yerine önceki devralanlardan birine) iyiniyetle ifa ile borcundan kurtulur. Alacağın devri borçluya bildirilmişse, borçlu ancak yeni alacaklıya ifa ile borcundan kurtulabilir. Bildirime rağmen eski alacaklıya ifada bulunan borçlu borcundan kurtulamaz. Yeni alacaklıya yeniden ifayla yükümlü olur.
5. Eksik borçtan doğan alacaklar (örneğin, zamanaşımına uğramış bir alacak) devredilebilir.
6. İleride doğacak alacaklar da devredilebilir. Bu çerçevede devir esnasında mevcut bir hukuki ilişkiye dayanan müstakbel alacakların ve hatta mevcut olmayan alacakların devri mümkündür. Örneğin, koşula bağlı bir alacağın veya mevcut bir kira sözleşmesine göre ileride doğacak bir alacağın devri geçerlidir. Benzer şekilde, bir kişinin senet üzerinde borçlunun imzasını taklit ederek, kendisini alacaklı gibi göstermesi neticesinde üçüncü kişiye yaptığı alacağın devri dahi geçerlidir. Buna karşılık, mevcut bir hukuki ilişkiye dayanmaksızın "ileride doğacak tüm alacaklarımı sana devrediyorum" şeklinde bir alacak devri mümkün olmayacaktır.
7. Kime ait olduğu çekişmeli bulunan bir alacağın borçlusu, ifadan kaçınabilir ve alacağın konusunu hâkim tarafından belirlenen yere tevdi etmekle borçtan kurtulur. Borçlu, alacağın çekişmeli olduğunu bildiği hâlde ifada bulunursa, bundan doğacak sonuçlardan sorumlu olur.

8. Alacağın devri, takastaki “karşılıklılık” kuralının istisnasını oluşturur. Borçlu, alacağın devri sözleşmesi neticesinde yeni alacaklıya (devralan kişi) doğan borcu ile alacak devredildiği anda eski alacaklıdan (devreden kişiden) olan muaccel alacağını takas edebilir. Takasın gerçekleşebilmesi için borçlunun alacağının, borcundan daha önce veya en azından borcuyla aynı anda muaccel olması gereklidir.

Hükümün Gerekçesi: Alacağın devrinde borçlunun rızasının alınmasına gerek yoktur. Bu sebeple, alacağın devri hiçbir biçimde borçlunun durumunu ağırlaştırmamalıdır. Eğer ki takastaki karşılıklılık ilkesi uygulanırsa, borçlu eski alacaklıya karşı sahip olduğu takas imkânını, müdahalede bulunamadığı alacağın devri sözleşmesiyle kaybetme riskiyle karşılaşır. Bir diğer ifadeyle borçlunun durumu ağırlaşmış olur. İşte kanun koyucu, bu riski bertaraf etmek için takastaki karşılıklılık ilkesine bir istisna getirmiş ve borçluya eski alacaklıdan olan alacağı ile yeni alacaklıya olan borcunu takas edebilme imkânı sunmuştur.

➤ **Alacağın Devrinde Sorumluluk**

- Alacak, bir edim karşılığında devredilmişse devreden, devir sırasında alacağın varlığını ve borçlunun ödeme gücüne sahip olduğunu garanti etmiş olur.
- Alacak bir edim karşılığı olmaksızın devredilmişse devreden, alacağın varlığından ve borçlunun ödeme gücünden sorumlu değildir. Aynı kural Kanuni Devir bakımından da geçerlidir.

Devredenin Sorumluluğu	Devir İvazlı İse	Devir İvazsız İse
🚦 Borcun Varlığı	✓	X
🚦 Borçlunun Ödeme Gücü	✓	X

- Devralan garanti ile yükümlü olan devredenden aşağıdaki istemlerde bulunabilir:
 1. İfa ettiği karşı edimin faizi ile birlikte geri verilmesini
 2. Devrin sebep olduğu giderleri
 3. Borçluya karşı devraldığı alacağı elde etmek için yaptığı ve sonuçsuz girişimlerin yol açtığı giderleri
 4. Devreden kusursuzluğunu ispat etmedikçe uğradığı diğer zararlarını

❖ **BORCUN ÜSTLENİLMESİ**

➤ **Tanım:**

- Borcun üstlenilmesi, belirli bir borcun, alacaklının rızasıyla bir başka şahsa devredilmesidir.
- Borcun üstlenilmesinde, genellikle iki sözleşme vardır.

➤ **Borcun İç Üstlenilmesi (Borçtan Kurtarma Taahhüdü/Vaadi)**

- Borçlu ile onu borçtan kurtarmayı vadeden kişi arasında yapılır.

- İvazlı iç üstlenme sözleşmesi şekle tabi değilken, ivazsız iç üstlenme sözleşmesi adi yazılı şekle tabidir.
- Borçlu, ivazlı iç üstlenme sözleşmesinden doğan borçlarını ifa etmedikçe, diğer taraftan yükümlülüğünü yerine getirmesini isteyemez. Yani burada ödemezlik def'inin özel bir uygulama alanı vardır.
- Dikkat: Borcun iç üstlenilmesi sözleşmesiyle borçlu borcundan kurtulmuş olmaz!!!

➤ **Borcun Dış Üstlenilmesi (Borcun Nakli)**

▪ **Özellikleri**

- Alacaklı ile borcu üstlenmek isteyen kişi arasında yapılır.
- Geçerliliği şekle tabi değildir.
- İç üstlenme sözleşmesi yapılmasa bile, sadece dış üstlenme sözleşmesinin yapılması yeterlidir.

▪ **Dış Üstlenme Sözleşmesinin Kurulması**

- İç üstlenme sözleşmesinin, üstlenen veya onun izni ile borçlu tarafından alacaklıya bildirilmesi, dış üstlenme sözleşmesinin yapılmasına ilişkin öneri anlamına gelir.
- Alacaklının kabulü açık veya örtülü olabilir. Alacaklı, çekince ileri sürmeksizin üstlenenin ifasını kabul eder veya onun borçlu sıfatı ile yaptığı herhangi bir işleme rıza gösterirse, borcun üstlenilmesini kabul etmiş sayılır. Süreli öneride, alacaklı sürenin bitimine kadar susarsa, öneri reddedilmiş sayılır.
- Önerinin, alacaklı tarafından kabul edilmesinden önce, (alacaklı ile bir başka kişi arasında) yeni bir iç üstlenme sözleşmesi yapılır ve bu ikinci üstlenmeye ilişkin olarak alacaklıya öneride bulunulursa, ilk öneride bulunan, önerisi ile bağlı olmaktan kurtulur.

▪ **Borcun Dış Üstlenilmesinin Sonuçları**

- Dış üstlenme sözleşmesinin yapılmasıyla borçlu borcundan kurtulur.
- Borcun üstlenilmesinde de borç ilişkisinin tarafları değişmez, sadece borçlu sıfatı değişir.
- Borcun dış üstlenilmesiyle, önceki borçluya ait kişisel olanlar dışındaki savunmaları (itiraz ve def'ileri) ileri sürme hakkı yeni borçluya geçer.
- Borcun dış üstlenilmesiyle bağlı haklar da (faiz ve ceza koşulu) yeni borçluya geçer. Yani, borçlu değişmiş olsa bile, alacaklının borçlunun kişiliğine özgü olanlar dışındaki bağlı hakları saklı kalır.

İstisna: Güvenceler (rehin ve kefalet) ise, ancak rehin veren veya kefil olan kişilerin onların borcun üstlenilmesine yazılı olarak rıza göstermeleri hâlinde devam eder.

- Alacaklı, önceki borçlunun şahsına karşı sahip olduğu takas hakkını, yeni borçluya karşı kullanamaz².
- Yeni borçlu, eski borçluyla aralarındaki borcun iç üstlenme sözleşmesinden kaynaklanan savunmaları, alacaklıya karşı ileri süremez. Sözelimi, yeni borçlu iç üstlenme sözleşmesinin hükümsüz olduğu veya yapılmadığı şeklinde savunmaları alacaklıya karşı ileri süremez.
- Dış üstlenme sözleşmesi hükümsüz hâle gelirse, iyi niyetli üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak üzere, eski borç bütün bağlı borçlarıyla birlikte varlığını sürdürür. Örneğin, C, tehdit edildiği için B'nin A'ya olan borcunu yüklenmiştir. Tehdit ortadan kalkınca C, bu yükleme işlemini iptal ettirmiştir. Bu durumda B'nin A'ya olan borcu tekrar ortaya çıkar.
- Dış üstlenme sözleşmesinin hükümsüz olması durumunda, alacaklı, önceden sağlanmış güvenceyi yitirmesi yüzünden veya başka herhangi bir sebeple uğradığı zararın giderilmesini, borcu üstlenenden isteyebilir. Buna karşılık, borcu üstlenen kişi, üstlenme sözleşmesinin hükümsüz hâle gelmesinde ve alacaklının zarara uğramasında kendisine bir kusur yüklenemeyeceğini ispat ederse sorumlu olmaz.
- Müccel veya şarta bağlı borçların da üstlenilmesi mümkündür.

❖ BORCA KATILMA

➤ Tanım:

- Borca katılma, mevcut bir borca borçlunun yanında yer almak üzere, katılan ile alacaklı arasında yapılan ve katılanın, borçlu ile birlikte borçtan sorumlu olması sonucunu doğuran bir sözleşmedir.

➤ Özellik ve Sonuçları:

- Borca katılma sözleşmesinin tarafları borca katılan ile alacaklıdır. Borçlu bu sözleşmenin tarafı değildir.
- Borca katılma sözleşmesi neticesinde borca katılan ile borçlu, alacaklıya karşı müteselsilen sorumlu olurlar (müteselsil borçluluk). Buna karşılık borca katılan kişinin alacak hakkına da ortak olması söz konusu değildir. Yani, borca katılma sadece borca ortak olma sonucunu doğurur.
- Borca katılma sözleşmesi herhangi bir şekle tâbi değildir.

➤ Borcun Dış Üstlenilmesinden Farkı:

² Gerekçe: Borcun nakli alacaklının rızası ile gerçekleşen bir işlem olduğu için, eski borçluya karşı takas ileri sürmek isteyen alacaklının, borcun nakline muvafakat vermeme imkânı vardır. Eğer alacaklı bu imkânı kullanmıyorsa, artık takastan vazgeçmiş kabul edilir. Bu sebeple, alacaklının eski borçluya olan borcunu, yeni borçludan olan alacağı ile takas edebilmesi mümkün değildir.

- Borcun dış üstlenilmesinde, alacaklının eski borçludan borcun ödenmesini istemesi mümkün olmadığı halde, borca katılma neticesinde alacaklı, hem borçludan hem de borca katılandan borcun ödenmesini talep edebilir.

❖ SÖZLEŞMEYE KATILMA

➤ Tanım:

- Sözleşmeye katılma, mevcut bir sözleşmeye taraflardan birinin yanında yer almak üzere, katılan ile bu sözleşmenin tarafları arasında yapılan ve katılanın, yanında yer aldığı tarafla birlikte, onun hak ve borçlarına sahip olması sonucunu doğuran bir anlaşmadır.

➤ Özellik ve Sonuçları:

- Sözleşmeye katılma, sözleşmeye katılan ile sözleşmenin tarafları arasında yapılan bir anlaşmadır. Bu anlaşma neticesinde sözleşmeye katılan kişi, sözleşme taraflarından birinin yanında yer almaktadır.
- Sözleşmeye katılma neticesinde sözleşmeye katılan ile yanında yer aldığı taraf, sözleşmenin diğer tarafına karşı müteselsilen alacaklı ve müteselsilen borçlu olurlar. Tarafların katılma anlaşmasında bu hususun aksini kararlaştırmaları mümkündür.
- Sözleşmeye katılmanın geçerliliği, katılma konusu sözleşmenin şekline bağlıdır.

➤ Borca Katılmadan Farkı:

- Tarafları yönünden: Borca katılmanın tarafları borca katılan ve borçlu iken, sözleşmeye katılmanın tarafları, sözleşmeye katılan ve asıl sözleşmenin taraflarıdır.
- Sonuçları yönünden: Borca katılmada katılan kişi, borçluyla birlikte alacaklıya karşı müteselsilen borçlu olur. Sözleşmeye katılmada ise katılan kişi, yanında yer aldığı kişiyle birlikte, asıl sözleşmenin diğer tarafına karşı hem müteselsilen borçlu hem de müteselsilen alacaklı olur.
- Şekil yönünden: Borca katılma sözleşmesi herhangi bir şekle tâbi değilken, sözleşmeye katılma, katılma konusu sözleşmenin şekline tâbidir.

❖ SÖZLEŞMENİN DEVRİ

➤ Tanım:

- Sözleşmenin devri, sözleşmeyi devralan ile devreden ve sözleşmede kalan taraf arasında yapılan ve devreden bu sözleşmeden doğan taraf olma sıfatı ile birlikte bütün hak ve borçlarını devralana geçiren bir anlaşmadır.

➤ Özellik ve Sonuçları:

- Sözleşmenin devri, sözleşmeyi devralan ile devreden ve sözleşmede kalan taraf arasında yapılır. Sözleşmeyi devralan ile devreden arasında yapılan ve sözleşmede kalan diğer tarafça

önceden verilen izne dayanan veya sonradan onaylanan anlaşma da, sözleşmenin devri hükümlerine tabidir.

- Sözleşmenin devriyle, devreden kişinin asıl sözleşmedeki taraf sıfatı bütünüyle sona ermektedir.
- Sözleşmenin devriyle, devralan kişi, devreden kişinin bütün hak ve borçlarına sahip olmaktadır. Böylece devreden kişinin, devrettiği sözleşmeden kaynaklanan hiçbir hakkı kalmadığı gibi, devrettiği sözleşmeye dayanan tüm sorumluluğu da sona ermektedir.
- Sözleşmenin devrinin geçerliliği, devredilen sözleşmenin şekline bağlıdır.

➤ **Borcun Dış Üstlenilmesinden Farkı:**

- Tarafları yönünden: Borcun dış üstlenilmesinin tarafları üstlenen kişi ve alacaklı iken, sözleşmenin devrinin tarafları, devralan, devreden ve sözleşmede kalan taraftır.
- Sonuçları yönünden: Borcun üstlenilmesinde üstlenen kişi, sadece borcun ifasını üstlenmiş olur. Buna karşılık sözleşmenin devrinde, devralan, borcunun ifası yanında, devreden haklarını da bütünüyle kazanmış olur. Bu yönüyle sözleşmenin devrinde, taraf sıfatının değişmesi söz konusu olur.
- Şekil yönünden: Borcun üstlenilmesi herhangi bir şekle tâbi değilken, sözleşmenin devri, devredilen sözleşmenin şekline tâbidir.

❖ **HAKSIZ FİİL (BK 49 vd.)**

➤ **Tanım:**

- Taraflar arasında önceden mevcut bir sözleşmeyle bağlantılı olmaksızın, kanunun herkese yüklediği görevlere aykırı hareket edilmesi hâlinde, haksız fiil söz konusu olur.
- NOT: Sebeplerin Yarışması: Bir kişinin sorumluluğu, birden çok sebebe (sözleşme, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme) dayandırılabiliriyorsa hâkim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça veya kanunda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi giderim (tazminat) imkânı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verir.

➤ **Haksız Fiilin Unsurları:**

✚	Hukuka Aykırı Fiil
✚	Zarar
✚	Kusur
✚	İllyet Bağı

1. **Hukuka Aykırı Fiil**: Bir kimsenin aktif bir davranışla hukuka aykırı (haksız) bir fiilde bulunmasıdır. Pasif davranışların (hareketsiz kalma-olumsuz davranış) sorumluluğa yol açması için, bir harekette bulunma ödevinin mevcut olması, yani kişinin tedbir almakla sorumlu

olması gerekir. Örneğin, denizde boğulmakta olan bir kişiyi normal vatandaş kurtarmadığı takdirde sorumlu olmaz. Ancak bu kişiyi, cankurtaranın kurtarmaması durumunda sorumluluk doğar.

- **Ahlaka Aykırı Fiilden Sorumluluk:** Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür (TBK 49/II). Örneğin, sevmediği bir arkadaşının kiralayacağı evi, ihtiyacı olmadığı halde sırf ona zarar verme kastıyla kiralayan kişinin davranışı bu kapsamda değerlendirilir. Burada dikkate alınacak ahlak anlayışı objektif (genel) ahlaktır. Ayrıca, tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için ahlaka aykırı davranan kişinin kasıtlı hareket etmiş olması şarttır.

➤ **Hukuka Aykırılığı Ortadan Kaldıran Sebepler (Hukuka Uygunluk Sebepleri)**

- **Kamu Kudretinin Kanundan Doğan Bir Yetkiyi Kullanması:** Örneğin, icra memurunun malları haczetmesi veya yıkım kararı alınmış bir evin yıktırılması durumları gibi.
- **Özel Hukuktan Doğan Bir Hakkın Kullanılması:** Örneğin, alacaklının, borcunu ödemeyen bir borçlunun malları üzerinde hapis hakkını kullanması, imar kanununa uygun bir şekilde arsasına ev yaptıran kişinin arkadaki arsanın manzarasını kapatması durumu gibi.
- **Zarar Görenin Önceki Rızası:** Verilen zararlara önceden rıza gösterilmesi fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmaktadır. Ancak rızanın fiilden önce verilmiş olması şarttır. Örneğin, spor müsabakalarında gerçekleşecek haksız fiillerde önceden verilen rıza hukuka uygunluk nedenidir. Fiilden sonra verilen rıza fiilin hukuka aykırılığını kaldırmaz, ya tazminat talep etme hakkından feragat etme anlamına gelir veya tazminatın indirilmesi sebebi teşkil eder. Bunun dışında, “Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz” hükmü çerçevesinde, önceden verilmiş olsa bile, kişilik haklarına temas eden veya hukuka ve ahlaka aykırılık teşkil eden rızalar ile hile ve tehditle verilen rızalar fiili hukuka uygun hale getirmez.
- **Bilimsel Eleştiriler:** Hukukun sınırları içerisinde kalmak, hakaret teşkil etmemek kaydıyla, bilimsel eleştiriler de hukuka aykırı nitelik taşımaz.
- **Üstün Nitelikte Özel Menfaat:** Örneğin, şuurunu kaybetmiş bir şekilde kaza mahallinden hastaneye gelen bir kişiye hekimin hemen müdahale etmesi gibi.
- **Üstün Nitelikte Kamu Menfaati:**
- **Kendi Hakkını Korumak İçin Kuvvet Kullanma**
- Tanım:

- ✓ Modern hukuk sistemlerinde ihkak-ı hak (kendi hakkını bizzat koruma) yasaktır. Kişiler haklarını Devletin bu konudaki yetkili organları aracılığıyla koruyabilirler. Bununla birlikte, bazı istisnai hâllerde kişinin kendi hakkını kuvvet kullanma yoluyla korumasına izin verilmiştir.

- Şartları:

- ✓ Bir hakkın korunması
- ✓ Devlet kuvvetlerinin zamanında müdahalesinin mümkün olmaması
- ✓ Hakkın korunması için başka bir imkânın olmaması
- ✓ Kuvvet kullanmanın uygun ve dengeli olması
- Önemli: Haklı savunma ve zorunluluk halinin aksine, üçüncü bir kişinin hakkını korumak için kuvvete başvurulamaz.

- **Haklı Savunma (Meşru Müdafaa)**

- Tanım:

- ✓ Bir kimsenin kendisinin veya başkasının mallarına veya şahsına yönelik bir saldırıyı defetmek için saldırganın şahsına veya malına bir zarar vermesidir.

- Şartları:

- ✓ Saldırı mevcut veya hemen başlamak üzere olmalıdır.
- ✓ Saldırı ihtimali, meşru müdafaa kapsamında değerlendirilemez.
- ✓ Savunma sırasında saldırı devam etmekte olmalıdır.
- ✓ Saldırganın kusurlu olması gerekmez. Örneğin, ayırt etme gücü olmayan bir kişinin saldırısına karşı dahi meşru müdafaada bulunulabilir.
- ✓ Saldırısında başarısız olmuş kişinin kaçması sırasında ona yapılan müdahale haksız fiildir. Meşru müdafaa kapsamına girmez.
- ✓ Savunma sadece saldırıyı durdurma ölçüsü içinde yapılmalıdır. Bu amacı aşan savunma haksız fiildir. Örneğin, kendisine tokat atan kişiyi öldürme fiili haksız fiildir. Dikkat edilmesi gereken husus kullanılan araçların aynı olması değil, bu araçların aynı sonuçları doğuracak güçte olmasıdır.
- ✓ Saldırı hukuka aykırı olmalıdır. Bu bağlamda kanunun verdiği yetkiye dayanan bir kişiye, örneğin polise karşı meşru savunma olmaz. Ayrıca meşru savunmaya karşı da meşru savunma olmaz.
- ✓ Savunmada bulunan kişinin saldırıda bulunan kişinin mallarına veya şahsına karşı vermiş olduğu zararları tazmin etme zorunluluğu yoktur.

- **Zorunluluk Hali (Zaruret Hali/Zorda Kalma)**

- Tanım:

- ✓ Bir kimsenin kendisinin veya başkasının mallarına veya şahsına yönelik bir saldırıdan veya derhal meydana gelecek bir tehlikeden korunmak amacıyla, saldırıyla ilgisi bulunmayan üçüncü bir kişinin malına zarar vermesi zaruret halidir. Örneğin, dağ başında donma tehlikesi geçiren bir kişinin bir dağ evinin camlarını kırarak içeri girmesi, burada ısınması gibi.

- Şartları:

- ✓ Saldırı veya tehlike derhal meydana gelebilecek nitelikte olmalıdır.
- ✓ Saldırı veya tehlikeyle ilgisi olmayan üçüncü kişinin malına zarar verilmelidir. Üçüncü kişinin şahsına verilen zarar haksız fiildir. Örneğin, bir uçurumda asılı kalan iki dağcıdan üsttekinin alttaki dağcının ipini kesmesi, Borçlar Hukuku anlamında zaruret hâli olarak tanımlanmaz.
- ✓ Önlenmek istenen zarar veya tehlike, üçüncü kişinin malına verilen zarardan büyük olmalıdır. Yani ölçülülük ilkesi burada da geçerlidir.
- ✓ Zaruret haline müracaat etmek son çare olarak değerlendirilmelidir.
- Fedakârlığın Denkleştirilmesi: Zaruret hâli nedeniyle başkasının malına zarar verme fiili hukuka uygun bir fiildir. Bununla birlikte, üçüncü kişinin malına verilen zarar, zarar vereni mutlak olarak tazminat borcundan kurtarmaz. Zaruret halinde malı zarar gören üçüncü kişinin bir kabahati bulunmadığı için hâkim, zaruret halinden faydalanan kişiyi, hakkaniyet ölçüsünde üçüncü kişinin zararını karşılamaya mahkûm edebilir.

2. Zarar

- **Tanım:** Zarar bir kişinin malvarlığında onun rızası dışında meydana gelen azalmayı ifade eder. Zarar, kişinin rızası dışında malvarlığının aktifinin azalması veya pasifinin artması biçiminde ortaya çıkabilir. Haksız fiillerde zarar, kişinin malvarlığında haksız fiilin öncesi ve sonrası arasında yaşanan farkı ifade eder.

➤ **Haksız Fiilde Zarar Ayrımları:**

- **Maddi Zarar:** Para ile ölçülebilen hukukî değerlerde meydana gelen zarara maddi zarar denir. Şahıs varlığının veya şahsiyet haklarının ihlâli de maddî zarara yol açabilir.
- **Manevi Zarar:** Bir kişinin şahıs varlığında iradesi dışında meydana gelen eksilmeye manevi zarar denir. Elem, keder, üzüntü gibi duygular manevi zararı ifade eder.
- **Fiili Zarar:** Malvarlığının mevcut durumunda meydana gelen fiili azalmaya fiili zarar denir. Fail, fiili zararı karşılamakla yükümlüdür.
- **Mahrum Kalınan Kâr:** Genel hayat tecrübelerine ve olayların normal akışına göre malvarlığında meydana gelebilecek artışların, haksız fiil nedeniyle kısmen veya tamamen önlenmesine mahrum kalınan kâr denir. Fail, mahrum kalınan kârı karşılamakla yükümlüdür.
- **Doğrudan Zarar:** Zarar verici olayla uygun illiyet bağı içinde bulunan zarara, doğrudan zarar denir. Başka bir ifadeyle, zarar verici fiilin ilk ve en yakın sonucuna, doğrudan zarar adı verilir. Fail, doğrudan zararı karşılamakla yükümlüdür.
- **Dolaylı Zarar:** Zarar verici olayla uygun illiyet bağı içinde olmayan zarara ise dolaylı zarar denir. Failin dolaylı zararı karşılama yükümlülüğü yoktur.
- **Yansıma Zarar:** Hukuka aykırı fiile maruz kalan kişi dışında başka kişilerin bu fiil yüzünden uğradığı zarara yansıma zarar adı verilir. Yansıma zarar ancak kanunda açıkça bu zararın karşılanması gerektiği öngörülmüş ise, fail tarafından karşılanır. Kanunda öngörülme-yen yansıma zararları failin karşılama yükümlülüğü yoktur. Bir diğer ifadeyle, yansıma zararın

karşılanabilmesi için illiyet bağının yanı sıra, hukuka aykırılık olgusunun da gerçekleşmesi gereklidir.

- **Mevcut Zarar:** Zararın hesaplandığı ana kadar gerçekleşmiş olan zarardır.
- **Müstakbel Zarar:** Zararın hesaplandığı ana kadar henüz gerçekleşmiş olmayan, bununla birlikte, başkaca bir unsurun eklenmesine gerek olmaksızın gerçekleşmesi beklenen zarardır. Örneğin, babanın öldürülmesi halinde çocuğun ileride uğraması beklenen zarar müstakbel zarardır. Hâkim bu zararın miktarını TBK 50/II hükmü uyarınca, hakkaniyete uygun olarak belirler.
- **Muhtemel Zarar:** Henüz gerçekleşmiş olmayan, bununla birlikte, ancak başkaca bir unsurun eklenmesiyle gerçekleşebilecek zarardır. Örneğin bıçakla yaralanan kişinin, bu yaralanmayla bağlantılı olarak ileride hayatını kaybetmesi riski muhtemel bir zarardır. Risk gerçekleşmeden muhtemel zarar tazmin edilmez.
- **Dikkat:** Haksız fiil sorumluluğunun doğabilmesi için zarar gören kişinin, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat etmesi şarttır.
- **Dikkat:** Haksız fiil faili, muhtemel yan etkilerin etkisiyle artan zararın tamamından sorumludur.
- **Dikkat:** Menfi Zarar-Müspet Zarar ayrımı sözleşme hukukuna özgü bir ayrımdır. Haksız fiil sorumluluğunda böyle bir zarar ayrımı yoktur.

3. Kusur

➤ Türleri

Kast	Ağır İhmal	Hafif İhmal
🚦 Bilerek ve isteyerek haksız fiil meydana getirme halidir.	🚦 Herkesin bildiği ya da bilmesi gereken bir kuralın ihlali neticesinde zarara sebebiyet verme halidir.	🚦 Tedbirli bir insanın bildiği ya da bilmesi gereken bir kuralın ihlali neticesinde zarara sebebiyet verme halidir.

➤ Kusur Ehliyeti:

- Kural: Kişinin kusurlu sayılabilmesi için ayırt etme gücüne sahip olması gereklidir.
- İstisna: Hâkim bazen hakkaniyet gereği kişinin ayırt etme gücü bulunmasa dahi onu haksız fiilinden sorumlu tutabilir.
- Ayırt etme gücünü geçici olarak kaybeden kişi, bu sırada verdiği zararları gidermekle yükümlüdür. Ancak, ayırt etme gücünü kaybetmede kusuru olmadığını ispat ederse, sorumluluktan kurtulur.

➤ **Kusurun İspatı:**

- Kural: Kusurun ispat yükü zarar gören zarar görene aittir. Yani mağdur, failin kusurunu ispatlamalıdır.
- İstisna: Failin kusurlu olduğu karineten kabul edilebiliyorsa, ispat yükü ters çevrilir.

4. İlliyet Bağı

➤ **Özellikleri:**

- Haksız fiilden bahsedebilmek için hukuka aykırı fiil ile zarar arasından nedensellik ilişkisinin bulunması şarttır.
- İlliyet bağının varlığını ispat yükü, zarar görene aittir.
- Uygun İlliyet Bağı: Bir haksız fiil ile bu haksız fiilin neden olduğu zarar (genellikle ilk zarardır) arasında genel hayat tecrübesine ve olayların normal akışına göre bir neden-sonuç ilişkisi kuran teoridir.
- Mantıki İlliyet Bağı: Nedensellik silsilesinin mantıksal olarak devamında yer alan zarar ile ilk olarak meydana gelen haksız fiil arasında bağlantı kuran teoridir.
- Türk Hukukunda haksız fiilin varlığı bakımından uygun illiyet bağı teorisi kabul edilmiştir.

➤ **İlliyet Bağının Kesilmesi Hâlleri:**

- Haksız fiil ile zarar arasına ikinci bir fiil girer ve zarar bu ikinci fiilin sonucu olarak ortaya çıkarsa haksız fiil ile zarar arasındaki illiyet bağı kesilir.
- İlliyet bağının kesildiği durumlarda, failin zararı tazmin yükümlülüğü kalmaz.
- İlliyet bağını kesen sebepler üçe ayrılır:

➤ Mücbir Sebep	➤ Üçüncü Kişinin Ağır Kusuru	➤ Zarar Görenin Ağır Kusuru
----------------	------------------------------	-----------------------------

➤ **Önüne Geçilen İlliyet (Farazi İlliyet):**

- Somut olayda gerçekleşen zararı, bir sebep fiilen meydana getirmemiş olsaydı, diğer sebep aynı zararı kesin olarak meydana getirecekti sonucuna varılabiliyor ise, önüne geçilen (farazi) illiyet söz konusu olur. Önüne geçilen illiyet, illiyet bağını kesmez. Fail, haksız fiilinden sorumlu olmaya devam eder. Bununla birlikte, farazi illiyetin olduğu haller, tazminattan indirim sebebi olarak dikkate alınabilir.

➤ **İlliyetin Toplanması Halleri:**

- Ortak İlliyet

- Birden çok failin tek başlarına meydana getiremeyecekleri bir zararlı sonucu, bir araya gelerek gerçekleştirmeleri halidir.
- Faillerden her biri zararın tamamından müteselsilen sorumludur.
- Yarışan (Birlikte) İlliyet
 - Birden çok failden her birinin diğerinden bağımsız olarak bir zarara sebep olduğu durumlarda, bunlardan her birinin fiili zararlı sonucu doğurmaya yeterli olursa yarışan illiyetten bahsedilir.
 - Faillerden her biri zararın tamamından müteselsilen sorumludur.
- Seçimlik (Alternatif) İlliyet
 - Birden çok failin fiillerinden sadece birinin zarara neden olduğu durumlarda, zararın kimin fiilinden doğduğunun tespit edilememesi halidir.
 - Kural olarak seçimlik illiyette sorumluluk yoktur.
 - İstisnaen, faillerden her birinin fiili haksız fiil teşkil ediyor ise, seçimlik illiyet durumunda da, söz konusu failler zararın tamamından müteselsilen sorumlu olurlar.

❖ KUSURSUZ SORUMLULUK HÂLLERİ (SEBEP SORUMLULUĞU)

- ★★★ İlliyet bağıını kesen bir sebep VARSA, kusursuz sorumluluk YOKTUR!!! ★★★
- ★★★ Gerçek failin kusursuz olması, kusursuz sorumlu olan kişiyi sorumluluktan kurtarmaz!!!
★★★
- Kusursuz sorumluluk hâlleri üç temel esasa dayanır:

Tehlike Sorumluluğu	Özen Sorumluluğu (Olağan Sebep Sorumluluğu)	Hakkaniyet Sorumluluğu
✚ <u>Araç işletenin sorumluluğu</u> ✚ <u>Tehlikeli faaliyet işletenin sorumluluğu</u> ✚ Çevreyi kirletenin sorumluluğu ✚ İmalatçının sorumluluğu ✚ Atış/talimlerden dolayı devletin sor. ✚ Nükleer tesis işletenin sorumluluğu	✚ <u>Adam çalıştıranın sorumluluğu (KK)</u> ✚ <u>Ev başkanının sorumluluğu (KK)</u> ✚ <u>Hayvan idare edenin sorumluluğu (KK)</u> ✚ <u>Yapı malikinin sorumluluğu</u> ✚ <u>Taşınmaz malikinin sorumluluğu</u>	✚ Ayırt etme gücünden yoksun bir kimsenin hakkaniyet uyarınca sorumlu tutulması

1. Adam Çalıştıranın Sorumluluğu (TBK 66)

➤ Tanım:

- Adam çalıştıran, çalışanın, kendisine verilen işin yapılması sırasında başkalarına verdiği zararı gidermekle yükümlüdür. Adam çalıştıran, çalışanın seçerken, işiyle ilgili talimat verirken, gözetim ve denetimde bulunurken, zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse, sorumlu olmaz. Bir işletmede adam çalıştıran, işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmedikçe, o işletmenin faaliyetleri dolayısıyla sebep olunan zararı gidermekle yükümlüdür. Adam çalıştıran, ödediği tazminat için, zarar veren çalışana, ancak onun bizzat sorumlu olduğu ölçüde rücu hakkına sahiptir. (TBK 66).

➤ Şartları:

- Adam çalıştıran ile çalışan arasında istihdam (çalışma) ilişkisi mevcut olmalıdır. Çalışan ile çalıştıran arasında emretme ve denetleme, kontrolü altında talimatına uygun olarak çalıştırma durumu mevcut değilse, adam çalıştıranın sorumluluğundan söz edilemez.
- Zarar hizmetin ifası sırasında ve hizmetle ilgili olarak meydana gelmiş olmalıdır. Hizmetle ilgili olmak kaydıyla, adam çalıştıranın çalışanlarından birinin bir diğer çalışana verdiği zarar da, adam çalıştıranın sorumluluğu kapsamında değerlendirilir.
- Zarar çalışanın hukuka aykırı bir fiilinden doğmuş olmalı ve çalışanın fiiliyle zarar arasında uygun illiyet bağı mevcut bulunmalıdır.
- Adam çalıştıranın kurtuluş kanıtı getirme imkânı vardır. Adam çalıştıran;
 1. Çalışanını seçerken, işiyle ilgili talimat verirken, gözetim ve denetimde bulunurken, zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ve
 2. İşletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilir.
- Adam çalıştıran, ödediği tazminat için, zarar veren çalışana, ancak onun bizzat sorumlu olduğu ölçüde (yani kusuru oranında) rücu hakkına sahiptir.
- Adam çalıştıranın sorumluluğunda, 2 ilâ 10 yıllık zamanaşımı süreleri geçerlidir.

🚦 Borçlunun İfa Yardımcısının Fiillerinden Sorumluluğu (TBK 116) (Sözleşme Sorumluluğu)

➤ Tanım:

- Borçlu, borcun ifasını veya bir borç ilişkisinden doğan hakkın kullanılmasını, birlikte yaşadığı kişiler ya da yanında çalışanlar gibi yardımcılarına kanuna uygun surette bırakmış olsa bile, onların işi yürüttükleri sırada diğer tarafa verdikleri zararı gidermekle yükümlüdür. (TBK 116).

➤ Sorumluluğun Şartları

- Borcun ifası veya hakkın kullanılması yardımcı şahsa bırakılabilir olmalıdır. Şahsen ifası gereken borçların, borçlu tarafından yardımcı şahsa bırakılması durumunda, borçlu TBK 116

esasına göre yardımcı şahsın fiilinden sorumlu tutulmaz. Böyle bir durumda borçlu, TBK 112 esasına göre sözleşmenin karşı tarafının zararını tazmin etmekle yükümlü olur.

- Borcun ifası veya hakkın kullanılması yardımcı şahsa bırakılmış olmalıdır. Yardımcı şahsın borçlunun emir ve gözetimi altında çalışan birisi olması gerekmez. Borçlunun yoldan geçerken çevirip de işi teslim ettiği kişi dahi, yardımcı şahıs sıfatına sahiptir. Esas olan yardımcı şahsa işin, borçlunun iradesiyle teslim edilmiş olmasıdır.
- Yardımcı şahıs borçla ilgili bir davranışı neticesinde alacaklıyı zarara uğratmış olmalıdır. Yardımcı şahsın borçla ilgili olmayan bir biçimde alacaklıya zarar vermesi borçlunun sorumluluğunu doğurmaz. Bu durumda, yardımcı şahıs, şartları oluşuyor ise haksız fiil hükümlerine göre sorumlu tutulur.
- Borcun bizzat borçlu tarafından ifa edilmesi halinde borçlu doğmuş olan zarardan sorumlu tutulabilecek olmalıdır. Borçlunun zararın doğmasında bir kusuru bulunmasa bile, o iş borçlu tarafından yapıldığı takdirde zarar doğmayacak idiyse, borçlu BK 116 esasına göre sorumlu olmaya devam eder.

➤ TBK 66-TBK 116 Karşılaştırması

Adam Çalıştıranın Sorumluluğu (BK 66) (Kusursuz Sorumluluk)	Borçlunun İfa Yardımcısının Fiillerinden Sorumluluğu (BK 116) (Sözleşme Sorumluluğu)
▪ Zarar gören üçüncü kişidir.	▪ Zarar gören sözleşmenin tarafıdır.
▪ Adam çalıştıran ile zarar gören arasında sözleşme ilişkisi bulunması şart değildir.	▪ Borçlu ile zarar gören arasında sözleşme ilişkisi bulunması şarttır.
▪ Adam çalıştıran ile çalışan arasında zorunlu çalıştırma ilişkisi bulunması şarttır.	▪ Borçlu ile yardımcı şahıs arasında böyle bir ilişki bulunması şart değildir.
▪ Adam çalıştıran ancak kurtuluş kanıtı getirebilirse veya zarar ile müstahdem fiili arasında illiyet bağının kesildiğini ispat edebilirse sorumlu olmaz.	▪ Borçlu kurtuluş kanıtı getiremez. Borçlu ancak o işi kendisi yapsa bile zararın yine de doğacağını ve kendisinin ve yardımcısının kusurunun olmadığını ispatlayabilirse sorumlu olmaz.
▪ Adam çalıştıranın sorumluluğunda zamanaşımı süresi 2 ilâ 10 yıldır.	▪ Borçlunun sorumluluğu sözleşmeye dayandığı için genel zamanaşımı süresi 10 yıldır.
▪ Sorumsuzluk anlaşması gündeme gelmez.	▪ Borçlu ile zarar gören arasında yapılan, yardımcı şahsın fiilinden ötürü borçlunun sorumsuz olacağına ilişkin tüm (kast, ağır ihmal, hafif ihmal) anlaşmalar geçerlidir.
▪ Çalışanın bir kusuru bulunmasa bile, adam çalıştıran sorumlu olmaya devam eder.	▪ Yardımcı şahsın bir kusuru bulunmasa bile, borçlu sorumlu olmaya devam eder.
▪ Zarar gören çalışana veya adam	▪ Zarar gören borçluya veya ifa yardımcısına

çalıştırana başvurup tazminat isteyebilir.	başvurup tazminat isteyebilir.
▪ Adam çalıştıran, ödediği tazminat için, zarar veren çalışana, ancak onun bizzat sorumlu olduğu ölçüde rücu hakkına sahiptir.	▪ Borçlu zararı tazmin ettikten sonra, varsa aralarındaki rücuyla ilişkin sözleşme hükümlerine göre, yoksa ifa yardımcısının “kusuru oranında” rücu edebilir.

2. Tehlikeli İşletme İşletenin Sorumluluğu (TBK 71)

- Bir işletmenin, mahiyeti veya faaliyette kullanılan malzeme, araçlar ya da güçler göz önünde tutulduğunda, bu işlerde uzman bir kişiden beklenen tüm özenin gösterilmesi durumunda bile sıkça veya ağır zararlar doğurmaya elverişli olduğu sonucuna varılırsa, bu işletmenin önemli ölçüde tehlike arzeden bir işletme olduğu kabul edilir.
- Önemli ölçüde tehlike arzeden bir işletmenin bu tür faaliyetine hukuk düzenince izin verilmiş olsa bile, zarar görenler, bu işletmenin faaliyetinin sebep olduğu zararlarının uygun bir bedelle denkleştirilmesini isteyebilirler.
- Önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyetinden zarar doğduğu takdirde, bu zarardan işletme sahibi ve varsa işleten müteselsilen sorumludur.

3. Araç İşletenin Sorumluluğu (Karayolları Trafik Kanunu)

➤ Tanım:

- Bir motorlu aracın işletilmesi, bir kimsenin ölümüne veya yaralanmasına yahut bir şeyin zarara uğramasına sebep olursa, motorlu aracın bir teşebbüsün unvanı veya işletme adı altında veya bu teşebbüs tarafından kesilen biletle işletilmesi halinde, motorlu aracın işleteni ve bağlı olduğu teşebbüsün sahibi, doğan zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar.

➤ Şartları:

- Aracın motorlu bir araç olması gereklidir.
- Motorlu aracın işletilme halinde (motorun çalışmakta) olması gereklidir.
- Karayollarında gerçekleşen bir kaza neticesinde maddi zarar doğmuş olmalıdır.
- Kaza (zarar) ile motorlu aracın işletilmesi arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.

➤ Özellikleri:

- Araç işletenin kusursuz sorumluluğu bir tehlike sorumluluğudur.
- Araç işletenin kusursuz sorumluluğu sadece maddi zarar içindir.

- **Araç İşleten:** Aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendine ait olmak üzere işlettiği ve araç üzerinde fiili tasarrufta bulunduğu ispat edilen kişilerdir. Araç işleten kavramı ikiye ayrılarak incelenebilir:

➤

▪ Gerçek Araç İşleten	▪ Farazi Araç İşleten
○ Araç sahibi olan ○ Uzun süreli kiralayan, rehin alan, ödünç alan ○ Mülkiyeti muhafaza kaydıyla alıcı sıfatıyla sicilde kayıtlı görünen ○ Aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olmak üzere işleten ve araç üzerinde fiili tasarrufu bulunan	○ Aracı çalan veya gasp eden kişiler ○ Araç üzerinde meslekî faaliyet icra eden kişiler ○ Yarış Düzenleyicileri, Araç Kiralama Şirketleri, Sürücü Kursları, Otopark, Servis veya Tamirhane Sahipleri, Galeriler

➤ **Sorumluluk:**

- KTK'da düzenlenen sorumluluk, aracın işletilme halinde olup olmamasına göre farklı esaslara dayanır. Aracın işletilmesinden doğan zarar tehlike sorumluluğu, işletilme halinde bulunmayan aracın doğurduğu zarar ise kusur sorumluluğu esaslarına göre tazmin edilir.
- **İşletilme Halindeki Motorlu Araçtan Sorumluluk:** Araç işletenin işletilmekte olan araçtan doğan sorumluluğu, kusursuz sorumluluktur. Eğer aracın bir teşebbüsün unvanı veya işletme adı altında veya bu teşebbüs tarafından kesilen biletle işletilmesi halinde, araç işleten ile teşebbüsün sahibi, doğan zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar.
- **İşletilme Halinde Olmayan Motorlu Araçtan Sorumluluk:** İşletilme halinde olmayan bir motorlu aracın sebep olduğu trafik kazasından dolayı işletenin sorumlu tutulabilmesi için, zarar görenin, kazanın oluşumunda işleten veya eylemlerinden sorumlu tutulduğu kişilere ilişkin bir kusurun varlığını veya araçtaki bozukluğun kazaya sebep olduğunu ispat etmesi gerekir.
- **Yardım Eden Kişiye Karşı Sorumluluk:** İşleten ve araç işleticisi teşebbüs sahibi, hâkimin takdirine göre kendi aracının katıldığı bir kazadan sonra yapılan yardım çalışmalarından dolayı yardım edenin maruz kaldığı zarardan da sorumlu tutulabilir. Ancak, bu durumda işletici teşebbüs sahibinin sorumlu kılınabilmesi için kazadan kendisinin sorumlu olması veya yardımın doğrudan doğruya kendisine veya araçta bulunanlara yahut kazaya taraf olan üçüncü kişilere yapılması gerekir.
- **Şoförün Kusurundan Sorumluluk:** İşleten ve araç işleticisi teşebbüsün sahibi, aracın sürücüsünün veya aracın kullanılmasına katılan yardımcı kişilerin kusurundan, kendi kusuru gibi sorumludur.
- **Sorumluluktan Kurtulma:** İşleten veya teşebbüs sahibi, kendisinin veya eylemlerinden sorumlu tutulduğu kişilerin kusuru bulunmaksızın ve araçtaki bir bozukluk kazayı etkilemiş olmaksızın, illiyet bağıını kesen sebeplerden birini (kazanın bir mücbir sebepten veya zarar görenin veya bir üçüncü kişinin ağır kusurundan ileri geldiğini) ispat ederse sorumluluktan kurtulur.

➤ **Aracı Çalan veya Gasp Eden Kişiler:**

- Çalan veya gasp eden kişiler işleten gibi sorumludur.

- Aracın işleteni de, kendisinin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerden birinin, aracın çalınmasında veya gasp edilmesinde kusuru varsa çalan veya gasp eden kişilerle birlikte müteselsilen sorumlu olur.
- Aracın sürücüsü; aracın çalınmış veya gasp edilmiş olduğunu biliyorsa veya gereken özen gösterildiği takdirde öğrenebilecek durumda ise müteselsilen sorumludur.

➤ **Kusur Sorumluluğunun (Genel Hükümlerin) Geçerli Olduğu Haller:**

- Manevi zararın tazmini için araç işleten kusurlu olması şarttır.
- Aracı kullanan kişinin (şoförün) sorumluluğu kusur sorumluluğudur.
- Araçta taşınan yolcu yanında olanlar hariç eşyaya ilişkin sorumlulukta da kusur prensibi geçerlidir.
- Hatır için taşınan veya aracın hatır için verildiği kişilere karşı araç işletenin sorumluluğu kusur sorumluluğudur.
- Aracın çalıntı olduğunu bilerek binen yolculara karşı araç işletenin sorumluluğu kusur sorumluluğudur.

➤ **Araç İşletenin Kusursuz Sorumluluğunda Zamanaşımı:**

- Zamanaşımı, zararın ve tazminat yükümlüsünün öğrenilmesinden itibaren 2 yıl ve herhâlde kazanın meydana gelmesinden itibaren 10 yıldır.
- Türk Ceza Kanunu, kaza filini suç sayıp da daha uzun bir zamanaşımı öngörmüşse, bu süre araç işletenin kusursuz sorumluluğu bakımından da geçerli olur.

4. Ev Başkanının Sorumluluğu: (TMK)

- Ev başkanı kendisiyle birlikte yaşayan ve hâkimiyeti altında bulunan küçük, kısıtlı ve akıl hastalığı/ zayıflığı bulunan kişilerin haksız fiilleriyle verdikleri zarardan kusursuz sorumludur.
- Ev başkanının sorumlu tutulabilmesi için zararı veren şahsın kusurlu olması gerekmez.
- Ev başkanının kurtuluş kanıtı getirme imkânı vardır.

5. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu (TBK 67)

➤ **Özellikleri:**

- Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür.
- Hayvan idare eden sadece hayvanın maliki değil, bizzat idaresi altında tutan kişi de olabilir. Bu anlamda hayvanın muhafazasında, gözetiminde, bakım ve kullanılmasında karar yetkisine sahip kişiler ile hayvanı kiralayan kişi de hayvan idare eden sıfatına sahiptir.
- Hayvan idare edenin kurtuluş kanıtı getirebilmesi mümkündür.
- Eğer hayvan, bir başka kişinin veya bir başka kişiye ait hayvanın ürkütmesi sonucu zarara sebebiyet vermişse, zararı kusursuz sorumlu olarak ödeyen hayvan idare eden; ürküten kişiye veya hayvanın sahibine rücu edebilir.

- İdare edenin kusursuz sorumluluğu sadece hayvanın kendi (içgüdüsel) hareketi ile neden olduğu zarar için vardır. Eğer hayvan hareketine bir insan iradesi hükmediyorsa (at arabasının sürücüsünde olduğu gibi), bu kişinin TBK 49 uyarınca kusur sorumluluğuna gidilir.

➤ **Alıkoyma ve Etkisiz Hâle Getirme Hakkı:**

- Bir kişinin hayvanı, başkasının taşınmazı üzerinde bir zarar verdiği takdirde, taşınmazın zilyedi, o hayvanı yakalayabilir, zararı giderilinceye kadar alıkoyabilir; hatta durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hâle getirebilir.
- Bu durumda, taşınmazın zilyedi derhâl hayvan sahibine bilgi vermek ve sahibini bilmiyorsa, onun bulunması için gerekli girişimleri yapmak zorundadır.

6. Yapı Malikinin Sorumluluğu (TBK 69)

➤ **Tanım:**

- Bir binanın veya diğer yapı eserlerinin maliki, bunların yapımındaki bozukluklardan veya bakımındaki eksikliklerden doğan zararı gidermekle yükümlüdür. Bir başkasına ait bina veya diğer yapı eserlerinden zarar görme tehlikesiyle karşılaşan kişi de, bu tehlikenin giderilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını hak sahiplerinden isteyebilir.
- İntifa ve oturma hakkı sahipleri de, binanın bakımındaki eksikliklerden doğan zararlardan, malikle birlikte müteselsilen sorumludurlar.
- Dikkat: Yapı başkasına kiralanmış olsa da, kiracının yapım bozukluğu veya bakım eksikliğinden herhangi bir kusursuz sorumluluğu yoktur.

➤ **Şartları:**

- Zarar binadaki bir yapım bozukluğu veya
- Bakım noksanlığından kaynaklanmalıdır.
- Yapım bozukluğu veya bakım noksanlığı ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağı olmalıdır.

➤ **Tam Bir Kusursuz Sorumluluk Halidir**

- Kurtuluş kanıtı getirme imkânı YOKTUR.
 - Yapı maliki hiç kusuru bulunmasa bile
 - Temyiz kudretinden yoksun olsa bile kusuru)
 - Binayı yeni satın almış olsa bile varlığını
- } Zarardan Sorumludur. Eğer illiyet bağı kesilmişse (mücbir sebep, zarar görenin-3. kişinin ağır bina maliki sorumlu olmaz. İlliyet bağının

ispat yükü zarar görenin üzerindedir.

➤ **Rücu Hakkı**

- Kusursuz sorumlu olarak tüm zararı ödeyen bina maliki, kendine karşı sorumlu olan şu şahıslara rücu edebilir:
 - Müteahhit, mimar, mühendis ve tamirciler
 - Binayı satın aldığı kişi

- Yapım bozukluğunu veya bakım eksikliğini bildirmeyen kiracı
- Binanın bakımı için görevlendirdiği yardımcı kişiler

7. Taşınmaz Malikinin Sorumluluğu (TMK)

- Zarar mülkiyet hakkının hukuka aykırı biçimde aşırıya kaçarak (taşkın) kullanımından kaynaklanmalıdır.
- Hâkim, yerel âdetle uygun ve kaçınılmaz taşkınlıklardan doğan zararların uygun bir bedelle denkleştirilmesine karar verebilir.
- Genellikle komşu taşınmazın zilyedi zarar görür. Zarar gören kişinin de taşınmazın maliki olması gerekmez.
- Kurtuluş kanıtı getirme imkânı yoktur.
- Taşınmaz maliki, ancak, illiyet bağıını kesen sebeplerden birinin (mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru veya üçüncü kişinin ağır kusuru) varlığını ispat edebilirse sorumluluktan kurutulur.

8. Tapu Sicilinin Hukuka Aykırı Tutulmasından Doğan Zarardan Devletin Sorumluluğu (TMK)

- Devlet, kusuru bulunmasa bile, tapu sicilinin hukuka aykırı tutulmasından doğan zarardan sorumludur.
- Devletin kusursuz sorumlu tutulabilmesi için, zararın ortaya çıkmasında tapu memurunun kusurunun bulunması şart değildir.
- Tapu sicilinin yanlış tutulmasından bir zarar doğmadıysa, devletin sorumluluğundan bahsedilemez.
- Ortaya çıkan zararın, bir başka yolla (örneğin, tapu sicilinin düzeltilmesi davasıyla) giderilmesi mümkün ise, devletin kusursuz sorumluluğuna gidilemez.
- Zararı ödeyen devlet tapu memuruna kusuru çerçevesinde rücu edebilir.

Borçlar Kanunu	Medeni Kanun	Karayolları Trafik Kanunu
- Adam çalıştırmanın sorumluluğu - Tehlikeli işletme işletenin sorumluluğu - Hayvan idare edenin sorumluluğu - Yapı malikinin sorumluluğu	- Ev başkanının sorumluluğu - Taşınmaz malikinin sorumluluğu - Devletin tapu sicili sorumluluğu	Araç İşletenin Sorumluluğu

❖ BİRDEN ÇOK KİMSENİN AYNI ZARARDAN SORUMLULUĞU (TBK 61/62)

➤ Dış İlişki:

- Birden çok kişi birlikte bir zarara sebebiyet verdikleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler

uygulanır. Buna göre zarara uğrayan kişi, zararının tamamının tazminini, kusur dereceleri farklı olsa da, zarara sebep olanların birinden, birkaçından veya hepsinden talep edebilir.

- Birden fazla kişinin anlaşarak ve aynı hukuki gerekçeyle belirli bir zarara sebebiyet vermesi durumunda, bu kişilerden; teşvik eden, asıl fail ve yardımcı kişiler, ortaya çıkan maddi ve manevi zararın tamamından müteselsilen sorumludur. Aynı şekilde birden fazla kimsenin aralarında anlaşma olmaksızın ve farklı hukuki sebeplerle (sözleşme, haksız fiil, kusursuz sorumluluk) bir zarara sebep olmaları durumunda da, bu kişiler ortaya çıkan maddi ve manevi zararın tamamından müteselsilen sorumludur. Örneğin, adam çalıştırmanın sorumluluğunda, üçüncü kişinin uğradığı zarar bakımından adam çalıştırıcı ve çalışan zararın tamamından müteselsilen sorumludur. Aynı şekilde bir trafik kazası neticesinde yaralanan üçüncü kişinin zararından da araç işleten ve şoför müteselsilen sorumlu olurlar.

➤ **İç İlişki:**

- Tazminatın kendi payına düşeninden fazlasını ödeyen kişi, bu fazla ödemesi için, diğer müteselsil sorumlulara karşı rücu hakkına sahip ve zarar görenin haklarına halef olur.
- Tazminatın aynı zarardan sorumlu müteselsil borçlular arasında paylaştırılmasında, bütün durum ve koşullar, özellikle onlardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığı ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğu göz önünde tutulur.

➤ **Rücu İsteminde Zamanaşımı**

- Rücu istemi, istemde bulunan kişinin;
 - Tazminatın tamamını ödediği ve birlikte sorumlu kişiyi öğrendiği } tarihten 2 yıllık zamanaşımı
 - Her halde tazminatın tamamını ödediği tarihten başlayarak 10 yıllık süresine tabidir.
- Tazminatın ödenmesi kendisinden istenilen kişi, durumu birlikte sorumlu olduğu kişilere bildirmek zorundadır. Aksi takdirde zamanaşımı, bu bildirimin dürüstlük kurallarına göre yapılabileceği tarihte işlemeye başlar.

❖ **HAKSIZ FİİLDE MADDİ ve MANEVİ TAZMİNAT**

A. MADDİ TAZMİNAT:

- **Tanım:** Para ile ölçülebilen hukukî değerlerde meydana gelen zarara maddi zarar denir. Ölüm hâli ve bedensel zararların yanı sıra şahıs varlığının veya kişilik haklarının ihlâli de maddî zarara yol açabilir. Maddi zararın kapsamına fiili zarar (aynı zamanda doğrudan zarar) ve mahrum kalınan kâr girer.
- **Kapsamı:**

Maddi Tazminat	Kapsamı
🚦 Ölüm hali	- Ölüm öncesi tedavi giderleri ve iş gücü kaybı zararları

	- Cenaze ve defin masrafları
	- Destekten yoksun kalma tazminatı
Bedensel zarar	- Tedavi giderleri
	- Geçici veya sürekli çalışma gücü kaybı zararları
	- Ekonomik gelişmenin zorlaşmasından doğan zararlar
Haksız rekabet	- TTK kapsamına girmeyen hâller için geçerlidir.
Kişilik hakları	- Manevi zararın yanında şartları varsa maddi zarar da tazmin edilir.

1. Ölüm Hâlinde Talep Edilebilecek Maddi Tazminat:

- Ölüm öncesi tedavi giderleri ve iş gücü kaybı zararları: Ölümün hemen meydana gelmemesi durumunda, gerçekleşen hastane masrafları ile çalışmamadan kaynaklanan zararlardır.
- Cenaze ve defin masrafları: Ölenin sosyal ve ekonomik durumu uyarınca yapılması gereken cenaze masrafları, gazete ilanları, cenaze nakil masraflarıdır.
- Destekten yoksun kalma tazminatı
 - Bir kişiye fiilen düzenli ve sürekli olarak bakan veya hayatın olağan akışı ve yaşam tecrübelerine göre bu şekilde bakması kuvvetle muhtemel kişiler destek olarak tanımlanır.
 - Ölümün gerçekleştiği ana kadar davacıya fiilen destek olan kişiye gerçek destek (fiili destek); ölüm gerçekleşmese idi gelecekte davacıya kuvvetle muhtemel destek sağlayacak kişiye ise farazî destek (müstakbel destek) denir. Örneğin, küçük çocuklar için ana baba (gerçek) destek olabileceği gibi, ana baba için de küçük çocuklar (farazi) destek olabilir. Farazi destek nişanlılar için de geçerli olabilir.
 - Hem gerçek hem de farazi destek bakımından, destekten yoksun kalma tazminatı talep edilebilir. Zararın miktarı tespit edilirken gerçek desteğin ölüm tarihindeki, farazi desteğin ise gelir elde etmeye başlayacağı tarihteki olası geliri dikkate alınarak hesap yapılır. Ölenin yardım sağlayacağı süre ile davacının destek ihtiyacının devam edeceği sürenin hesaplanması da zarar miktarının tespitinde önemli bir faktördür.
 - Ölüm neticesinde veya başka şekillerde davacının elde ettiği yararlar destekten yoksun kalma tazminatının azalmasına veya tamamen ortadan kalkmasına yol açar. Örneğin, miras kalması, dul veya yetim maaşı bağlanması gibi.
 - Davacının ölüm nedeniyle sağladığı tasarrufların da hesaplanacak tazminattan indirilmesi gerekmektedir. Örneğin, çocuğu öldürülen bir annenin ölüm nedeniyle yapmayacağı kılık, kıyafet, eğitim, iye masrafları gibi.
 - Desteğin bu yardımı yapmaya hukuken zorunlu olup olmaması, aradaki ilişkinin hısımlığa dayanıp dayanmaması destek kavramının belirlenmesinde önem taşımamaktadır.
 - Süreklilik arz etmeyen bağış veya hediye verme gibi fiiller destek olarak tanımlanamaz.
 - Destek, sadece para verme şeklinde algılanmamalıdır. Doğrudan doğruya yiyecek, kıyafet sağlama veya hizmet görme şeklinde de destek olunabilir.

- Destekten yoksun kalma tazminatı talep edecek kişinin zaruret içine düşmesi gerekmemektedir. Eski hayat seviyesinin sürdürülemeyecek olması zararın varlığını kabul için yeterlidir.
- Davacının üçüncü bir kişiden nafaka talep etme imkânının olması, destekten yoksun kalma tazminatını talep etme hakkını etkilemez. Ayrıca davacının hayat tarzını değiştirmesi veya çalışmaya başlaması da istenemez.

2. Bedensel Zarar Hâlinde Talep Edilebilecek Maddi Tazminat:

- Tedavi giderleri: Kişinin eski sağlığına kavuşabilmesi için yurt içi ve gerekiyorsa yurt dışı hastane, doktor, ilaç gibi tedavi masraflarıdır.
- İş gücü kaybı zararları:
 - Tazminata karar verileceği tarihe kadar olan kazanç kayıpları bu başlığa dâhildir.
 - Bunun yanı sıra, çalışma gücünün tam veya kısmî kaybının gelecekte yol açacağı kazanç kayıpları da karşılanmalıdır. Hüküm anında mağdurun iyileşmiş olması durumunda bu kayıpların tespiti kolaydır. Mağdurun henüz iyileşmemesi hâlinde ise tespit kolay olmayacaktır.
 - Bedensel zararın kapsamı karar sırasında tam olarak belirlenemiyorsa, hâkim, kararın kesinleşmesinden başlayarak **iki yıl içinde**, tazminat hükmünü değiştirme yetkisini saklı tutabilir. (TBK 75).
- Ekonomik gelişmenin zorlaşmasından doğan zararlar: Kişinin fiziksel görüntüsünün zedelenerek çalışma gücünün kaybına yol açan müstakbel zararlara, ekonomik geleceğin sarsılmasının yol açacağı zarar denir. Bu zararların da tazmini gerekir.

3. Haksız Rekabet Halinde İstenebilecek Maddi Tazminat:

- Gerçek olmayan haberlerin yayılması veya bu tür ilanların yapılması ya da dürüstlük kurallarına aykırı diğer davranışlarda bulunulması yüzünden müşterileri azalan veya onları kaybetme tehlikesiyle karşılaşan kişi, bu davranışlara son verilmesini ve kusurun varlığı hâlinde zararının giderilmesini isteyebilir. Bu hüküm, TTK'da haksız rekabet hükümlerinin uygulanmadığı hâller (esnaf, avukat, doktor vs) bakımından geçerlidir.

➤ Maddi Tazminatın Ödenme Şekli:

- Maddi tazminat nakden (sermaye veya irat biçiminde) veya aynen tazmin biçiminde tespit edilebilir. Tazminatın ödenme biçimini hâkim tayin eder.
- Tazminata irat biçiminde (gelir olarak) hükmolunmuş ise borçlu bir güvence göstermekle yükümlüdür.

➤ Maddi Tazminatta Davacı Sıfatı:

- Zarar görenin bizatihi kendisi davacı olabilir.
- Ölüm hâlinde istenecek maddi tazminatta mirasçılar ve destekten yoksun kalanlar davacı olabilir.

➤ **Maddi Tazminatın Hesaplanmasında Rol Oynayan Unsurlar**

1. **Uğranılan Zarar:** Tazminat asla zenginleşme aracı olamaz. Yani, mağdurun maruz kaldığı maddi zarardan daha yüksek bir maddi tazminata hükmedilemez.
2. **Failin Kusurunun Derecesi:** Hafif ihmalle hareket eden fail, kast veya ağır ihmalli olmasına göre daha az tazminat ödeyecektir. Bununla birlikte, zarar görenin mali durumu iyi değilse, hâkim, hafif kusurlu faili dahi, zararın tamamını tazmine mahkûm edebilir.
3. **Hafif Kusurlu Failin Yoksulluğa Düşecek Olması:** Zarara hafif kusuruyla sebep olan tazminat yükümlüsü, tazminatı ödemediğinde yoksulluğa düşecek olur ve hakkaniyet de gerektirirse hâkim, tazminatı indirebilir (TBK 52/II). Burada dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:
 - Failin hafif kusur ile hareket etmiş olması, yani kusurunun hafif ihmal düzeyinde olması.
 - Zararın tazmini halinde failin ekonomik durumunun çok kötü etkilenecek olması, bir diğer ifadeyle hakkaniyetin indirimi gerektirmesi.
4. **Zarar Görenin Birlikte Kusuru:** Birlikte kusur tazminattan indirim veya tazminata hiç hükmedilmemesi nedenidir. Örneğin, yaya geçidi olmayan bir yolda karşıya geçmeye çalışan bir kişiye otomobilin çarpması veya taşıyıcıya eşyanın kırılacak bir eşya olduğunu söylememe ve taşıyıcının paketi hızla yere bırakması neticesinde eşyanın kırılması, itfaiyenin zamanında çağırılmaması neticesinde yangının sonuçlarının ağırlaşması, bedensel zarara uğrayan mağdurun tedaviyi geciktirmesi.
5. **Zarar Görenin Hukuka Uygunluk Nedeni Teşkil Etmeyen Rızası:** Mağdurun zarara rıza göstermesi, hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmediği takdirde, tazminattan indirim nedeni veya tazminata hiç hükmedilmemesi nedeni olarak kabul edilecektir. İki durumda karşımıza çıkabilir:
 - Zarar görenin hukuka uygun sonraki rızası
 - Zarar görenin hukuka aykırı önceki veya sonraki rızası
6. **Zarar Görenin Zarardan Bir Menfaat Elde Etmesi:** Örneğin, mal sigortalarında, zarar görenin sigorta şirketinden para alması veya ölüm halinde, zarar görenin ölen kişiye mirasçı olması vs.

Dikkat: Destekten yoksun kalma zararları ile bedensel zararlar bakımından, kısmen veya tamamen rücu edilemeyen sosyal güvenlik ödemeleri ile ifa amacını taşımayan ödemeler, bu tür zararların belirlenmesinde gözetilemez; zarar veya tazminattan indirilemez. Hesaplanan tazminat, miktar esas alınarak hakkaniyet düşüncesi ile artırılmaz veya azaltılamaz.
7. **Hâl veya Durumun İcabi:** Örneğin, hafif yaralamaya yol açan bir olay hemofili hastası olan bir kişide ölüme yol açabilir. Örneğin, otomobille giderken aniden önüne çıkan bir kişiye çarpmamak için başka bir kişiye çarpılması durumunda çarpan kişinin kusuru daha hafif takdir edilecektir. Hatır için taşımada meydana gelen zarar da tazminattan indirim sebebidir.

B. MANEVİ TAZMİNAT:

➤ **Tanım:** Bir kişinin şahıs varlığında iradesi dışında meydana gelen eksilmeye manevi zarar denir. Elem, keder, üzüntü gibi duyguların oluşturduğu manevi zararın tazmini, manevi tazminata vücut verir. Maddi tazminatta yer verilen kusurun derecesi, birlikte kusur gibi hâller, kıyasla, manevi tazminat için de uygulanır.

➤ Kapsamı

- Manevi tazminat ölüm, bedensel zarar ve kişilik hakkının zedelenmesinde gündeme gelir.
- Kural olarak, eşyaya zarar verilmesi veya bir edimin yerine getirilmemesi hâllerinde manevi tazminat gündeme gelmez. Buna karşılık Yargıtay, bazen bir edimin yerine getirilmemesi durumlarında da istisnai olarak manevi tazminat istenebileceğine hükmetmiştir.

➤ Manevi Tazminatın Ödenme Şekli:

- Ölüm veya bedensel zarar halinde, manevî tazminat nakden tespit edilir.
- Kişilik haklarının zedelenmesi hâlinde, nakden ödemenin yerine veya nakden ödemeyeyle birlikte, kınama kararı ve bu kararın yayımlanması gibi ek kararlar verme konusunda hâkimin takdir yetkisi vardır.

➤ Manevi Tazminatta Davacı Sıfatı:

- Ölüm halinde kişinin yakınları manevi tazminat talep edebilir.
- Bedensel zarar halinde kişinin kendisi yanında, söz konusu “**bedensel zararın ağır olması şartıyla**” **yakınları da** manevi tazminat talep edebilir.
- Kişilik hakkının zedelenmesinde zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir.

➤ Manevi Tazminat Özet Tablosu:

Manevi Tazminat	Ödeme Şekli	Davacı
✚ Ölüm hali	Nakden	Yakınları
✚ Bedensel zarar	Nakden	Kendisi ve ağır bedensel zarar halinde yakınları
✚ Kişilik hakkının zedelenmesi	Nakden ve/veya Kınama kararı	Kendisi.

C. MADDİ VE MANEVİ TAZMİNAT TALEBİNİN DEVRİ VE MİRASÇILARA İNTİKALİ

- Maddi tazminat talebi devredilebilir
- Maddi tazminat talebi mirasçılara intikal eder.

- Manevî tazminat talebi, karşı taraf manevi tazminat borcunu kabul etmiş olmadıkça, devredilemez.
- Manevî tazminat talebi, miras bırakan tarafından sağlığında ileri sürülmüş olmadıkça, mirasçılara intikal etmez.

D. MADDİ VE MANEVİ TAZMİNATTA GEÇİCİ ÖDEMELER

- Zarar gören, iddiasının haklılığını gösteren inandırıcı kanıtlar sunduğu ve ekonomik durumu da gerektirdiği takdirde hâkim, istem üzerine davalının zarar görene geçici ödeme yapmasına karar verebilir.
- Davalının yaptığı geçici ödemeler, hükmedilen tazminata mahsup edilir; tazminata hükmedilmezse hâkim, davacının aldığı geçici ödemeleri, yasal faizi ile birlikte geri vermesine karar verir.

E. MADDİ VE MANEVİ TAZMİNAT DAVASINDA ZAMANAŞIMI

➤ Normal Zamanaşımı Süresi

- Haksız fiil sebebiyle tazminat davası açma hakkı zarar görenin;
 - Zararı ve faili öğrendiği tarihten itibaren işlemeye başlayan 2 yıllık ve zamanaşımı
 - Her hâlde, zarara sebep olan fiilin gerçekleşmesinden itibaren de 10 yıllık süresine tabidir.
- Sürenin hesaplanması, durması ve kesilmesi konularında zamanaşımına ilişkin genel kurallar uygulanır.

➤ TCK'daki Dava Zamanaşımı Süresinin Tazminat Davasına Etkisi

- Eğer haksız fiil aynı zamanda ceza kanunlarınca daha uzun bir dava zamanaşımı süresi öngörülen bir suç teşkil ediyorsa, tazminat davası da (hem 2 hem de 10 yıllık süreler bakımından) TCK'da ilgili suç için öngörülen dava zamanaşımı süresine tabi olur:
 - TCK'daki dava zamanaşımı süresi 10 yıldan uzun ise (örneğin 15 yıl ise) hem 1 yılın hem de 10 yılın yerine geçerek uygulanır.
 - TCK'daki dava zamanaşımı süresi 10 yıldan kısa ise, örneğin 2 yıla, bu süre sadece bir yıllık kısa zamanaşımı süresi üzerinde etkilidir. Bu durumdan 10 yıllık uzun zamanaşımı süresi etkilenmez.
- Fail hakkında ceza mahkemesinde henüz hüküm verilmemiş ve hatta dava açılmamış olsa dahi, hukuk hâkimi ilgili fiilin suç teşkil edip etmediğini tayine yetkilidir.
- NOT: TBK m. 74 hükmü uyarınca hukuk hâkimi, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı

değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz.

➤ **Kusursuz Sorumluluk Hallerinde Zamanaşımı**

- Kural: Tazminat davası açma hakkı zarar görenin;
 - Zararı ve kusursuz sorumlu olan kişiyi öğrendiği tarihten itibaren 2 yıl, zamanaşımına
 - Her halde zarara sebep olan fiilin gerçekleşmesinden itibaren de 10 yıllık süresine tabidir.
- Kural: Kusursuz sorumluluk hallerinde TCK'daki daha uzun zamanaşımı süresi uygulanmaz.
- İstisna: Araç işletin sorumluluğunda dava, cezayı gerektiren bir fiilden doğar ve TCK bu fiil için daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörmüş bulunursa, bu süre, maddi tazminat talepleri için de geçerlidir.

➤ **Daimi Def'i**

- TBK'ya göre, eğer haksız fiil, zarar veren lehine bir alacak (zarar gören aleyhine bir borç) doğmasına sebep olmuşsa; zarar gören, haksız fiil nedeniyle tazminat talep hakkı zamanaşımına uğramış olsa dahi, bu borcunu ifa etmekten kaçınabilir (TBK 72/II). Bu kaçınma hakkına daimi def'i denir. Hile ve ikrah hâllerinde daimi def'i hakkının mevcut olduğu unutulmamalıdır.

❖ SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME

➤ Unsurları:

1. **Zenginleşme:** Haklı bir sebep olmaksızın bir kişinin malvarlığının fiilen artması şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, malvarlığının azalması gerekirken azalmaması şeklinde de ortaya çıkabilir.
2. **Fakirleşme:** Haklı bir sebep olmaksızın bir kişinin malvarlığının fiilen azalması şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, malvarlığının artması gerekirken artmaması şeklinde de ortaya çıkabilir. Sebepsiz zenginleşmede iade talebinin üst sınırını fakirleşme miktarı oluşturur. Yani zenginleşme fakirleşmeden çok olsa bile sadece fakirleşme tutarı istenebilir.
3. **İllyet bağı:** Zenginleşme ve fakirleşme olguları arasındaki nedensellik bağıdır.
4. **Haklı bir sebebin bulunmaması:** Dört ayrı şekilde ortaya çıkabilir:
 - Hukuki sebebin geçerli olmaması veya gerçekleşmemiş bulunması
 - Borç olmayan şeyin hatayla (kendini borçlu sanarak) ödenmesi
 - Hukuki sebebin ortadan kalkması

➤ Sebepsiz Zenginleşme Davasının (SZD) Açılabilceği Hallere İlişkin Örnekler:

✚	Örnek 1: Borç alınan paranın yanlışlıkla alacaklının dışında bir kişinin hesabına gönderilmesi. Borçlanmadığı edimi kendi isteğiyle yerine getiren kimse, bunu ancak, <u>kendisini borçlu sanarak yerine getirdiğini ispat ederse</u> geri isteyebilir (TBK 78).
✚	Örnek 2: B'nin kendisine ait olduğunu düşünerek, komşusu A'nın arsasında bulunan malzemeleri, kendi inşaatında kullanması.
✚	Örnek 3: A'nın borç vermesine karşılık B'nin bunu bağış zannetmesi (Tarafların hukuki işlemin türü üzerinde anlaşamamaları).
✚	Örnek 4: Nişanlısına kıymetli bir hediye veren A'nın sonradan evlenmeden vazgeçmesi.
✚	Örnek 5: Erteleyici (geciktirici) şarta bağlı bir sözleşmede edimin önceden ifa edilmesi ne var ki şartın gerçekleşmemesi.
✚	Örnek 6: A'nın saatini ayırt etme gücü bulunmayan B'ye 200 TL karşılığında satıp parasını alması durumunda, B'nin parayı talep hakkı. (Hukuki işlemin şekle aykırılık, ehliyetsizlik, muvazaa gibi sebeplerle geçersiz olması). Burada saatin (malın) iadesi için ise SZD değil, mülkiyet temelli bir dava açılmalıdır. Bu hususa aşağıda yer verilecektir.
✚	Örnek 7: Sınırlı ehliyetsiz A'nın, 1000 TL karşılığında bisiklet satın alması ve fakat A'nın kanuni temsilcisinin bu işleme icazet vermemesi durumunda, A'nın (yasal temsilcisinin) parayı talep hakkı. (Hukuki işlemin şekle aykırılık, ehliyetsizlik, muvazaa gibi sebeplerle geçersiz olması). Burada bisikletin (malın) iadesi için ise SZD değil, mülkiyet temelli bir dava

açılmalıdır.

➤ **Sebepsiz Zenginleşme Davasının Açılamayacağı Haller**

- Sebepsiz zenginleşme davası **tali ve şahsi nitelikli** (nispi hak bahşeden) bir davadır. Bu itibarla mülkiyet temelli (tapu sicilinin düzeltilmesi davası menkul davası) davalar ile sözleşmeden kaynaklanan davaların açılabilirdiği hallerde sebepsiz zenginleşme davası açılamayacağı gibi, iade konusu şeyin bir üçüncü kişinin eline geçmesi durumunda da sebepsiz zenginleşme davası açılamaz. Bir diğer ifadeyle sebepsiz zenginleşme davası, sadece zenginleşen kişiye ve onun külli haleflerine (mirasçılara) karşı açılabilir. Bu çerçevede sebepsiz zenginleşme davası açılamayacak hâller aşağıda konu itibariyle ayrı başlıklar altında sunulmuştur:

1. **Sebebe Bağlı (Soyut Olmayan) Hukuki İşlemler:** Sebebe bağlı hukuki işlemlerde, sebebin geçersiz olması durumunda açılacak dava sebepsiz zenginleşme davası değil, mülkiyet temelli istihkak veya istirdat davalarıdır. Zira bu hallerde mülkiyet diğer tarafa intikal etmediği için, gerçek bir zenginleşme ve fakirleşmeden söz edilemez. Konu taşınır ve taşınmazlar bakımından ikiye ayrılarak incelenmelidir:

Taşınmazlar: MK'da taşınmazların devrinin sebebe bağlı olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu itibarla bir taşınmazın devrindeki sebep geçersiz ise o taşınmazın devri de geçersiz olacağından, mülkiyet karşı tarafa geçmeyecektir. Bu nedenle açılacak dava da sebepsiz zenginleşme davası değil, mülkiyet temelli istihkak davasıdır (Tapu sicilinin düzeltilmesi davası).

🚩 Ör 1: A ile B arasındaki taşınmaz satım sözleşmesinin (ehliyetsizlik, şekle aykırılık, tarafların hukuki sebep üzerinde anlaşmamaları gibi bir nedenle) geçersiz olmasına rağmen, taşınmazın B adına tescil edilmesi.
🚩 Ör 2: A'nın taşınmazının, A adına düzenlenmiş sahte bir vekâletnameyle B adına tescil edilmesi.
🚩 Ör 3: A'nın taşınmazının tapu memuru tarafından yanlışlıkla B adına tescil edilmesi.

Taşınırılar: MK'da taşınırılarn devrinin sebebe bağlı olup olmadığı açıkça belirtilmiş değildir. Bu itibarla:

- Eğer sebebe bağlılık prensibi geçerli kabul edilirse; bir taşınırın devrindeki sebep geçersiz ise o taşınmazın devri de geçersiz olacağından, mülkiyet karşı tarafa geçmeyecektir. Bu nedenle açılacak dava da sebepsiz zenginleşme davası değil, mülkiyet temelli istirdat davası olacaktır.
- Eğer sebebe bağlılık prensibi geçersiz kabul edilirse (yani hukuki sebepten soyutluk prensibi geçerli kabul edilirse); örneğin geçersiz bir satım sözleşmesi uyarınca teslim edilen bir taşınırın iadesi için sebepsiz zenginleşme davası açılabilir.

2. **Sahibinin Elinden Rızası Dışında Çıkan Mallar:** Sahibinin elinden rızası dışında çıkan bir taşınır mal için sebepsiz zenginleşme davası değil, istirdat davası açılmalıdır. Zira bu ihtimalde de taşınırın mülkiyeti karşı tarafa geçmemektedir.

✚ Ör 1: A'nın saatini çalan hırsız H'ye veya A'nın otobüste unuttuğu saati bulan B'ye karşı SZD açılmaz. Bu durumlarda mülkiyet temelli davalar açılmalıdır. H veya B saati iyi niyetli bir 3. kişiye satsa bile, malı satın alan 3. kişiye karşı da SZD açılmaz. (Zira bu durumda SZD'nin nispi nitelikli bir dava olduğu hatırlanmalıdır.)

3. **İyi Niyetle İktisabın Korunduğu Haller:** İyi niyetle iktisabın korunduğu hallerde de, iyi niyetle mal iktisap eden 3. kişilere karşı sebepsiz zenginleşme davası açılmaz. Zira bu ihtimalde mülkiyet geçerli bir biçimde karşı tarafa geçtiği için, iyi niyetli üçüncü kişiler koruma altına alınmaktadır.

Taşınırlarda emin sıfatıyla zilyetten mal iktisap eden kimseye karşı SZD açılmaz

✚ Ör 1: A'nın kuru temizlemeci K'ya teslim ettiği takım elbiseyi K, iyi niyetli Ü'ye satıp teslim etmiştir. Bu durumda Ü'ye karşı SZD açılmaz, zira Ü mülkiyeti geçerli biçimde kazanmıştır. Bunun yanında A ile K arasında bir sözleşme ilişkisi bulunduğundan A, K'ya karşı da SZD açamaz. A, K'ya karşı ancak sözleşmenin ihlaline dayanarak bir tazminat davası (BK 96) açabilecektir. (Bu hususa aşağıda ayrı bir başlık altında değinilecektir.)

Taşınmazlarda tapu siciline güven ilkesine istinaden mal iktisap eden kişiye karşı da SZD açılmaz.

✚ Ör 1: A'nın taşınmazı geçersiz bir satım sözleşmesine istinaden B adına tapuda tescil edilmiş, B de bu taşınmazı iyi niyetli Ü'ye temlik etmiştir. Burada Ü tapu siciline güven ilkesinden faydalandığı için kendisine karşı SZD açılmaz. Olayda B'ye karşı da SZD açılmayacaktır. Zira yukarıda bir önceki başlıkta ifade edildiği üzere, hukuki sebebin geçersiz olması durumunda açılacak dava SZD değil, mülkiyet temelli istihkak davasıdır. (Tapu sicilinin düzeltilmesi davası)

4. **Hak Kaybının Taraflar Arasındaki Bir Sözleşmeye Göre Korunabildiği Haller:** Gerçek anlamda bir fakirleşme ve zenginleşme olgusu tespit edilebilse dahi, eğer taraflar arasında hak kaybının tazmin edilebileceği bir sözleşme ilişkisi varsa SZD hükümlerine değil, sözleşme hukukunun sağladığı imkânlarla müracaat edilmelidir.

✚ Ör 1: Ödünç sözleşmesinde öngörülen süre sona ermesine karşın, ödünç konusu şeyin teslim edilmemesi.

✚ Ör 2: Ev sahibi ile kiracı arasında kira borcunun ödenmemesinden kaynaklanan bir ihtilaf bulunması.

5. **Eksik Borçların Ödendiği Haller:** Zamanaşımına uğramış, ahlaki görevlerin ifasından doğan, evlenme tellallığından doğan ve kumar ve bahisten doğan borçlar ödendiği takdirde bu geçerli bir borcun ifası olarak değerlendirilir. Bu itibarla bağışlama veya sebepsiz zenginleşme teşkil etmez, SZD'nin konusunu oluşturmaz.

6. **Kanuna veya Ahlaka Aykırı Borçlar:** Hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenemez. Ancak, açılan davada hâkim, bu şeyin Devlete mâl edilmesine karar verebilir.

➤ **Geri Verme (İade) Borcu (Zenginleşenin Borcudur)**

▪ Zenginleşen kişinin iyi niyetli veya kötü niyetli olmasına göre bir ayırım yapılabilir. Buradaki iyi niyet veya kötü niyetin varlığı zenginleşme konusu şeyin, zenginleşen tarafından elden çıkarıldığı zamana göre belirlenir.

▪ **Zenginleşen kişi iyi niyetliyse** zenginleşme konusundan sadece, zenginleşmenin iadesinin talep edildiği anda elinde kalanı geri verir. Yani;

- Zenginleşen taraf zenginleşme konusu şeyi bağışlamışsa geri verme borcu sona erer.
- Satmış ise zenginleşme konusu karşılığında eline geçen değer nispetinde sorumlu olur.
- İade borcunun kapsamına sadece zenginleşme konusu şey değil, bunun yanında;

✓ Doğal semereler,

✓ Hukuki semereler ve

✓ Zenginleşen tarafın malın kullanılmasıyla yaptığı tasarruf da girer.

- Yukarıdaki hususlara ilişkin ispat yükü iyi niyetli zenginleşenin üstündedir.

▪ **Zenginleşen kişi kötü niyetliyse** zenginleşme konusunun, zenginleşmenin gerçekleştiği andaki gerçek değerini (ilk zenginleşme miktarını) geri verir. Yani;

- Zenginleşen taraf zenginleşme konusu şeyi bağışlasa da satmış da olsa, o şeyin gerçek değerini geri vermekle yükümlüdür.
- İade borcunun kapsamına sadece zenginleşme konusu şey değil, bunun yanında

✓ Doğal semereler,

✓ Hukuki semereler,

✓ Zenginleşenin elde etmeyi ihmal ettiği semereler

✓ Zenginleşen tarafın malın kullanılmasıyla yaptığı tasarruf ve

✓ Fakirleşen tarafın malın elinde bulunmaması sebebiyle uğradığı zarar da girer.

➤ **Masrafları İade Borcu (Fakirleşenin Borcudur)**

▪ **Zenginleşen kişi iyi niyetliyse;**

- Zorunlu masrafları talep edebilir. (Zenginleşme konusunun varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan masraflar)

- Faydalı masrafları talep edebilir. (Zenginleşme konusunun daha verimli kılınabilmesi için gerekli olan masraflar)
- Lüks masrafları talep edemez. (Zenginleşen kişinin zevkine göre yapmış olduğu masraflar). Ancak bu masrafları zenginleşme konusuna zarar vermeden söküp alabilme imkânına sahiptir. Fakirleşen taraf bedelini ödemek kaydıyla lüks masrafların malın üzerinde kalmasını talep ederse, zenginleşen tarafın yaptığı lüks masrafları da söküp alabilme imkânı da ortadan kalkar.

▪ **Zenginleşen kişi kötü niyetliyse;**

- Zorunlu masrafları talep edebilir.
- Faydalı masrafları **KISMEN** talep edebilir. Yani faydalı masrafları sadece malda meydana gelen fazlalaşma oranında talep edebilir.
- Ör: Malın değerinin 100.000 TL olduğunu ve mala 30.000 TL'lik faydalı masraf yapıldığını ve bunun sonucunda da malın değerinin 110.000 TL'ye çıktığını düşünelim. İyi niyetli zenginleşen bu durumda 30.000 TL talep edebildiği hâlde kötü niyetli zenginleşen 10.000 TL talep edebilir.
- Lüks masrafları talep edemez. Ancak bu masrafları zenginleşme konusuna zarar vermeden söküp alabilme imkânına sahiptir. Fakirleşen taraf bedelini ödemek kaydıyla lüks masrafların malın üzerinde kalmasını talep ederse, zenginleşen tarafın yaptığı lüks masrafları da söküp alabilme imkânı da ortadan kalkar.

➤ **Sebepsiz Zenginleşme Davasında Zamanaşımı**

- Sebepsiz zenginleşmeden doğan istem hakkı, hak sahibinin (fakirleşenin) geri isteme hakkı olduğunu öğrendiği tarihten başlayarak 2 yıl ve
- Her hâlde zenginleşmenin gerçekleştiği tarihten başlayarak 10 yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.
- Zamanaşımının hesabı, durma ve kesilme sebepleri ile sonuçlarına ilişkin hükümler SZD bakımından da geçerlidir.

➤ **Sebepsiz Zenginleşmede Daimi Def'i Hakkı**

- Sebepsiz zenginleşme, eğer fakirleşen için bir borcun (zenginleşen için bir alacak hakkının) doğumuna neden oluyorsa, fakirleşen taraf dava hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile borcu ödemeyi reddedebilir. Buna daimi def'i hakkı denilmektedir.
- Örn: A, geçersiz bir sözleşmeye dayanan borcunu geçerli sanarak B'ye soyut borç vaadinde bulunmuştur. Bu durumda B'nin alacağı sebepsiz zenginleşme oluşturmaktadır. A'nın 2 ve 10 yıl içinde bu borç vaaadinin iptalini talep etmesi mümkündür. Bu süreler içinde dava açılmaması ve daha sonra B'nin alacağını talep etmek amacıyla harekete geçmesi durumunda, mesela 15 yıl sonra, A, söz konusu borç vaaadinin sebepsiz zenginleşme oluşturduğunu ve bu borcu ödemeyeceğini beyan edebilir.

KAYNAKLAR

Akıntürk Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler-Özel Hükümler, 2002.

Eren Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2002.

Kılıçoğlu Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2002.

Oğuzman Kemal, Öz Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1995.

Reisoğlu Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, 2000.

Remzi Mehmet, Aydın Sezer; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İkinci Sayfa Yayınları, 5. Bası, 2012.

Tekinay, Akman, Altop, Burcuoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1993.

Zevkliler Aydın, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2001.